

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

11 EYLÜL SONRASI ORTADOĞU'DA DEĞİŞEN DENGELER
HAMAS'IN ÖRGÜT PERSPEKTİFİ, İÇ VE DIŞ İLİŞKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Abdullah Polat GÜNGÖR

Danışman
Doç. Dr. Rasim Özgür DÖNMEZ

BOLU-2013

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Abdullah Polat GÜNGÖR'e ait "11 Eylül Sonrası Ortadoğu'da Değişen Dengeler Hamas'ın Örgüt Perspektifi, İç ve Dış İlişkileri" adlı çalışma, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir. (01.07.2013)

Akademik Unvan, Ad ve Soyad

İmza

Öye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Rasim Özgür DÖNMEZ

Öye : Doç. Dr. Ali YAMAN

Öye : Doç. Dr. Pınar ENNELİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Yahya Mustafa KESKİN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ABSTRACT**POST-9/11 SHIFTING BALANCES IN THE MIDDLE EAST
ORGANIZATIONAL PERSPECTIVE OF HAMAS AND ITS INTERNAL AND
EXTERNAL RELATIONS****Abdullah Polat GÜNGÖR****Master Thesis****Department of International Relations****Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Rasim Özgür DÖNMEZ****July, 2013, xi + 116 pages**

In this study has been analyzed from organizational perspective of Hamas and its internal and external relations, which has become an important actor in the geography of the Middle East. In this context, the study will focus on the concept of social movements in general and radical social movements in particular. Since the beginning of there have been questions whether Hamas is a radical organization or non-governmental organization. Emerged with the first Palestinian Intifada, Hamas was against resolution process and has adopted a monopoly of violence during the Second Intifada. An example of this can be shown that Hamas took place against the Oslo talks between Israel and the Palestine Liberation Organization. The main subject of the study relates to the changing balances in the region the aftermath of 9/11. This situation reflected the Palestinian legislative elections in 2006 together with the difference discourse of Hamas. In the next period, the organization has become a civil and legal. In this context, Hamas rule in Gaza, established dialogue with various countries, particularly in Egypt and the impact of the Arab Spring of 2011 on Palestinian politics and society were analyzed in the last part of the study. After it has become a political actor, with the recent Arab Spring asked to be included in the system. Therefore, Hamas has decided to join the Palestine Liberation Organization to establish a national unity government with Fatah in the future.

Key Words: Islamic Resistance Movement (Hamas), Post-September 11 order, Palestine Liberation Organization, Al Fatah, Arab Spring

ÖZET

11 EYLÜL SONRASI ORTADOĞU'DA DEĞİŞEN DENGELER HAMAS'IN ÖRGÜT PERSPEKTİFİ, İÇ VE DIŞ İLİŞKİLERİ

Abdullah Polat GÜNGÖR

Yüksek Lisans Tezi

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Rasim Özgür DÖNMEZ

Temmuz 2013, xi + 116 sayfa

Bu çalışmada Ortadoğu coğrafyası içinde önemli bir aktör haline gelen İslami Direniş Hareketi'nin (Hamas) örgüt perspektifi ile iç ve dış ilişkileri analiz edilmiştir. Bu bağlamda genel olarak toplumsal hareketler ve özelinde radikal toplumsal hareketler kavramları üzerinde durulacaktır. Çünkü Hamas'ın kuruluşundan itibaren sivil toplum örgütü mü yoksa radikal bir oluşum mu olduğuna yönelik sorular bulunmaktadır. Birinci Filistin İntifadası ile birlikte ortaya çıkan örgütün İkinci İntifada boyunca yürüttüğü politika şiddet tekeline benimseyen ve bölgedeki çözüm sürecine karşı bir davranış olarak nitelenmiştir. Hamas'ın Filistin Kurtuluş Örgütü ve İsrail arasında yapılan Oslo Görüşmeleri'nin karşısında yer alması buna örnek gösterilebilir. Çalışmanın asıl konusu 11 Eylül sonrası bölgede değişen dengelerdir. Bu durum Hamas'ın söylem farklılığı ile birlikte 2006 yılındaki Filistin yasama seçimlerine yansımıştır. Bundan sonraki süreçte örgüt yasal ve sivil bir hale gelmiştir. Bu bağlamda Hamas'ın Gazze'deki iktidarı, Mısır başta olmak üzere çeşitli ülkelerle kurduğu diyalog, Filistin siyaseti ve toplumu üzerinde 2011 Arap Baharı'nın etkisi çalışmanın son bölümünde analiz edilmiştir. Örgüt politik bir aktör haline geldikten sonra, son yaşanan Arap Baharı ile birlikte sistem içerisine dâhil edilmek istenmiştir. Dolayısıyla Hamas ilerde El Fetih ile ulusal birlik hükümeti kurmak için Filistin Kurtuluş Örgütü'ne katılma kararı almıştır.

Anahtar Kelimeler: İslami Direniş Hareketi (Hamas), 11 Eylül Sonrası Düzen, Filistin Kurtuluş Örgütü, El Fetih, Arap Baharı

“Barış”a, Filistin’in yarınlarına,
Ve masum Filistinli çocuklara
Derin Saygılarımla ithaf ederim...

TEŞEKKÜR

Çalışmama başladığım andan itibaren en başta canım ailemin, çok değerli mesai arkadaşlarımın ve sevgili dostlarımın desteklerini gördüm. Tümünün burada adını zikretmek mümkün gözükmesine de bu günlere gelmemde emeği olan tüm saygıdeğer öğretmenlerimi ve fakültedeki kıymetli eğitmenlerimizi de selamlıyorum.

Öncelikle çalışmanın belirli aşamalarında fikir alışverişinde bulunduğum Tez danışmanım Doç. Dr. Rasim Özgür DÖNMEZ'e, önerileriyle katkı sağlayan Doç. Dr. Ali YAMAN'a, Doç. Dr. Pınar ENNELİ'ye ve sıkıntılı ana düştüğüm zamanlarda değerli vakitlerini, görüşlerini benimle paylaşmaktan çekinmeyen Araştırma görevlileri, Hocalarım Nuh UÇGAN, Mehmet ÖZTÜRK ve Özkan GÖKCAN'a,

Ve son olarak kaynakçada adı geçen tüm akademisyen, araştırmacı ve yazarlara en içten duygularıyla teşekkürlerimi sunarım.

Abdullah Polat GÜNGÖR

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iii
ÖZET	iv
İTHAF.....	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar.....	x
KISALTMALAR.....	xi

BÖLÜM I

1. GİRİŞ.....	1
----------------------	----------

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Toplumsal Hareketler.....	5
2.1.1. Toplumsal hareket kavramı	7
2.1.2. Toplumsal hareketlerin mobilizasyonu.....	11
2.2. Yeni Toplumsal Hareketler.....	12
2.3. Radikal Toplumsal Hareketler	16

BÖLÜM III

3. HAMAS'IN TOPLUMSAL BİR HAREKET OLARAK ORTAYA ÇIKIŞI, GELİŞİMİ VE 11 EYLÜL SONRASI DEĞİŞEN DENGELERLE BİRLİKTE FİLİSTİN'DEKİ SİYASAL SÜRECE DÂHİL OLMASI.....	23
3.1. Filistin'de İslamcı Bir Toplumsal Hareket: Hamas	23
3.1.1. Müslüman Kardeşler faktörü	24
3.1.2. Hamas'ın ortaya çıkışı	27
3.1.3. Hareketin yapılanması	29
3.1.4. Hamas'ın radikal kanadı: Kassam tugayları	33
3.2. Birinci Filistin İntifadası Akabinde Hamas'ın Radikalleşmesi	36

3.2.1. Filistin kurtuluş örgütü ve Hamas	38
3.2.2. Körfez krizi ve Madrid zirvesi	39
<i>Açılış konferansı</i>	40
<i>İkili görüşmeler</i>	40
<i>Çok taraflı görüşmeler</i>	41
<i>Konferansın sonuçları</i>	41
3.2.3. Oslo süreci ve Hamas'ın İsrail-FKÖ görüşmelerine bakışı	42
<i>İlkeler deklarasyonu (Oslo I)</i>	43
<i>Gazze-Eriha anlaşması</i>	44
<i>Geçici anlaşma</i>	45
<i>Wye nehri memorandumı ve Hamas</i>	50
<i>Camp David zirvesi</i>	51
3.3. İkinci İntifada	53
3.4. 11 Eylül Olayları Sonrası Değişen Dengeler	58
3.4.1. Uluslararası ortamdaki yansımaları ve Hamas	58
3.4.2. Uluslararası barış çabaları ve 2003 yol haritası	59
3.4.3. Ulusal ortamda yaşanan gelişmeler	62
3.5. Politik Bir Aktör Olarak Hamas	62
3.5.1. Seçimlerin ardından gelen bölgesel ve uluslararası tepkiler	65
<i>İsrail'in tavrı</i>	66
<i>AB ve ABD'nin tavrı</i>	66
<i>Diğer etmenler</i>	67
<i>Hamas-El Fetih arasında yaşanan (siyasal) rekabet ortamı</i>	67
3.5.2. Ulusal birlik hükümeti ve sonrasındaki genel görüntü	69
3.5.3. Mekke anlaşması	69
3.5.4. Hamas'ın değişen söylemi ve örgüt içindeki çekişme	72

BÖLÜM IV

4. 2007 YILINDAN BERİ HAMAS'IN GAZZE'DE SÜREN İKTİDARI, KARŞILAŞTIĞI ZORLUKLAR VE ARAP BAHARI İLE BİRLİKTE

YAŞADIĞI DÖNÜŞÜM.....	74
4.1. Radikal Toplumsal Hareketlerin Niteliklerine Dayanarak Hamas'ı Gazze'deki Direncini Anlamak	74
4.2. İsrail'in Dökme Kurşun Operasyonu	77
4.2.1. İsrail'i Gazze operasyonuna yönelten sebepler.....	77
<i>Siyasal nedenler.....</i>	77
<i>Askeri nedenler ve güvenlik.....</i>	78
4.2.2. İsrail'in Gazze saldırısına yönelik eleştiriler	80
4.2.3. Direniş cephesi.....	81
<i>Hamas</i>	81
<i>Suriye</i>	82
<i>İran.....</i>	82
<i>Hizbullah.....</i>	83
4.2.4. İlmli cephe	83
<i>Mısır.....</i>	83
<i>Ürdün</i>	84
<i>Suudi Arabistan.....</i>	84
<i>Filistin Yönetimi.....</i>	84
4.2.5. Diğer Arabulucular	85
<i>Katar</i>	85
<i>Türkiye</i>	85
4.3. Arabuluculuk Girişimleri, Arap Baharı ve Hamas'ın FKÖ'ye Katılımı	87
4.3.1. Arap uyanışı sonrasında yaşanan gelişmeler	88
4.3.2. Filistin'de birlik hükümeti çabaları.....	95
<i>Hamas'ın sergilediği tavır</i>	96
<i>El Fetih'in duruşu</i>	97
<i>İsrail'in sürece dönük eleştirisi</i>	97
SONUÇ	100
KAYNAKÇA	104

TABLÖLAR

Tablo 2.3: İlimli ve Radikal Toplumsal Hareketlerin Nitelikleri	18
--	----

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CIA	: Central Intelligence Agency/Merkezi İstihbarat Teşkilatı (ABD)
EL FETİH	: Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (Harekât el-Tahrir el-Vatani el-Filistini)
FHKC	: Filistin Halk Kurtuluş Cephesi
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
FUK	: Filistin Ulusal Konseyi
HAMAS	: İslami Direniş Hareketi (Arapça: Harakat al-Muqawama al-Islamiya)
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı (daha önceki ismi İKÖ/İslam Konferansı Örgütü)
MOSSAD	: Israel Secret Intelligence Service (İbranice: Ha-Mossad le-modi'in u-le-tafkidim meyuhadim)

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Filistin Sorunu Ortadoğu'daki dengeleri ve düzeni etkileyen önemli bir realitedir. 1948 yılında Filistin topraklarında kurulan İsrail Devleti'nin Arap devletlerini yenilgiye uğratarak sınırlarını genişletmesi sorunu küresel bir hale getirmiştir. Arapların aldığı hezimet sorunu muğlâklaştırmış ve Arap rejimlerini kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeye zorlamıştır. Bu durum Filistinlileri soruna karşı kendi içinde çözüm aramaya itmiştir. İslami Direniş Hareketi/Hamas bu gerçeklik üzerine inşa edilmiş ve 1987 yılında İsrail'e karşı verilen büyük bir direniş sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda konunun amacı Hamas'ın kuruluşu, yapılanması ve siyasal mücadele stratejilerini analiz etmektir. Hamas "kolonyal/yayılmacı" devlet yapılanmasına sahip olan İsrail karşısında kendini konumlandırmıştır. Örgüt açısından İsrail'in "haksız" yere Filistin topraklarını işgal etmesi, yeni Yahudi yerleşim birimleri kurması, duvarlar örüp sivillere zarar vermesi üzerine örgüt kendisini yapılandırmıştır. Bu nedenle Hamas ilk "*İntifada*" ile birlikte daha çok şiddet yöntemini ön planda tutarak direnç göstermeye başlamıştır. Bu durum örgütün askeri yapılanmasının kurumsallaşmasına katkı sağlamıştır.

Bu bağlamda çalışma Hamas'ı sosyo-politik, askeri ve güvenlik boyutlarıyla birlikte analiz etmektedir. Üzerinde durulacak diğer nokta ise 9/11 Olayları sonrası Ortadoğu coğrafyası içinde değişen dengelerle birlikte Hamas'ın örgüt perspektifi, iç ve dış ilişkilerini analiz etmek olacaktır. 11 Eylül olayları yaşandıktan sonra Filistin bölgesinde şiddet yönteminden ziyade ılımlı bir tavır sergileyen ve söylemini değiştiren Hamas belediye seçimlerinin ardından 2006 parlamento seçimlerini de kazanmıştır. Sivil bir yapıya bürünen örgüt politik bir aktör konumuna gelmiştir. 2007 yılında Gazze'nin denetimini ele geçiren Hamas bu tarihten itibaren iktidarını sürdürmüştür.

Diğer taraftan çalışmada bazı kavramlar yer almaktadır. Bunlardan ilki toplumsal hareketler kavramıdır. Kavram, belirli siyasal ve sosyal konularla ilgilenen bireylerin sosyal değişim sağlamak adına faaliyette bulunduğu ve eyleme geçtiği yerleri kapsar (Tilly 2004: 3). Hatta burada ibadethaneler, sendikalar, mahalleler önemli konuların tartışıldığı yerler olarak karşımıza çıkar. Çünkü toplumsal harekete katılan sıradan insanlar otorite ve yönetimlere karşı bir tavır sergilerken kendilerine alan yaratmak isteyeceklerdir. Kavramın bizi götürdüğü diğer nokta ise Yeni Toplumsal Hareketler'dir. Bu hareketlerden 1980'lerle birlikte söz edilmeye başlanmıştır. Burada tüm merkezi konuları sınıf temelinde ele alan ve sadece ekonomik bir dönüşümün bütün kötülükleri ortadan kaldıracığını ileri süren görüşlerden ayrılarak, etnik, kimlik ve yaşam tarzı vurgusuna dikkat çekilmiştir. Feminizm, Ekoloji veya Yeşil Hareketi, Barış ve Gençlik Hareketleri bunlara örnek gösterilebilir (Calhoun 1993: 385).

Yeni Toplumsal Hareketlerle benzerliği olan ama onlardan örgüt yapılanması ve davranışı olarak ayrılan bir diğer kavram ise Radikal Toplumsal Hareketlerdir. Siyasi yapılar ve ideolojik düşünce sistemleri üzerinde etkili olabilmek adına harekete geçen bireylerin ekonomik, politik, dinsel ve kültürel ekseninde ortaya koydukları karşıt duruş ve eylemler (şiddet yöntemi) radikal hareketler olarak ifade edilir (Şahin ve Türkkahraman 2010: 185). Bu hareketler örgütlenme ve siyasal hareketlilik bakımından toplumsal değişim sağlamak adına hukuki olmayan yöntemlere başvurabildikleri gibi hukuki yöntemlere de başvurabilirler. Sistemden farklı bir duruş ortaya koydukları için bu şekilde adlandırılırlar.

Çalışmada kullanılan bir diğer kavram ise "İntifada" dır. Kelimenin sözcük anlamı kayıtsızlıktan çıkmak, uyanmak ile ifade edilir. Siyasi açıdan ise İsrail işgaline karşı Filistin halkının ayaklanmasını sembolize eder. Çünkü Filistin halkı İsrail'in işgaline ve yeni yerleşim alanları kurmasına karşı direnmiştir. Bu bağlamda İntifada zulme karşı Filistin halkının savunmasının karşılığıdır. Burada Birinci ve İkinci İntifada'dan söz etmek gerecektir. 1987 yılında gerçekleşen ilk İntifada İsrail işgali karşısında yurtlarından çıkarılan kişilerin taş ve mermilerle verdikleri mücadeleyi gösterir (The Intifada in Palestine). İkinci İntifada ise, 2000 yılında İsrail lideri Ariel Şaron'un Kudüs'teki Harem El Şerif'e yaptığı davetsiz ziyaretin ardından gerçekleşen

çatışmalarda Filistinlilerin gösterdikleri dayanışma ve ayaklanmadır (Pappe 2007: 399).

Hamas hakkında literatürde 2 ayrı konuda toplanan çalışmalar vardır. Bunlardan ilki Hamas'ı bir direniş hareketi olarak tanımlayan çalışmadır. (Ziad Abu-Amr, 1993; Zaki Chehab, 2009; Floor Janssen, 2009; Ersin Doyran, 2006 *Bir Direniş Hareketi Olarak Hamas*. Yüksek Lisans Tezi; İlyas Kara, 2006; Yıldırım Boran, 2011 örgütü bu açıdan incelemişlerdir). Hamas'ın şiddet yöntemi ve pragmatizmini ön plana çıkaran çalışmalar (Khaled Hroub, 2004; Beverley Milton-Edwards, 2005; Shaul Mishal, 2003; Marc A. Walther, 2009 *Hamas Between Violence and Pragmatism*. Yüksek Lisans Tezi; Ori Slonim, 1999) tarafından ele alınmıştır. İkinci kategorideki çalışmalar ise Hamas'ın Gazze'deki iktidarı, karşılaştığı zorluklar ve Filistin'de birlik hükümeti üzerinedir. Bu konuda (Anthony H. Cordesman, 2009; Daniel Byman ve Gad Goldstein, 2011; Serhat Erkmen, 2009) çalışmıştır. Son dönemde Filistin'de birlik hükümeti kurulması çabalarını kapsayan araştırmaları ile (Chelsi Mueller, 2011; Amira Howeid, 2011; Muin El-Menna, 2012; Hani al-Masri, 2012; Mete Çubukçu, 2012; Alptekin Dursunoğlu, 2007) dikkat çekmiştir.

Yukarıdaki çalışmalara bakıldığında, tezin Hamas'ın 11 Eylül sonrası geçirdiği dönüşümü anlatması itibariyle daha çok ikinci kategoriye girdiği söylenilebilir. Çünkü Hamas'ın politik bir aktör haline gelmesi ve Gazze'de iktidarını sağlamlaştırması önemli bir kırılma anıdır. Diğer yandan çalışmada öncekilerden farklı olarak son yaşanan Arap Baharı'nın etkisini göz önünde bulundurularak konunun kapsamı geliştirilmeye çalışılmıştır. Çünkü Arap Baharı'nın etkisiyle birlikte Filistin halkı ulusal uzlaşma taleplerini liderlerine duyurmaya başlamıştır. Bu bağlamda Ortadoğu'daki değişimin Filistin bölgesine yansması Hamas'ın Filistin Kurtuluş Örgütü'ne katılma kararı almasıyla yaşanmıştır. Bundan sonraki süreçte bölgedeki dengelerin yerine oturması için örgüt sistem içerisine dâhil edilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırma Hamas'ın ortaya çıkışı, politik bir aktör haline gelmesi ve Filistin'de birlik hükümeti kurma çalışmaları ile sınırlandırılmıştır. İsrail'in son dönemdeki Gazze saldırısı ve sonrasında bölgede yaşanan gelişmeler ele alınmamıştır. Çalışmanın sosyal hareketler literatürüne bağlanarak analiz edilmesinin nedeni

Hamas'ın aynı zamanda İslamcı bir toplumsal hareket ve bir direniş örgütü olmasından kaynaklanmaktadır. Hamas'ın diğer bir özelliği İslamcı bir iktidar partisi olmasıdır. Arap Baharı ile birlikte Ortadoğu coğrafyasında önemli bir siyasal aktör haline gelmiştir.

Çalışmada toplumsal hareketler ve radikal toplumsal hareketler belirli bir teorik çerçevede incelenecektir. Üçüncü bölümde Hamas'ın toplumsal bir hareket olarak ortaya çıkışı ve yapılanması ele alınacak, Birinci Filistin İntifadası sonrası yaşanan gelişmeler ve Oslo Süreci bağlamında örgütün pozisyonu analiz edilecektir. Ayrıca İkinci İntifada boyunca örgütün izlediği yöntemlere ve yaşadığı dönüşümlere dikkat çekilecektir. Burada 11 Eylül sonrası dünyada değişen dengelerin Filistin coğrafyasına yansımalarının rolü büyüktür. 11 Eylül sonrası yaşanan değişiklikler (ulusal ve uluslararası yapı) göz önüne alındığında Hamas'ın örgüt içindeki algısına cevap aranmaya çalışılacaktır. Çünkü Hamas 2006 seçimleriyle birlikte politik bir aktör haline gelmiştir. Dördüncü yani son bölümde ise Hamas'ın Gazze'de denetim kurması ve Filistin'de ikili bir yapı oluşmasından sonraki süreçte karşılaştığı zorluklara değinilecektir. Öte yandan Mısır ve Türkiye başta olmak üzere bazı devletlerin Filistin'de barışı sağlamak adına arabuluculuk girişimlerine yer verilecektir. Arap Baharı ile birlikte Hamas'ın Ortadoğu barışının neresinde olduğu sorusuna cevap aranmaya çalışılacaktır.

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Toplumsal Hareketler

Dünya çapında uzun bir geçmişi bulunan toplumsal hareketlerin 1960'lerden beri Batı medeniyeti içerisinde özel bir öneme sahip olduğu görülmektedir (Yaylacı 2011: 33). 1970'lerin sonlarında ABD ve İngiltere'de siyasal temsilin yükselişine katkı sağlayan toplumsal hareketlerin demokratik toplumlarla ilişkisine dikkat çekilerek pek çok toplum için demokratikleşme sürecine olan katkısı gözler önüne serilmiştir. Fakat bu niteliği toplumsal hareketlerin sadece demokratik ortamlarla sınırlı olduğu anlamına gelmemelidir. Daha otoriter sayılabilecek alanlarda da bu hareketler yer almaktadır (Christiansen 2011: 4). Örneğin, Ortadoğu ülkelerinde İslamcılar anti-demokratik yöntemleri kullanarak devleti ele geçirme çabası içinde bulunmuşlardır. Bu tarz girişimlerin Batı'daki oluşumlara benzemeyen yönlerinin olması toplumsal hareketlerin tüm Ortadoğu coğrafyasında farklı isimlerle faaliyet göstermesine neden olmuştur (Tıgılı 2011: 13). Müslüman toplumlarda tezahür eden oluşumlar daha çok modernleşme yanlısı seküler yapılara tepkisel niteliktedir (Çetinkaya 2008: 44). Çünkü bu toplumlarda sınıfsal hareketler tam olarak gelişmediğinden dinsel ve milliyetçi karakterlere bürünen halk hareketleri büyük çatışmalara sebebiyet vermektedir (Çetinkaya 2008: 45).

18.yy.'ın sonlarına doğru ise insanlar Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da yeni siyasi oluşumlar yaratmak adına mücadele ettiler. Çekişmeli bir siyasetin ürünü olarak oluşan yenilikçi hareketler bazı elementlerin bir araya gelmesiyle geniş bir çapta yayılma imkânı buldu. Toplumsal hareketlerin bu denli genişlemesinde a) kolektif

talepleri karşılamak adına düzenlenen kamusal çabalar (bir kampanya çağrısı) ve b) siyasi eylemlere yönelik istihdam sağlama, özel amaçlı dernekler ve koalisyonlar oluşturma, mitingler, gösteriler ve basın açıklamaları düzenlemek etkili olmuştur (Tilly 2004: 3). Fakat günümüz toplumsal hareketlerinin 1980’li yıllarda genişlemeye başlaması eski sınıf hareketlerinin (işçi sınıfı hareketi) sorgulanmasıyla mümkün olmuştur. Ancak bu şekilde toplumsal cinsiyet, ırk, etnik kimlik, hayat tarzı gibi kavramlar üzerinde derin bir şekilde düşünülmüştür.

Bu bağlamda günümüz toplumsal hareketlerinin işçileri, köylüleri, hatta öğrencileri içine alan sendikal hareketler ve oluşumlar olduğu belirtilmelidir (Çetinkaya 2008: 39). “Toplumsal Hareket Sendikacılığı” diye adlandırılabilen bu yapı işçi sınıflarının yaşam koşullarının ve yüksek ücret taleplerinin iyileştirilmesinden de öte daha komplike konulara dikkat çekmiştir. Böylece kentsel dönüşüm programları dâhil olmak üzere eğitim politikaları ve daha birçok alana eğilerek siyasal sürece katkı sağlamaya çalışır. Bu yapının hedef kitlesinde sanayi işçilerinden farklı olarak ev kadınları, işsizler, sözleşmeli çalışanlar, tarım işçileri, zanaatkârlar, hizmet sektöründe çalışanlar bulunmaktadır (Çetinkaya 2008: 42). Burada yer alan kişilerin mevcut sosyal yapı içinde bazı talepleri olmaktadır. Toplumsal hareketler de sosyal alandaki bazı rahatsızlıklardan doğmakta, var olan sosyal yapılar karşısında bir tepki hareketi olarak kendini göstermektedir. Bu açıdan grupların talebi sosyal yapıdaki aksaklıkların giderilmesi ve değişimin ön plana çıkartılmasıdır (Kılıç 2002: 95).

Diğer taraftan Soğuk Savaş sonrasında liberal politikalarla birlikte sivil toplum örgütlerinin artış göstermesi ve küresel ölçekteki teknolojik imkânların değeri küresel toplumsal hareketlerin gelişimine katkı sağladı. Toplumsal hareketler siyasetin ve toplumun dönüşümünde önemli rol oynayarak politika ve kültür üzerinde etkili oldu. Buna paralel olarak İslami hareketler içinde de sivil toplum oluşturma süreçleri hız kazandı (Tıgılı 2011: 14).

2.1.1. Toplumsal hareket kavramı

Toplumsal hareketlerle ilgili çalışmalara “sosyal hareket teorileri” diye adlandırılan literatürdeki hâkim bakış açılarından yaklaşılabılır (Fitzgerald ve Rodgers 2000: 573). Toplumsal hareket teorileri bu organizasyonları ortak inançlar ve dayanışmaya dayalı resmi olmayan ağlar olarak ifade eder. Ayrıca burada analiz birimi olarak gruplar üzerinde durulur ve çekişmelerle birlikte kolektif eylem vurgusu yapılır (Janssen 2009: 4). Özellikle çekişmelerin ele alınması Çetinkaya’nın (2008: 17) toplumsal hareketlerle ilgili olarak yaptığı “farklı direniş ve çatışma örüntüleri” tanımlamasını akıllara getirmektedir.

Toplumsal hareketler grupların tipik bir eylem türüdür. Bunlar belirli siyasi ve sosyal konularla ilgilenirler ve sosyal değişim sağlamak adına faaliyette bulunurlar. Charles Tilly toplumsal hareketleri bir dizi çekişmeli performans, görüntü ve kampanyalar yürütenler şeklinde tanımlar. Ona göre, sıradan insanların diğerleri üzerinde kolektif iddiaları vardır. Bu nedenle toplumsal hareketler kamu siyasetine sıradan insanların katılımı için önemli bir araçtır (Tilly 2004: 3).

Popenoe’ya (Akt. Şimşek 2004: 113) göre ise, toplumsal hareketler dört temel özelliğe sahiptir. Bunların farklı şeyler görmek için yeni bir bakış açısı, grup sadakatini korumak adına bir ideoloji, bir eylem taahhüdü, dağınık veya dağıtılmış liderlik olduğu söylenilebilir. Diğer taraftan Robert Merton ve meslektaşları tüm toplumsal hareketler için şu üç özelliğin paylaşılmasından yanadırlar;

- i) toplumsal hareketler belirli bir amaç peşinde koşarlar,
- ii) toplumsal hareketler birbirlerine bağlı örgütlenmelerdir,
- iii) toplumsal hareketler birleştirici bir ideolojiye sahiptirler (Akt. Şimşek 2004: 113).

Toplumsal hareketlerle ilgilenen çağdaş araştırmacılar sosyal değişiklikten yana olanların bilgi ve faaliyetlerini ön plana çıkarırlar. Antropolog David Aberle kitabı “The Peyote Religion Among The Navaho” da *alternatif, kurtarıcı, reformcu ve devrimci* toplumsal hareket tipolojilerinden söz eder (Akt. Flynn 2011: 28).

Dönüşümsel/devrimci hareketler radikal siyasal gruplar gibi tümünden bir yapısal değişim için çalışırlar. Bunlar değişimi gerçekleştirmek adına şiddet tekeli kullanırlar ve bu bazen bir felaketle sonuçlanabilir. Reformcu hareketler ise, adaletsizlikler ve eşitsizliklerden şikâyet ederek kısmi toplumsal bir değişimden yana tavır gösterirler (Flynn 2011: 29). Kurtarıcı toplumsal hareketlerde bireyler için toplam değişiklik söz konusuysa, alternatif hareketlerde kısmi değişim için çalışılır. Alternatif toplumsal hareketlerden söz etmek gerekirse bunların 1960'lı yıllarda ortaya çıktığı söylenilebilir. Alternatif hareketler ülkenin kültürel değerleri ve materyalizmin reddi ile karakterize olmuşlardır. Buna rağmen var olan sosyal ve siyasal yapının değişimi için uğraşmamışlar, bunun yerine alternatif ve sürdürülebilir bir hayat sahası yaratmak için manevi değerleri korumayı yeğlemişlerdir (Flynn 2011: 30).

Kısaca belirtmek gerekirse, toplumsal hareketlerin belirli zaman ve mekânda amaçlarının değişken ve geniş olduğu görülecektir. Örneğin birçokları mevcut siyasal sistemde reform yapmaya çalışırken, bazıları değişiklikleri durdurmaya yönelir. Diğer taraftan kimileri tümünden siyasal değişimin peşinden koşmak yerine kültürel açıdan değişimi talep eder (Christiansen 2011: 4). Touraine'ye (Akt. Hannigan 1985:445) göre, toplumsal hareketlerin bu yönde potansiyelini gerçekleştirmesi için üç formül vardır; toplumsal hareket aktörü kendisini tanımlamak için bir kimlik oluşturur, rakibini tanımlamak için bir karşıtlık belirler ve hareketin karşılaştığı çatışmalar üzerinden bir bütünlük sağlanır. Böylece üç boyutun entegre olmasıyla hareket kendini gerçekleştirir (Akt. Hannigan 1985: 445).

Toplumsal hareketlerin ideolojisi veya taktiğini insanların ortak bir gaye ve kimlik doğrultusunda bir araya gelmeleri oluşturur (Carroll 2005: 7). Burada kesişen ve/ya çatışan bakış açılarını yansıtan ve yeni bir düzenin oluşturulmasını amaçlayan kolektif yapılar söz konusudur (Çopuroğlu ve Çetin 2010: 71). Bu kurumsal yapı parçası olduğu grubun, örgütün, toplumun kültür ve dünya düzenini yansıtır (Snow, Soule ve Kriesi 2004: 11). Böylece toplumsal hareketler modern hayatın bir niteliği ve kolektif davranışın yaygın bir formu olarak karşımıza çıkar (Wienclaw ve Howsan 2011: 37). Kolektif davranışlarda yer almak ise çok sayıda kişinin gönüllü katılımı ile mümkün olmaktadır. Öte yandan kolektif eylemler mücadelecilik bir niteliğe bürünebilir

(Yaylacı 2011: 34). Çünkü insanlar kitleler halinde dolaşırken saldırgan, aşırılık yanlısı ve duygularını abartan bir tavır sergileyebilir (Çetinkaya 2008: 20).

Ayrıca bir toplumsal hareket içerisinde güç sahipleri ve kişiler arasında sürekli bir etkileşimden söz edilebilir. Gündelik hayat içinde yer alan sıradan insanlar gücü ellerinde bulunduran yönetimlere ve otoritelere karşı bir araya gelerek başkaldırıda bulunabilirler (Yaylacı 2011: 34). Bu bağlamda farklı açılardan kolektif davranış biçimleri oluşabilmektedir. Bunlar değerler taşıyan toplumsal hareketler olabileceği gibi, norm yönelimli olarak da ortaya çıkabilirler. Hatta düşmanca yapılar veya örgütlenmeler şeklinde eylemde bulunabilirler (Yaylacı 2011: 35). Toplumsal hareketlerin eylemleri ise gündelik hayatın içinde sanat, dans ve çeşitli ritüellerle dikkat çeker. Bu eylemler şöenler, konserler, kampanyalar ve formlar aracılığıyla harekete geçirilmektedir (Çetinkaya 2008: 53).

Toplumsal hareketler içinde sıklıkla vurgulanan siyasi fırsat yapıları, toplumsal seferberlik kuruluşları ve çerçeveleme (framing) önemli değişkenler olarak karşımıza çıkarlar. İlk olarak siyasi fırsat yapıları, siyasi çevreler içinde sosyal hareketlerin oluşumunu teşvik eden veya engelleyen yapıları belirtir. Dış kaynaklar, politika ve diğer faktörler bu alana etki etmektedir. Kolektif eylemin maliyeti ve başarısına göre bu faktörler artar veya azalır. İkinci olarak, toplumsal seferberlik kuruluşları kendi ideolojisini yaymak ve yeni üye toplamak için oluşturulur. Bu kuruluşlar etkinliğini sürdürmek ve bireyleri motive etmek adına çaba gösterir. Bunlar resmi siyasi partiler olabileceği gibi daha küçük dernekler de olabilirler. Ayrıca kiliseler, camiler, sendikalar ve mahalleler gündelik konuların tartışıldığı yerler olarak karşımıza çıkarlar (Caroll 2005: 13). Son olarak çerçeveleme de kültürel semboller ve dil harekete geçirilir. Kamuoyunu harekete çekmek ve kolektif eylemin haklılığını göstermek için önemli konular tartışılır. “Biz ve Onlar” ayrımı yapılarak kolektif kimlikler yaratılır ve mevcut şikâyetler dile getirilerek meşru bir zemin sağlanır.

Bu şekilde toplumsal hareketin başarısını sürdürüyor olması grubun eylemlerini kültürel normlara ve sembollere bağlamasından ileri gelir (Caroll 2005: 14). Hikâyelerde hareketin kökeni tanımlanır, diğer oluşumlar ve zaferlerle bağlantı

kurularak örgüte işlerlik kazandırılır. Hikâyeler/anlatılar kolektif kimlik oluşturmak ve toplumsal hareketi ayakta tutmak için cazip yöntemlerdir. Çünkü kişilerin kendilerini gruba yakın hissetmesi ve topluluğa ait olma duygusu kazandırır (Christiansen 2011: 11).

Öte yandan çerçeveleme konuları belli bir ideolojik çerçevede yorumlanmaktadır. Hedef kitlelerin harekete geçirilebilmesi için insanların yaşantılarında önemli olan din faktörü bu amaç doğrultusunda kullanılabilir. Özellikle Arap dünyası için çerçevelemenin en yaygın örneklerinden biri olarak “Tek çözüm İslam” anlayışı dile getirilmektedir (Janssen 2009: 4).

Burada değinilecek son nokta toplumsal hareketlerin doğuş, birleşim, bürokratikleşme ve gerileme aşamaları olacaktır. Öncelikle toplumsal hareketler doğdukları aşamada hazırlık safhası içinde yer alırlar ve örgütsellik açısından oldukça küçüktürler. Harekete katılan kişilerin bazı politikalar ve sosyal yapıdan memnun olmayanlar oldukları aşikârdır. Burada aksaklıkların giderilmesi amacıyla herhangi bir adım atılmamış da olabilir. Çünkü bu aşamada kolektif eylemden ziyade bireysel eylem bulunur (Christiansen 2009: 2). Hareketin doğuş aşamasından farklı olarak birleşim safhasında örgüte katılanlar kolektif yapıda gidişatın farkındadırlar. Liderlik daha fazla ön plana çıkarılır ve başarı için stratejiler belirlenir. Kitlese gösteriler toplumsal hareketin gücünü simgeler ve kişiler net taleplerde bulunmaya başlar. 1950’lerde ortaya çıkan Amerikan Medeni Haklar Hareketi bu duruma iyi bir örnek teşkil eder. Çünkü hareketin ilk ortaya çıkmasının ardından yüksek profilli bir dizi sefer başlamıştır.

Kurumsallaşma aşamasına gelindiğinde organizasyon ve koalisyon tarzı stratejiler yüksek seviyelerde karakterize edilir. Toplumsal hareketlerin tamamına yönelik olarak koordineli bir yöntemin gerekliliğine dikkat çekilir. Örgütün günden güne hedeflerine ulaşması için uzmanlık bilgisine sahip kişilerin güvenli personeller yetiştirmesi planlanır. Politik güç kendini burada daha fazla hissettirir ve siyasi elitlere düzenli erişim imkânı yaratabilir. Fakat birçok toplumsal hareket bu aşamada başarısızlığa uğrayabilmektedir (Christiansen 2009: 3). Araştırmacılar toplumsal hareketlerin gerilemesine neden olan etmenleri örgütsel başarısızlık, atama, baskı ve

genel toplumsal inançlara bağladılar (Christiansen 2009: 2). Bunun yanında bazı üyeler için duygusal heyecanı sürdürmeleri çok zor olabilir. Ayrıca sürekli seferberlik de harekete katılanları yormaktadır (Christiansen 2009: 3). Bu noktada birçok toplumsal hareket, zaman içerisinde sistem karşıtı ve değişim için gerekli niteliklerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır (Çetinkaya 2008: 31).

2.1.2. Toplumsal hareketlerin mobilizasyonu

Toplumsal hareketlerin başarısı kimilerine göre çok sayıda kişiyi peşinden sürüklemesiyle ölçülür. Fakat insanlar toplumsal hareketlere kolay katılmazlar. Neticede katılan kişiler de organizasyondan başarı beklerler. Bu yüzden toplumsal hareketler bireylerin inanç, değer, amaç ve ortak kimliklerine hitap etmelidirler. Aynı zamanda bu tür gruplar oluşturulurken öncelikle ana hedef tanımlanmalıdır (Tıgılı 2011: 18). Bu bağlamda topluluğu organize edenler genellikle insanları katılmaya motive edecek bir duygusal sorunu tespit etmeye çalışırlar (Dobson 2001: 3).

Hareketin genişleyebilmesi için üç kaynak son derece önemlidir. Bunlar; liderlik, üyeler ve iletişim ağları olarak gösterilebilir. Liderlerin akıllı, dürüst ve kararlı olmaları hareketin başarı şansını artırır. Bunun yanında gruba yeni katılanların istekli olmaları ve yeni liderlerin ortaya çıkabilmesi için gerekli koşulları taşımaları gereklidir. Bu kişilerin duygusal tepkilere cevap verebilecek ve zayıf insanların kaygılarını duyurabilecek konuşkan ve karizmatik nitelikte olmaları öngörülür (Dobson 2001: 4). Kaynakların harekete geçirilebilmesi, tabandan destek sağlanması ve kamuoyunun güven duyması için lidere önemli görevler düşmektedir. Bu bağlamda bir toplumsal hareket ne kadar destek ve taraftar bulabilirse rakip grupları ve karşıt devlet otoritesini değişikliğe sürüklemeye o kadar etkili olur (Uysal 2009: 226).

Diğer yandan örgütün eğitim ve iletişim yöntemlerini etkili bir biçimde kullanması güçlü taraftar kitlesi bulmasına ve propagandasını yürütmek için geniş bir alan yaratmasına olanak sağlar (Uysal 2009: 229). Toplumsal hareketler bu alanlarda düzenledikleri spor etkinlikleri, karnavallar, mitingler ve protestolar yoluyla sonuç almaya çalışır. Buna ilaveten ibadet yerleri, birtakım eğlence alanları, kulüpler, sosyal

gruplar toplumsal hareketlerin gelişimine katkı sağlar (Dobson 2001: 2).

Bu ortamlarda toplumsal hareketlerin varlığını devam ettirebilmesi için çeşitli kaynaklara ihtiyaç vardır. Ahlaki, kültürel, sosyal-örgütsel, insani ve maddi değer taşıyan kaynaklar bazen ülke sınırları içinde bazen de bu sınırları aşarak çeşitli örgütler veya devletler yardımıyla karşılanır (Uysal 2009: 221). Sosyal-örgütsel kaynakların kullanımı oluşuma altyapı ve lojistik destek imkânı sağlar. Bunun yanında maddi kaynaklar toplumsal hareketlere finansman yaratırken, insani kaynaklar da hareketin lider ve üyelerinin bilgi ve tecrübelerini kullanmalarına vesile olur.

Toplumsal hareketler politik, sosyal ve ekonomik açıdan değişim yaratmak adına kaynaklarını etkili bir şekilde kullanmak ister. Bu bağlamda hareketin ortaya çıkardığı iki önemli potansiyel gücü vardır. Çekici hedeflerinin olması ve etkili taktiklerin kullanılması hareket için oldukça önemlidir. Ancak birçok kuruluş taktik düşünce üzerinde zayıf olabilmektedir. Toplumsal hareketlerin doğrudan şiddet yönelimli eylemlere girişmesi onları başarısız kılabilir (Dobson 2011: 9). Bu açıdan bakıldığında toplumsal hareketler insanların etkileşimi için önemli bir bileşen, zaman ve kaynak yatırımı olmasının yanında bazıları açısından acı bir deneyim olarak kalmaktadır (Harris 2010: 37).

Diğer taraftan sivil toplum örgütleri toplumsal hareketler bünyesinde kendisine yer edinmekte ve çeşitli avantajlar yaratmaktadır. Bu oluşumların sadece yardım amaçlı olduğu söylenemez. Çünkü bunlar toplumdaki eşitsizliğin önüne geçmek adına faaliyette bulunurlar ve ekonomik açıdan fakir ve orta sınıf arasındaki dengeyi sağlayarak insanların sosyalleşmesine imkân yaratırlar (Tıǧlı 2011: 13).

2.2. Yeni Toplumsal Hareketler

1980'lerle birlikte bazı analistler ve katılımcılar yeni toplumsal hareketlerden söz etmeye başladılar. Her şeyden önce bu hareketler işçi hareketlerinin (eski toplumsal hareketlerin paradigmaları olan Marksizm ve Sosyalizm) dışında yeni oluşumlardı. Tüm

merkezi konuları sınıf temeline indirgeyen ve sadece ekonomik bir dönüşümün bütün kötülükleri bertaraf edeceğini varsayan eski hareketlerden ayrılan yeni toplumsal hareketler resmi kurumsal kanalların ötesinde etnik, kimlik ve yaşam tarzı vurgusu yapmıştır. Bu şekilde yeni konular, taktikler ve seçimler ön plana çıkmıştır. Alberto Melluci'ye (Akt. Calhoun 1993: 385) göre, feminizm, ekoloji veya yeşil hareketi, barış ve gençlik hareketi yeni oluşumlar olarak karşımıza çıkarlar. Bunlar arasına eşcinsellik ve hayvan hakları gibi daha başka hareketler de eklenebilir (Calhoun 1993: 385). Melluci'ye (Akt. Şimşek 2004: 114) göre, Yeni Toplumsal Hareketler farklı hedefler peşinde koşarak toplumsal sistemi çeşitli düzeylerde etkileyen çok boyutlu olgulardır. Bu hareketler geleneksel toplumsal hareketlerin aksine üretim ve dağıtım süreçleriyle ilgilenmeden sembolik veya kültürel düzeyde idari sisteme meydan okurlar. Genellikle topluma karşı siyasi ve sosyal mesajlar vererek kurumsal ve kültürel düzeyde değişiklik yaratabilirler. Ayrıca bu hareketler ulusal ve uluslararası alanda boy gösterirler (Akt. Şimşek 2004: 114).

Yeni Toplumsal Hareketlerin doğal organizasyon, bütünleşme, hareketlilik, devamlılık ve ortak bir gayeyi ön planda tuttuğu görülmektedir (Kılıç 2002: 98). Andrew Heywood ise bu hareketlerin çeşitli şekillerde ortaya çıkabileceğini göstermiştir:

- Yeni orta sınıfı esas alan,
- Post-materyalist yönelimli,
- Az ya da çok yaygın bir ideolojiye bağlı,
- Yeni Sol ile bağlantılı,
- Âdem-i Merkeziyetçi, Katılımcı ve Yenilikçi hareketlerdir (Şimşek 2004: 113).

Yeni toplumsal hareketlerin teknolojik avantajlar ve küresel iletişimin artmasıyla birlikte yaygın bir hale geldikleri görülmüştür (Şimşek 2004: 111). Ayrıca küreselleşmenin yayılması ve sınırların ortadan kalmasıyla bu hareketlerden Ortadoğu coğrafyası da etkilenmiştir (Tıgılı 2011: 58). Sendika ve öğrenci hareketlerinin yanında feminizm, çevrecilik, insan hakları savunucuları, köktendincilik, cinsiyet, etnik ve kültürel oluşumlar yeni dönemde kendilerine yer bulmuşlardır (Şimşek 2004: 111). Bu

hareketler anti-bürokratik bir biçim olarak yalnız ekonomiye indirgenemeyecek taleplerde bulunmuşlardır. Ayrıca burada yer alan insanlar bir liderin etrafında toplanma ve kendini ona adamaktan ziyade gönüllük esasında bir araya gelmişlerdir (Çopuroğlu ve Çetin 2010: 73). Çünkü toplumsal hareketler ortak bir ideolojiyi paylaşan ve kolektif bir eylemi ön planda tutan kişileri bünyesinde taşır (Çetinkaya 2008: 29).

Yeni Toplumsal Hareketlerin dikkat çeken nitelikleri:

- Yeni Toplumsal Hareketler genellikle orta sınıf hareketlerdir. Burada bulunan aktörler ve katılımcıların çoğu yeni orta sınıf veya bu sınıfın katmanlarından oluşur.
- Yeni Toplumsal Hareketlerin ideolojik çerçevesi çoğulcu, faydacı ve katılımcı değerler ile karakterize edilir.
- Yeni Toplumsal Hareketler yeni kimlikler oluşturmak veya bastırılmış olanları ortaya çıkarmak için çalışırlar. Burada grup kimliği veya kişisel özellikler önemli bir hal alır.
- Bu hareketler şiddet karşıtlığı ve sivil itaatsizlik modelleri gibi yeni biçimleri yansıtabilirler.
- Yeni Toplumsal hareketlerin karar alma süreçlerinde alternatif yolları tanıttığı görülebilir. Bunlar çoğulcu yapılar ve merkezi yapılanmadan uzaklaşmak eğilimindedirler.
- Yeni toplumsal hareketler içerisinde kendine yer bulan cinsel tercihler ve kürtaj konusu insan yaşamının özel yönlerini yansıtmaktadır.

Temelde post-Marksist, post-modernist ve post-geleneksel eğilim sergileyen Yeni Toplumsal Hareketler sosyalist ideoloji, modernleşme süreci, ulus inşası, sekülerleşme, kentleşme, refah devleti, din ve ahlak gibi geleneksel anlayışların eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır (Şimşek 2004: 115). Ayrıca bu hareketlerin post materyalist ve kimlik odaklı girişimleri bulunur. Yeni Toplumsal Hareketler proaktif ve hususi oluşumlar olarak sorumlulukları dağıtılmış ve daha az hiyerarşik hale gelmiştir (Şimşek 2004: 116).

Yeni Toplumsal Hareketlerin sanayi sonrası toplumun yaratılması düşüncesiyle

bağlantılı olduğu bilinmelidir. Bu bağlamda eski toplumsal hareketlerin niteliği olan sınıf hareketlerinin yapısı (işçi sınıfı hareketi) değişmiş ve insanlar salt devlet iktidarını ele geçirmek yerine sivil toplum olgusuna yer vermeye başlamıştır (Çetinkaya 2008: 34). Böylece Yeni Toplumsal Hareketler ahlak ve kimlik gibi değerleri ön plana çıkartarak demokratik bir katılımın peşinden koşmuştur (Çetinkaya 2008: 35). Katılım ve sivil hakları ön plana çıkaran Yeni Toplumsal Hareketler değişim ve devrim yaratmaktan ziyade toplumun dikkatini belli noktalara çekmek için mücadele etmiştir (Şentürk 2006: 39–40).

Bu açıdan günümüzde eski ve yeni tartışmasının yapıldığı toplumsal hareketler arasındaki farkları ortaya koymak faydalı olacaktır. İlk olarak, eski toplumsal hareketlerde ekonomik çıkarlar ön planda tutulmuştur. Yeni Toplumsal Hareketler ise, kültürel alan ve kimlik vurgusu yaparak eskisinden ayrılmıştır. Ayrıca bu hareketler ulus-üstü yapısıyla herhangi bir din, ırk, sınıf ve ideolojiye indirgenemez (Şentürk 2006: 32). İkinci olarak, Yeni Toplumsal Hareketin üyeleri homojen sosyal sınıflardan (işçi sınıfı/orta sınıf) farklı olarak heterojen bir yapıda (gençler, yüksek eğitilmiş, üniversiteli) bulunan ve siyasal bir tabana bağlı kalmadan karar alabilen kişilerdir (Çopuroğlu ve Çetin 2010: 72). Bu bağlamda eski hareketlerde aktörler irrasyonel hareket ederken, yeni hareketlerde aktörler daha akılcı davranmaktadırlar (Erdem 2001: 151).

Eski ve Yeni olan toplumsal hareketler arasındaki ayrıma göz attıktan sonra Amerikan menşeli Kaynakların Harekete Geçirilmesi Teorisi ile Avrupa menşeli Yeni Toplumsal Hareket Teorisinden kısaca söz etmemiz gerekecektir. Öncelikle Kaynakların Mobilizasyonu Teorisini ortaya atanlar John McCarthy ve Mayer Zald'tır. Bunlar kaynaklara ulaşılabilmesi için bir toplumsal hareket örgütlenmesinden söz etmişlerdir. Zaten bir toplumsal hareketin yaratılabilmesi için maddi kaynaklar başta olmak üzere belli kaynaklar seferber edilmelidir. Bu seferberlikleri ortaya çıkaran güç ise formel örgütlenmelerdir (Çetinkaya 2008: 24). Bu teoriye göre toplumsal hareketler sistem üzerinde kendisine maddi ve sembolik kazanç sağlayarak kolektif davranışını devam ettirir. Ancak burada politik ve sosyal kimlik olgusuna yer verilmez ve insanların neden bir toplumsal hareket kurdukları önemsenmez (Dönmez 2010: 44).

Yeni Toplumsal Hareket Teorilerine bakıldığında buradaki amaçların, organizasyon sitilinin ve sembollerin pek çok açıdan eski olanlardan farklılık taşıdığı görülecektir (Şimşek 2004: 111). Çünkü bu teorinin hayat kazanmasında moderniteden-post moderniteye, sanayi toplumundan sanayi sonrası bilişim toplumuna geçiş etkili olmuştur (Şentürk 2006: 32). Siyasal değil daha çok kültürel bir söylemi bünyesinde taşıyan Yeni Toplumsal Hareketler sivil toplum içinde tabandan gelişen oluşumlar olarak karşımıza çıkar (Erdem 2001: 150). Bu bağlamda gündelik hayatın içinde yeni dil ve semboller üreterek kendilerine bir kimlik inşası sağlayan bireyler yeri geldiğinde sistemi karşılarına alarak kendi hayat politikalarını oluşturmuşlardır (Dönmez 2010: 27–28).

2.3. Radikal Toplumsal Hareketler

Radikal terimi özellikle etkileyici bir eylemi açıklamak adına kullanılmaktadır. Çünkü bazı insanlar ölçülemeyen hızda bir değişim ve siyasi ideolojinin peşinden koşarlar. Bu bağlamda terim mevcut toplumsal düzeni yok etmek veya onu dönüştürmek isteyen kişi ve grupları ifade eder. Bunlar değişikliğin sağlanması veya korunması adına muhafazakâr, tutucu ve ilerici tavır gösterebilirler (<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=radical>). Bu bağlamda toplumsal hareketler içerisinde radikalizmi üreten dinamikler ve süreçler önem arz etmektedir. Diğerlerinden farklı olarak tabandan başlayıp harekete geçen, genişleyen, karmaşık, zorlayıcı ve dinamik bir yapı burada etkili olmaktadır (Snow ve Cross 2011: 126).

Siyasi yapılar ve ideolojik düşünce sistemleri üzerinde etkili olabilmek adına harekete geçen insanların ekonomik, politik, dinsel, kültürel ekseninde gerçekleştirdikleri eylemler ve gerektiğinde kullandıkları şiddet yöntemleri radikal hareketler olarak değerlendirilir. Burada siyasi amaçlar uğruna sistemden farklı bir duruş sergileyen gruplar radikal toplumsal hareketleri oluştururlar (Şahin ve Türkkahraman 2010: 185). Böylece kendilerini ötekine karşı tanımlayan bir düşünce ortamı yaratılır. Grup içindeki farklılıklar bu sayede törpülenerek çeşitli kişiler, örgütler, devlet veya sistemler karşısında mücadele örneği gösterilir (Şahin ve Türkkahraman 2010: 186). Örneğin

radikal toplumsal hareketler zayıf ve halkının ihtiyaçlarına tam olarak cevap veremeyen yönetimlerde daha çok ivme kazanmaktadır. Bunun yanında hükümetin kendi vatandaşlarının güvenliğini sağlayamaması, baskı ve zor kullanma yöntemlerine başvurması da radikal grupların örgütlenip çoğalmasına ortam hazırlamaktadır. Sonuç olarak halkın çıkarları için mücadele veren radikal hareketler bu şekilde kamuoyu karşısında önemli ölçüde sempati elde edecektir (Montgomery ve Pettyjohn 2010: 531).

Radikal toplumsal hareketler halkı buraya çekmek için radikalleştirme ve güçlendirme yöntemlerini devreye sokarlar. Bunlar dört aşamada faaliyete geçirilir; 1-bireysel ve sosyo-psikolojik ifadelerin kullanılması, 2-organizasyon ve ağ yapılanmasının tanımlanması, 3-yapısal ve siyasal ortamın hazırlanması ve 4-medya ve iletişim araçlarının kullanılması. Güçlendirme yöntemi ile bireylerin organizasyona sempati ile yaklaşması hedeflenir. Organizasyon için etkin çaba gösterecek kişiler arkadaşlık ve aile bağlarını kullanarak buraya katılırlar. Böylece kolektif eylemin gerçekleştirilebilmesi için önemli bir süreç başlamış olur. Diğer taraftan bireylerin ve kuruluşun eylem/şiddet stratejilerini benimsedikleri süreç ise radikalleşme aşamasıdır. Siyasi hedeflere ulaşmak adına buradaki hareketlilik çeşitli şekillerde (maddi hasar gibi) ortaya çıkabilir (Olesen ve Khosrokhavar 2009: 8). Örneğin Ortadoğu toplumlarında yer alan bazı (radikal) toplumsal hareketler siyasal, sosyal ve kültürel bir değişim için kendi vizyonlarını genellikle İslami figürleri kullanarak sergilerler. Bu noktada onların deyimiyle kâfirlere karşı şiddet kullanmak meşru hale gelir (Olesen ve Khosrokhavar 2009: 9). Burada bulunan toplumsal hareketler için öteki tanımlaması İslami yaşam şeklini benimsemeyen kişiler, devlet veya sistem olabilmektedir.

Bu bağlamda reformist, özgürlükçü ve anti-kapitalist bir ideolojiye sahip olan radikal toplumsal hareketler özellikle içyapı, taktikler, ideoloji, iletişim ve sonuca gitme yöntemleri bakımından diğer toplumsal hareketlerden ayrılmaktadır. Ayrıca bu hareketler sosyal değişimi savunmak adına hukuki olmayan yolları kullanabilirler (Fitzgerald ve Rodgers 2000: 574). Diğer yandan (ılımlı) toplumsal hareketlerin şiddet içermeyen yöntemlerini de paylaşırlar. Radikal toplumsal hareketler taktiklerinde yaratıcı olma eğilimi gösterirler ve doğrudan eylemlerini serbest konuşma kampanyaları, boykotlar, kitle toplantıları, gösteriler ve grevler oluşturabilmektedir

(Fitzgerald ve Rodgers 2000: 583). Ayrıca ana akım medya ile alternatif iletişim araçları oluşturularak hareketin fikirlerine yaygınlık kazandırılması amaçlanır. Haber bültenleri, broşürler, sokak konuşmaları ve tiyatrolar, özellikle de müzik bu yöntemlerden bazılarıdır (Fitzgerald ve Rodgers 2000: 585).

Tablo 2.3. İlimli ve radikal toplumsal hareketlerin nitelikleri
(Fitzgerald ve Rodgers 2000: 578).

	<i>Makul Toplumsal Hareketler</i>	<i>Radikal Toplumsal Hareketler</i>
<i>İç Yapı</i>	Hiyerarşik liderlik; resmi bürokratik organizasyon; kaynak üretimi için büyük üyelik tabanının geliştirilmesi.	Hiyerarşik olmayan liderlik; katılımcı demokratik organizasyon; eşitlikçi; üyelik ilişkiselliğe dayalı; yerli liderliğin desteği mevcut.
<i>İdeoloji</i>	Reform gündemi, mevcut siyasi sistem içinde rekabete dayalıdır; ulusal odak noktası; hükümetin askeri müdahalesi desteklenir.	Radikal gündem; yapısal değişiklik vurgusu yapılır. Esnek ideoloji; radikal ağlar; küresel bilinç ve bağlantılar; anti-militarist duruş vardır.
<i>Taktikler</i>	Şiddet içermeyen yasal eylemleri içerir.	Doğrudan şiddet eylemi olmasa bile; kitlesel eylemler ve yenilikçi taktikleri bünyesinde taşır.
<i>İletişim</i>	İletişimin ana formlarına güven duyulur.	Medya tarafından yanlı veya yok sayılır; alternatif iletişim formlarına (müzik, sokak tiyatroları, broşürler, bültenler) dayalıdır.
<i>Başarının Değerlendirilmesi</i>	Kaynak potansiyeli yüksektir. Resmi rasyonalite; mevcut siyasi / ekonomik sistemin reformu açısından başarısı ölçülür.	Kaynakları sınırlıdır. Asli rasyonalite; yoğun muhalefet konusunun yaşanması ve devlet gözetiminin olması.

Hareket içindeki örgütsel iletişim formel ve informal yapılarla sağlanır ve insanlar bu şekilde kolektif eylemde bulunurlar. Burada ortak bir amaç uğruna bir araya gelen insanların işbirliği ve uyum içinde hareket etmeleri hedeflenir (Atak 2005: 60). Resmi örgütsel yapılar üst yönetimce etkinlik sağlamak ve belirlenen hedeflere ulaşmak amacıyla bilinçli bir şekilde oluşturulmuştur (Atak 2005: 62). Sosyal değişim sağlamak adına liderlerin alternatif politikalar bulmak, uygulamak arasındaki seçimleri büyük ölçüde hareketin kaderini etkilemektedir (Shapira 2008: 2). Burada demokratik katılım ile birlikte tüm üyelerin uzlaşma yoluyla karar alması ve liderlik becerilerinin geliştirilmesi amaçlanır. Çünkü bu yapı içinde bulunan herkesin en az diğerleri kadar biçimsel rol ve statüsü vardır (Atak 2005: 62). Ayrıca liderlik becerilerinin

geliştirilebilmesi için tabandan gelen bir dağıtım mekanizması teşvik edilir. Liderin merkez kabul edildiği grup kimliği modeli yerine, grubun merkez olarak alındığı liderlik modeli örgütün belirli bireylere bağımlı olmaktan çıkarak kurumsal bir nitelik kazanmasına neden olur (Fitzgerald ve Rodgers 2000: 579). Toplumsal hareketleri seferber eden formel yapılar için dernekler ve kurumlar örnek verilebilir. Burada yoğun bir örgütsel ve kurumsal yapı bulunur ve sivil toplum örgütleri bir arada tutulur (Olesen ve Khosrokhavar 2009: 16).

Radikal toplumsal hareketler bünyesinde sosyal ihtiyaçlar nedeniyle grupların bir araya gelerek resmi olmayan doğal yapılar oluşturdukları da bilinmektedir. Gayri kişisel ağlar olarak ifade edebileceğimiz bu yapılar genellikle aile ve arkadaşlık ilişkileriyle kurulmaktadır (Olesen ve Khosrokhavar 2009: 14). Küçük akraba grupların ve güvenilir aktivistlerin bulunduğu bu alanlar bir tür sosyal birimler olarak işlev görür. Bu yüzden kurumsallaşmış makamların gözetim ve kontrolünden uzakta organize olurlar. Gruba üyeliğin kendiliğinden oluştuğu özgürleştirilmiş alanlar resmi yapıyı büyük ölçüde etkileyen bir niteliğe sahiptir (Snow ve Cross 2011: 119). Örgüt içinde resmi olmayan gruplaşmalar, örgüt dışındaki toplumsal birliktelikler, farklı bölümlerdeki kişilerle kurulan ilişkiler resmi olmayan iletişim kanalları için örnek teşkil etmektedir (Atak 2005: 63).

Örneğin informel örgütlenme için kilise ve camiler önemli alanlardır. Belirli dönemlerde kiliseler sosyal örgütlenme yapılarına destek sağlamıştır. Camiler ise Müslüman toplumlar için önemli uğrak yerleridir. Buraları insanlar için sadece ibadet merkezleri olarak görülmez, aynı zamanda eğitim, kültür, sosyal ve siyasi faaliyetleri kapsayan bir toplantı yeri olarak değerlendirilir. Camiler ve mescitler Ortadoğu coğrafyasında bulunan bazı örgütlerin faaliyetlerini yürütmesi için hizmet veren alanlar olması yönünden önemlidir (Olesen ve Khosrokhavar 2009: 19–20). İnsanlar gerçek anlamda sosyal değişikliği sağlamak adına dini motifler ve sözde kültleri kullanarak buralarda faaliyet gösterirler (Snow ve Cross 2011: 118). Bunlar harekete katılan üyelerin gruptan kopuşunu engellemek amacıyla oluşturdukları çeşitli araçlardır. Çünkü grup üyelerinin beklenti ve gayelerinin hayata geçirilmesinde ideoloji, inanç ve değerler önemli rol oynarlar. Öncelikli olarak grup ideolojisi normatif faktörleri bünyesinde taşır

ve böylece bireylerin motivasyon ihtiyacı sağlanır (Harris 2010: 32).

Bu şekilde kendilerine özgür alanlar yaratan insanlara devletin kimi zamanlarda baskıcı polis yöntemini devreye sokması, etnik, dini ve siyasi bölünmelerin toplumu kuşatması radikal hareketlerin çoğalmasına neden olmaktadır (Snow ve Cross 2011: 121). Böylece radikal hareketler etno-merkezci, totaliter ve şiddet eğilimli bir niteliğe dönüşebilir (Harris 2010: 31). Neticede zayıf düşen devletlerdeki liderler demokratik normlar ve kurumlar aracılığıyla radikal grupları siyasal alana çekerek onları ehlileştirmek veya sınırlandırmak isteyeceklerdir. Ancak bu tür grupların demokratikleşme süreci içerisine dâhil edilmek istenmesi bazı devletler için gelecekte daha büyük tehlikelere sebebiyet verebilir. Yasal bir zeminde kazanılabilecek bir zafer bu tür gruplara devletin kaynakları üzerinde erişim kurma ve denetimi ele geçirme imkânı yaratabilir (Montgomery ve Pettyjohn 2010: 531).

Bu nedenle radikal duruşları onları daha yoğun bir şekilde hükümet incelemesine maruz bırakmaktadır. Hükümet radikal grupların ortadan kaldırılması amacıyla ılımlı toplumsal hareketlere destek sağlayabilir. Çünkü toplumsal hareketlerin güvenilir üyelerden oluşması devletlerin çıkarınadır. Fakat devletlerin radikal hareketleri sınırlandırma veya ortadan kaldırma amacıyla yapacağı çalışmalar sakıncalı sonuçlara yol açabilir. Özellikle kuvvet kullanımı çok uzun süreli ve aşırı olursa, hükümete karşı geliştirilecek bir tepki halkın gözünde radikallerin popülerliğini artırabilir (Dobson 2001: 6). Çünkü devlet baskısının olması bu hareketlerin şiddet yöntemini kullanmasına meşru bir zemin yaratmaktadır. Bu bağlamda radikaller sosyal değişim sağlamak adına otoritelerle müzakere şartlarını yerine getirmek istemeyecektir (Snow ve Cross 2011: 122).

Amaçlanan sosyal değişiklikler örgüt içerisinde doğrudan eylemlerle yasal hale getirilmiştir. Hareketin doğrudan eylemleri ise örgüt tabanının düşüncesini yansıtmaktadır (Fitzgerald ve Rodgers 2000: 581). Bu bağlamda radikallerin ortaya koyduğu faaliyetler neticesinde dört çeşit radikal oluşumdan söz etmek mümkündür. Bunlar fırsatçı, koordineli, militan ve yalnızlaşanlar şeklinde ortaya çıkarlar.

- *Fırsatçı Radikaller:* Bunların diğer radikaller ile sıkı bir bağlantı kurmaları pek mümkün görülmez. Radikal aktivizme yönelik yol kat etmeleri biraz sınırlıdır. Kolluk kuvvetlerinden zulüm algılamadıkları için genellikle şiddet biçimlerinden sakınmak isterler. Bu nedenle protesto algıları aktif bir şekilde zulüm yaymak değildir. Aşırı uç kesimlerin varlığı duygusal bağların oluşumunu engellediğinden yalnızlaşanlara doğru da kayabilirler (Snow ve Cross 2011: 123). Ancak fırsatçı ve yalnızlaşan radikaller taban tarafından çok fazla güvenilir bulunmazlar.
- *Birlikte çalışan/Koordineli Radikaller:* Radikal tiplerin içinde yakın/akraba gruplarla bağlantısı olan bir türdür. Bu yakınlık örgütsel bağları ve yüksek riskli aktivizm desteğini kolaylaştırıcı bir niteliğe yol açmaktadır. Ayrıca şiddet ve hukuksuzluğa karşı da faydacı bir yaklaşım ortaya koyabilirler. Burada yer alanlar herhangi bir projenin omurgasını oluşturabilecek kararlı, deneyimli ve anlayışlı aktivistler topluluğudur. Kendi gruplarına yeni bir dinamizm katmak adına diğer potansiyel radikallerle arkadaşlıklar kurup, çeşitli temaslarda bulunabilirler. Onlar diğer eylemcilerle bağlantı kurabilmekte ve bazen çekicilik yaratmak adına düşük riskli taktikler ön plana sürmektedirler. Bu nitelik onların pragmatik yaklaşımlarından kaynaklanır. Halk ilişkilerinin öneminin farkındadırlar ve bu ilişkileri riske atmamak adına dikkatli olmak zorundadırlar. Bu nedenle çoğunluk istediği takdirde radikal faaliyetleri kucaklamaya hazırdırlar. Protesto algıları her zaman için aktif bir zulüm değildir ve örgüt için güvenli bir alan yaratmalarından dolayı taban tarafından takdirle karşılanırlar.
- *Militan Radikaller:* Koordineli radikaller gibi sıkı sıkıya akraba gruplar oluşturabilirler. Aynı zamanda akraba gruplar arasında radikal eylemler tartışmaya açıldığında koordineli radikaller ile aynı yöntemleri uygulamaya giderler. Ortak bir inancı güçlendirmek adına militanlar arasında zulüm duygusu ön plana çıkartılmaktadır ve genellikle daha fazla şiddet kullanımı yaygınlaştırılmaktadır. Bunlar taban örgütlenmesi tarafından güvenilir karşılanmaktadır.
- *Yalnızlaşan Radikaller/Yalnız Kurtlar:* Fırsatçı radikaller gibi akraba bir grup bulmakta zorlanırlar. Bunların diğer radikallerle ortak yanı, kendilerini kolluk güçleri tarafından izlenen ve ezilen kimseler olarak hissetmeleridir. Fakat bunu

gereğinden fazla abarttıkları ve yalnızlaştıkları için diğer radikal eylemcilerin deyişiyle “dikkatli” fakat “paranoyak” militanlar olarak tarif edilmektedirler. Çünkü bunlar, bir takım oyuncusu veya güvenilir kişiler olarak değerlendirilmezler. Ayrıca diğer radikallerin içinde yer aldığı sosyal bağlantı noktalarına katılmazlar (Snow ve Cross 2011: 125). Rakip gruplar ve yöneticileri ile düşmanlıkların bulunması radikal gruplar içerisindeki örgüt üyelerinin paranoya üretmelerine sebebiyet veren gelişmelerdir (Shapira 2008: 2). İletişim konusunda yaşadıkları yetersizlik onları şiddet tekeline bağımlı kılar ve bu özellik grup için bir yükümlülük noktasına ulaşır. Bu bağlamda aşırı şiddet kullanımını en iyi çözüm yolu olarak görürler. Aktif bir şekilde şiddet kullanımını ön planda tutsalar da taban tarafından pek güvenilir bulunmazlar (Snow ve Cross 2011: 125).

Son olarak toplumsal hareketlerin başarısını belirleyen faktörler şu şekilde sıralanabilir; a) toplumsal hareketlerin biçimsel rasyonaliteye dayalı içyapılarını korumaları, b) toplumsal hareketlerin ideolojisinin sadece milliyetçi nitelikler içermemesi, kapsamının esnek ve ulaşılabilir olması, c) örgütlenmenin yenilikçi ve emsal teşkil eden taktiklerinin bulunması (Fitzgerald ve Rodgers 2000: 588) ve (radikal) toplumsal harekete üye olanların kendilerini oluşuma bütün bir şekilde adanmalarıdır (Uysal 2009: 228). Bu şekilde, radikal toplumsal hareketler büyük bir üyelik ve belirli şartların üzerinde mali kaynaklara sahip olarak uzun ömürlü faaliyet gösterebilirler (Fitzgerald ve Rodgers 2000: 588). Fakat şunu da belirtmek gerekir ki, üyelerin amaçları ve idealleri arasındaki tutarsızlıklar radikal toplumsal hareketlerde ideolojilerin uygulanmasını yetersiz kılabilir. Hareket siyasi bir yapıya doğru evirildikçe radikal düşünceler ortadan kalkacağı için bazı üyeler alternatif gruplar bulmaya yöneleceklerdir (Harris 2010: 32).

BÖLÜM III

3. HAMAS'IN TOPLUMSAL BİR HAREKET OLARAK ORTAYA ÇIKIŞI, GELİŞİMİ VE 11 EYLÜL SONRASI DEĞİŞEN DENGELERLE BİRLİKTE FİLİSTİN'DEKİ SİYASAL SÜRECE DÂHİL OLMASI

3.1. Filistin'de İslamcı Bir Toplumsal Hareket: Hamas

Bilindiği üzere toplumsal hareketler mevcut durumdan hoşnut olmayan insanların kolektif eylemlerini içermektedir (Janssen 2009: 4). Toplumsal hareketler dünyanın her bölgesinde olduğu gibi bu yönüyle Ortadoğu coğrafyasını da etkilemiştir. 1930'lu yıllardan itibaren Batılı işgal güçlerine karşı başlatılan karşıt düşünceler ve ayaklanmalar İslami toplumsal hareketlerin doğmasına neden olmuştur. Burada cereyan eden toplumsal hareketler yakın gelecekteki hedeflerine ulaşmak için diğerleri ile aynı yöntem ve taktikleri kullanmasa da toplumu İslami açıdan bilinçlendirme ve İslami ilkeler ile yeni bir yönetim anlayışı tesis etme noktasında birleşmişlerdir (Çelik, 2011). Bu bağlamda çalışmada İslamcı bir hareket olan Hamas'ın ortaya çıkışı, radikal yapılanması ve geçirdiği dönüşüm ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Filistin içindeki İslami hareket ve cihadın bir ürünü olan Hamas Mısır'da kurulan Müslüman Kardeşler Örgütü'nün bir kolu olarak toplumsal alanda faaliyet yürütmektedir (Çakır, 2009). Askeri yapılanmasının ötesinde, 1980 sonrasında Filistin halkını sosyo-politik, kültürel ve dini açıdan etkileyen örgüt kültürel ve sanatsal enstrümanları etkili derecede kullanabilmektedir. Bütçesinin büyük bir bölümünü sosyal faaliyetlere ayıran Hamas hastaneler, camiler, kütüphaneler, okullar, yetimhaneler, öğrenci yurtları inşa ettirmiştir. Filistin'deki önemli sivil toplum kuruluşlarıyla bağlantısı olan örgütün halka sağlık ve sosyal hizmetleri sunması Körfez ülkeleri, İslam

dünyası, Mısır ve Türkiye'nin desteğini almasına yol açmıştır (Kurt, 2011).

Ancak Hamas örgüt tabanından yükselen bir baskı sonucunda Birinci Filistin İntifadası'nın ardından “direnişçi” bir yapıya kaymıştır. Çünkü Hamas'ın siyasi kimliği, İsrail işgaline karşı Filistin topraklarının tamamının kurtuluşunu esas almaktadır (Janssen 2009: 10). Bu bağlamda Hamas 1991 Madrid Konferansı ile başlayan ve 2000 Camp David Zirvesi ile son bulan barış sürecine karşı olmuştur. FKÖ'nün “uzlaşma” ile çözüm arama yolunun Filistin davasına zarar vereceğini iddia ederek, “direniş” yolu ile topraklarını kurtarma stratejisi izlemiştir.

Öte yandan Hamas 2000–2005 yılları arasında örgüt içinde yaşadığı derin kayıplar nedeniyle ılımanlaşmış, “değişim ve reform” manifestosunu uygulayarak 2006 yılında Filistin'de politik bir parti durumuna gelmiştir.

3.1.1. Müslüman Kardeşler faktörü

Müslüman Kardeşler (İhvan El-Müslimin) Hasan El-Benna tarafından 1928 yılında Mısır'da kurulmuştur. El-Benna İslami uyanışı tekrardan harekete geçirmek adına “canlanma, eğitim ve örgütlenme” düzeyi olarak üç noktaya dikkat çekmiştir. Bu birlikteliği sağlamak adına Peygamber Hz. Muhammed ve ashabının yaşayış şekline uygun bir ölçüde davranmak gerektiğini belirtmiştir (Abu-Amr 1993: 6). Bu açıdan İslam bilinci yaratılarak ileride bir İslam Devleti'nin hayata geçirilmesi düşünülmektedir. Böylece din ve devlet işleri arasında ayrım gözetilmeksizin Kur'an ve Sünnete bağlı kalarak yaşamak mümkün kılınabilecektir. Örgütün genişleyip tüm Arap dünyasına ulaşmasında bu öğretiler etkili olacaktır.

Bu bağlamda Filistin'de gelişen İslami hareketlerin niteliğinin Mısır'da ortaya çıkan Müslüman Kardeşler'in tarihine indirgenebileceği söylenebilir. Müslüman Kardeşler Örgütü'nün Filistin ile olan bağlantısı ise 1930'lu yıllardan itibaren başlamıştır. Örgüt bu yıllardan itibaren Gazze ve çevresinde etkili olmuş ve ilk olarak Filistin'deki İngiliz Yönetimi'ne karşı gelmek için eylemlerde bulunmuştur (Doğan 2008: 77). Bunun yanında İhvan Hareketi İsrail'in kurulmasından sonra patlak veren ilk

Arap-İsrail Savaşı'nda önemli görevler üstlenmiştir. Fakat bu topraklarda Mısır ve Ürdün gibi devletler etkili olduktan sonra İhvan'ın Filistin niteliği yara almaya başlamıştır (Doyran 2008: 79).

Diğer taraftan Hasan El-Benna kardeşi Abdülrahman El Benna'yı Filistin topraklarına temaslarda bulunmak amacıyla göndermiştir. Filistin'e gelen yeni grup 1945 yılında Kudüs'te ilk şubesini açarak "Filistin kolu" ile bağlantı kurmuştur. 1947 yılına gelindiğinde Mısır'daki ana grubun yardımıyla Filistin'in diğer şehirlerini de kapsayacak şekilde yirmi beşe yakın şube açılmıştır. Ayrıca Kahire'deki Müslüman Kardeşler Komutanlığı'na bağlı olarak sayısı 12.000 ila 20.000 arasında değişen üyelik sağlanmıştır. Organizasyonun bu şekilde büyümesinde İslam dünyası için büyük öneme sahip kişilerin isimleri ve yaptıkları etkili olmuştur. İlk olarak Filistin'in önde gelen milliyetçi lideri Hacı Emin El Hüseyini Kardeşler'in yerel lideriydi ve Filistin halkının çıkarları adına mücadele etmişti. İkinci olarak Seyid Kutup Filistinli Müslümanlar için önemli bir model olmuştur. Devrimci İslam'ın gerçek bir sembolüdür ve 1966 yılında Mısır'da idam edilmiştir. Son olarak Filistinli İslamcılar için bir başka ilham kaynağı da İzzeddin El- Kassam'dır (Abu-Amr 1993: 6).

Bu topraklarda İslamcılığın gelişmesinde çeşitli isimlerin yanında İsrail işgalinin yarattığı büyük acıların da sonuçları etkili olmuştur. Filistinlilerde İslami bilincin artması İsrail'deki aşırı sağ ve dini grupların güçlenmesiyle doğru orantılıdır (Doyran 2008: 81). Çünkü bu gruplar şiddeti ön plana çıkartarak karşı tarafın kendilerine yönelik dirençlerinden pay çıkarmışlardır. Ancak Filistin'deki İhvan Hareketi 1960 ve 1970'li yıllarda İsrail işgaline karşı aktif bir direniş gösteren Filistin Kurtuluş Örgütü'nden farklı bir taktik izleyerek Cihat için toplumun değiştirilmesi gerektiğini ön planda tutmuş (Çetinkaya 2008: 508), dini okullar, yardım dernekleri, camiler, sosyal kulüpler ve spor tesisleri kurarak öncelikle İslami bir nesil yetiştirilmesi için çabalamıştır (Abu-Amr 1993: 7).

Müslüman Kardeşler İslami hareket bünyesinde dini düşüncelerin yayılması ve destek kazanması için elindeki araçları çok iyi kullanmaktaydı. Öncelikle zekât ve/ya yardımın değerinin ön plana çıkartılması taraftar kazanmak için etkileyici bir seçenektir.

İbadethanelerin yanında kütüphaneler, spor merkezleri ve sosyal kulüplerin kurulmasıyla halka destek sağlanıyor ve binlerce çocuk İslami hareket tarafından işletilen kreşlere, anaokullarına alınıyordu. Diğer yandan Filistin ve Arap Üniversitelerindeki öğrencilere burslar veriliyordu. İhvan vakıfları dini kurumlar üzerinde artan denetimiyle nüfusun önemli bir bölümüne erişim imkânı sağlıyordu. Bu sayede Gazze Şeridi'nde gayrimenkullerin %10'nunu vakıflar oluşturmaya başladı. Nüfusun yayılmasında Müslüman Kardeşler'in en etkili aracı ise camilerdi. 1967 ve 1987 tarihleri arasında Batı Şeria'daki camilerin sayısı 200'den 600'e, Gazze Şeridi'nde ise, 400'den 750'ye yükselmişti (Abu-Amr 1993: 8). Bu yıllar arasında İhvan Hareketi'nin sosyal hizmetlerini artırması ise örgütün hem uluslararası hem de bölgesel ilişkilerini güçlendirmesinden kaynaklanmıştır. Örneğin, İhvan'ın Ürdün'deki Müslüman Kardeşler üzerinden gerçekleştirdiği ilişkiler ve zengin Körfez ülkelerindeki muhafazakâr Filistinlilerden sağladığı kaynaklar yeterli ölçüde katkı sağlamıştır (Çetinkaya 2008: 510).

Burada Gazze Şeridi ve Batı Şeria'nın birbirinden ayrılmasıyla İhvan Hareketi'nin değişik niteliklere büründüğünün de altını çizmek gerekebilir. Bu hareket Gazze Şeridi'nde Mısır tarafından bastırılırken, Batı Şeria bölgesinde Ürdün denetimi altında daha rahat hareket edebilme imkânı bulmuştur. 1967 Haziran Savaşı'nın akabinde Gazze'de gizli, enformel ve militan bir niteliğe bürünürken, Batı Şeria'da meşru hareket eden sosyal bir örgüttür (Doyran 2008: 79).

Bu bağlamda bazı etmenlerin hem örgütün hem de amacının yayılmasında etkili olduğu söylenilebilir. Örneğin, Arapların 1967'de İsrail'e karşı aldıkları mağlubiyet Nasır'ın Arap milliyetçiliğini sekteye uğrattırırken, Ürdün'de bulunan Haşimi Krallığı'nın ise Ürdün ve Batı Şeria'daki İslami oluşumlara destek sağlamasına imkân tanımıştır (Laçiner ve Ekinci 2011: 239). 1973 yılına gelindiğinde ise Şeyh Ahmed Yasin Gazze'de El-Mucamma El-İslami¹'yi (İslam Merkezi veya İslami Birlik)

¹ *Mücemma*, bir camiinin etrafındaki sağlık merkezi, spor kulübü ve kadın spor merkezlerini bünyesinde taşımaktadır. Sosyal hizmetlerin Filistinli ailelere ulaştırılmasında etkili olmuştur. Şeyh Yasin ve arkadaşlarının etkisiyle oluşturulan kurumun yöneticiliğini Abdülaziz El Rantisi üstlenmiştir. Öte yandan İsrail Yönetimi 1978 senesinde Mücemma'yı hayır kurumu olarak görerek çalışmalarına izin vermiştir (Çetinkaya 2008: 508–509). Bu oluşumun sonrasında Hamas'ın arkasındaki önemli bir itici güç olacağı görülecektir.

kurduğunu açıklamıştır. Kısa bir süre sonrada “kardeşlik” tüm dini kurum ve kuruluşları etkisi altına almıştır (Abu-Amr 1993: 7). Sosyal alan içine Mücemma’nın yaptığı önemli katkılardan bir diğeri de uyuşmazlıkları sona erdirmek için bir komite aracılığıyla aşiretler arasındaki anlaşmazlıkları çözmede boy göstermesidir (Çetinkaya 2008: 510).

Bunun yanında İhvan Hareketi’nin merkezden kontrol edilmesi Gazze’de bulunan İslam Üniversitesi sayesinde olmuştur. Sonrasında Gazze Şeridi, Batı Şeria ve Ürdün toplumları Müslüman Kardeşler Cemiyeti altında tek bir organizasyon halinde birleşmiştir. Akabinde 1979 İran İslam Devrimi insanların hayal gücünü daha da geliştirmiştir. Özellikle Filistin’deki üniversiteler bünyesinde icra edilen siyasal faaliyetler İhvan’ın bu topraklardaki gücünü artırmıştır. Buradaki ilk çalışmalar ise FKÖ’nün milliyetçi hiziplerinin ve seküler düşüncenin nüfuzunu kırmak adına yapılmıştır. Ancak İslami hareketin en büyük amacı İsrail işgaline bir son verip kutsal topraklarda bağımsız bir Filistin Devleti oluşturabilmektir (Abu-Amr 1993: 7).

3.1.2. Hamas’ın ortaya çıkışı

Hamas İsrail işgali altındaki topraklarda aniden ortaya çıkmadı. Hareket İhvan’ın tarihi mirası ve sürekliliğinin bir ürünü olarak var oldu. Bu açıdan bir nevi İhvan’ın yeniden yapılanışını ve bir kanadını temsil etmektedir. Ayrıca Filistin meselesi nedeniyle halk böyle bir hareketin oluşumuna destek sağlamıştır (Doyran 2008: 78). Diğer taraftan İslami Direniş Hareketi’nin ortaya çıkışında biri genel diğeri özel olmak üzere iki sebep belirtilebilir. Bu etmenler hareketin ortaya çıkmasına doğrudan neden olmasa da Filistin halkının içine düştüğü durumu açıklamak adına dolaylı yollardan katkı sağlamıştır. Bunlardan ilki 1948 tarihinde Filistin’de bir İsrail Devleti’nin kurulması ve genişlemesi diğeri de 1967 Arap-İsrail Savaşı’nda Müslümanların aldığı ağır yenilgidir. Bu bağlamda İslami Direniş için iki husus ön plana çıkmıştır: i) Siyonist işgalin Filistin toprakları üzerindeki egemenliğinin tanınmaması, ii) Filistin’in toprak bütünlüğünden ödün verilmemesidir. Ancak FKÖ’nün bu noktalarda tavizler vermeye başlaması silahlı mücadelenin sona ermesine ve Arap devletlerinin mücadeleye desteğinin kaybolmasına yol açmıştır (Kara 2006: 62). Bu açıdan değerlendirildiğinde

1987 yılına dek yaşanan siyasi gelişmeler ve artan İslami uyanış Hamas'ın kurulmasında etkili olmuştur (Kara 2006: 61).

Bazı gözlemciler ise Hamas'ın kurulmasına neden olan gelişmenin ve isyanın bir anda meydana geldiğini düşünürler. İsrailli sivil bir kamyon şoförünün dört Filistinli işçinin ölmesine neden olduğu kaza sonucunda sokağa dökülen Filistinlilerin Cihad çağrısı yapması bu durumu açıklar niteliktedir (Janssen 2009: 14). Bu zamandan sonra yaşanan karşılıklı kayıplar ve 8 Aralık 1987 tarihinde İsrail işgali karşısında oluşan direniş ilk *İntifada*²'yı başlatmıştır. Neticede Filistin'de örgütlenen Müslüman Kardeşler'in faaliyete geçmesiyle birlikte Hamas Filistin sahnesinde önemli bir oyuncu haline gelmiştir (Hroub 2004: 22). İntifada sürecine kadar işgal altındaki topraklarda bulunan İhvan hareketi öncelikle sosyal bir bilinçlenme çabası takip ederek şiddet yönteminden uzak durmaya çalışmıştır. Fakat İhvan'ın Filistin kolu olan Hamas İsrail işgali karşısında şiddet eylemleri yanında sosyal ve siyasi faaliyetlerini sürdürmüştür (Laçiner ve Ekinci 2011: 238).

Burada ilginç bir tezatlığı vurgulamak gerekecektir. Şöyle ki, Hamas kurumsallaşma aşamasına gelinceye kadar Kuruluş Bildirgesi'nde "varlığına karşı çıktığı İsrail" ile ciddi bir problem yaşamamıştır. İsrail de kimi zamanlarda, Hamas'ı FKÖ'ye karşı dengeleyici bir güç olarak nitelendirmiş ve FKÖ'yü zayıflatabileceği umuduyla gelişimine izin vermeyi çıkarlarına uygun görmüştür. Çünkü İsrail İslamcı yeni gruplara destek sağlayarak FKÖ içinde ayrılıklar yaratmak istemiştir (Dinçer, 2009). Ne zaman Hamas ve askeri kanadı önemli bir güç haline gelmiş işte o zaman İsrail de örgüt ve üyelerine karşı cephe almıştır.

İsrail'i belli dönemlerde pragmatik ve ikili oynamaya iten durum FKÖ ve

² Batı'da çoğu insan tarafından İntifada kelimesinin ne anlama geldiği tam olarak bilinmemektedir. İntifada'nın Arapça karşılığı korku veya bir hastalık nedeniyle ürpermek, titremek demektir. Kelime aynı zamanda kayıtsızlıktan çıkmak, aniden veya beklenmedik bir şekilde uyanmak anlamına da gelir. Siyasi açıdan sözcük, İsrail işgaline karşı Filistin ayaklanmasını sembolize eder. Çünkü Filistin halkı İsrail tarafından ezilmektedir. Bu bağlamda direniş ya da intifada Filistin haklarına saygı göstermeyen onları evlerinden çıkaran ve yerleşim inşasını devam ettirenlere karşılık taş, mermi ve füzelerin kullanımı ile birçok yönden kendini gösterir. İntifada sadece bu zulme karşı Filistin halkının savunmasıdır. İsrail işgali altındaki Filistin halkının acılarını hafifletir ve başkaldırıyı niteler (The Intifada in Palestine: Introduction, <http://www.intifada.com/Palestine.html>, 25 Şubat 2013'de erişildi). İntifada tabandan yayılan bir halk hareketi olma özelliğini bünyesinde barındırmaktadır.

Hamas arasındaki görüş ayrılıklarıdır. Hamas seküler yapıda olan FKÖ karşısında kendisini alternatif bir oluşum olarak sunmuştur (Caroll 2005: 4). Çünkü laik bir yaşam tarzını vurgulayan FKÖ 1974 yılından bu yana ABD ve İsrail ile uzlaşmanın yollarını aramıştır. Hamas ise, Filistinlilerin haklarının tam olarak yerine getirilebilmesi için bir direnç yaratma peşindedir (Hroub 2004: 22). Hatta yeni bir güç olan Hamas kendisinden üst bir organizasyonun (FKÖ'nün içinde bulunan en büyük hizip Fetih) gölgesinde ve/ya ona paralel bir şekilde eylemlerini arttırmıştır (Abu-Amr 1993: 5).

3.1.3. Hareketin yapılanması

Müslüman Kardeşler'in içinde seksenli yıllarda İslami Cihad'ın eylemlerine sempati duyan genç bir nesil vardı. Hamas'ın oluşumuna katkı sağlayan ve orta kadro karakteri gösteren yeni nesil Filistin Ulusal Hareketi bünyesinde etkili olmuştu. Bunlar geleneksel düzeyde faaliyet gösteren elitleri zayıf düşürerek toplumsal bir dönüşümün peşinden koştular (Çetinkaya 2008: 513). Artık yeni elitler iyi eğitilmiş, topraksız ve taşradan gelen tiplerden oluşuyordu. Filistin'de gündelik yaşantının eleştirisi üzerinden harekete geçirilen İslami söylemler liselerde ve üniversitelerde yetişen orta kadroları etkisi altına almıştı. Böylece 9 Aralık 1987'de Gazze'de toplanan Şeyh Ahmed Yasin, Abdülaziz El- Rantisi, Salah Şehade, Muhammed Şem'ah, İsa El Naşşar, Abdülfettah Dukhan ve İbrahim El-Yazuri gibi önemli isimler İslami Direniş Hareketi'nin baş mimarları oldular. Bu kişiler ve yandaşları İntifada sürecinde FKÖ'nün yarattığı Birleşik Ulusal Önderlik ve halk komitelerine karşı yeni yapılanmalar peşinde koştular (Çetinkaya 2008: 515).

Hamas başarı sağlayan diğer örgütlenmeler gibi önce halk tabanında hayat buldu ve ilk aşamada askeri bir organizasyon niteliği yoktu. Örgüt ilk zamanlarda yirmi dört üyeden oluşan bir Şura Meclisi tarafından idare edilmekte ve hareketin karar vericileri yedi üyeden oluşmaktaydı (Chehab 2009: 40–41). Resmi tüzüğünü 1988 yılında yayınlayan Hamas Müslüman Kardeşler'in önemli bir kanadı olmasına rağmen, bağımsız bir yapıda hareket etmeye başladı. Müslüman Kardeşler'in şiddet içermeyen dünya görüşünden uzak hareket ederek hem örgütsel bakımdan hem de siyaset açısından radikal davranışlar sergiledi (Boran 2011: 116).

Örgütün kurucu lideri Şeyh Yasin Hamas'ın oluşumunda dört safhadan bahseder:

- Hayır kurumları ve sosyal komitelerden oluşturulması,
- Batı Şeria ve Gazze'de direnişin köklerini sağlamlaştırarak, siyasi güvenilirliği sağlaması,
- Ateşli silahlar, el bombası ve patlayıcıları kullanmaya kadar askeri gücünün geliştirilmesi,
- Arap ve İslam komşularıyla diyalogun kurulmasıdır (Chehab 2009: 36).

Hamas'ın organizasyon yapısı iç güvenliği, askeri direnişi, siyasi faaliyetleri (protestolar, gösteriler gibi) ve sosyal aktiviteleri (davet/da'wa) kapsamaktadır. Toplumsal seferberlik ve dini vaaz yoluyla da halkın dikkatini çekmektedir. İslam'a davet adına Kur'an-ı Kerim'de (14/46) belirtilen "Tanrı'nın çağrısı" vurgulanmaktadır. Sosyal faaliyetler bir caminin çevresinde yoğunlaşmış dini öğretiler, eğitim, spor ve diğer sosyal aktiviteleri içermektedir. Hamas eğitim faaliyetlerini anaokullarındaki çocuklara ve diğer okullardaki gençlere sunmaktadır. Örgüt Batı Şeria ve Gazze Şeridi içindeki İslam üniversiteleri ve kolejlerle yakın temas kurmaktadır. Çünkü taban örgütlenmesinin genç, eğitilmiş ve karizmatik kişiler olması gerekir. Genellikle askeri operasyonlara katılacak kişilerin alt orta sınıflardan seçilmesine özen gösterilir (Mishal 2003: 582).

Hamas'ın doğal ağ yapısı ve karar alma süreçlerine göz atıldığında şu özellikler görülecektir;

- Görevler örgütün üst düzey liderlerinden ziyade daha çok yerel üyelerinin etkileşimi yoluyla tanımlanır.
- Tam anlamıyla hiyerarşik bir otorite ve kontrolün etkisinden ötede katılanlar arasındaki etkileşim ile karar alma aşaması sağlanır.
- Eylemler resmi liderlerinden ziyade yerel üyelerinin bilgisiyle daha fazla mümkün hale getirilir.
- Farklı yerel pozisyonlardaki üyeler arasındaki dayanışma ve yatay iletişim, astları arasındaki dikey iletişimden daha yaygın hale gelmiştir.
- Yerel aktivistler üstlerine itaat ve sadakat etmekten de öte görev ve

sorumluluklarını yerine getirmede etkilidirler (Mishal 2003: 583).

Hamas'ın bu şekilde yapılanmasına katkı sağlayan tarihsel arka plana tekrardan göz atıldığında örgütün kurulmadan önce 1982 yılında faaliyet gösteren ve silahların tedarikini sağlayan El-Mücahit El-Filistini'nin etkisine dikkat çekilebilir. Bunun yanında birinci İntifada sırasında oluşan güvenlik şubesi Jihaz El-Aman ve askeri bir hücre olarak Majd önemlidir (Janssen 2009: 17). Hareketin tek bir örgütsel yapı ve belirlenmiş işlevler adı altında bir araya gelmesi ise, 8 Aralık 1987'deki toplantıdan sonra olmuştur.

Siyaset, haberleşme, güvenlik, gençlik, intifada ve tutsaklar kanadı hareketin bütünleşmesini sağlamıştır. Burada en önemli bölümün ise intifada kanadı olduğu söylenilebilir. Diğer yandan gençlik kanadı (El Ahdath) çoğunlukla 18 yaşın altında olan genç erkekleri içine almaktadır. Bunlar İntifada'nın başında bir araya gelmiş, grev ve gösterilerle halkın katılımını teşvik etmiş kişilerdir (Chehab 2009: 46). Bu kanada İsrail tarafından engeller konulması ve sokağa çıkma yasakları getirilmesine rağmen, gençlik kanadı faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Haberleşme kanadı ise, sloganlar ve bildiriler yayınlarak Batı Şeria ve Gazze'de neler olup bittiği konusunda yerel muhabirler ve gazetecilere bilgiler sağlamıştır. Gazze'deki İslam Üniversitesi'nden olan İmad El Din Alami, Yehia Musa ve Majdi Ebu Shemala İntifada süresince bu kanatta yer almışlardır (Chehab 2009: 47). İslami Direniş Hareketi Batı Şeria içinde de güç kazanmıştır fakat daha çok Gazze merkezli bir yapıda eylemlerini sürdürmüştür. Hareketin genç, dinamik, üniversiteli ve mülteci kamplarında yetişmiş insanları barındırması örgütün Filistin halkı tarafından daha çok destek görmesine neden olmuştur (Doyran 2008: 84).

Yapılanma askeri ve güvenlik kanadı ile daha da belirgin bir hale gelmiştir. Salah el Şahade tarafından oluşturulan askeri yapılanma İsrail ordusunun işgaline karşı mücadele vermiştir. Güvenlik kanadı ise, Filistin topraklarında Filistinli muhabirler başta olmak üzere tehdit oluşturabilecek kişiler için gözetleme ve tutuklamalarda bulunmuştur (Chebab 2009: 38). İzzeddin El Kassam birliklerini de bünyesinde taşıyan askeri harekât bölümü dağınık hücre yapısıyla Hamas'ın direnme ve vurucu gücünü

oluşturmaktadır. Burada bulunan askerlerin önemli bir kısmı Lübnan'ın güneyindeki Hizbullah savaşçıları tarafından eğitilmiştir (Erdin 2002: 67).

Hamas hem Filistin topraklarında hem de dışarıdaki mülteci kamplarında etkili olmaktadır. Buna göre örgüt iç lider kadrosu ve dış liderlik olmak üzere analiz edilebilir. Bu özelliğin hem pozitif hem de negatif yönde yansımaları vardır. Teorik olarak, askeri operasyonların emirleri dışarıdan yürütüldüğü için örgüt içinde bazı kırılmalara neden olabilir. Aslında bakılırsa dışarıdaki liderliğin içerideki liderlikten daha geniş çapta ve radikal olduğu görülecektir (Hroub 2004: 32). Filistin içindeki Hamas kadrolarının çok iyi olduğu söylene de, dış liderlik vazgeçilmez bir yedekliği temsil eder. Çünkü dışarıda bulunanlar diplomatik, politik ve mali çabalar ile içeridekilerin gündelik ihtiyacını karşılayabilir. Açık veya gizli belli başlı hükümetler ile kurabilecek diyaloglar siyasi ve manevi destek üretebilir. Çünkü bu kişiler Arap yetkililer ve çeşitli kuruluşlar ile toplantılar düzenlemek için kendilerine alan yaratırlar (Hroub 2004: 33). Öte yandan Hamas'ın sosyal, askeri ve siyasi kampanyalarını yürütmek amacıyla Filistin topraklarında birden fazla şubesi bulunmaktadır. Grup öncelikle Gazze Şeridi içerisinde yer almakla birlikte Batı Şeria'da birçok şubesi ile bağlantı sağlamaktadır. Gazze Şeridi'nde çoğunlukla sosyal hizmetler yürütmesi ve şiddet yöntemiyle İsrail saldırılarına direnmesi grubun Filistinliler arasındaki popülaritesini yükseltmektedir (Caroll 2005: 5).

Hamas'ın üst düzeydeki lider yapısı siyasi büro ve istişare konseyinden oluşur. Bu iki kurumun üyeliği iç ve dış liderlikleri arasında neredeyse eşit olarak bölünmüş durumdadır. Şeyh Yasin'in Gazze'deki varlığı ve Filistin'deki taban örgütlenmesinden ötürü içerideki liderlik daha fazla ağırlığa sahiptir. Diğer taraftan siyasi büronun başında yer alan ve yurt dışında bulunan Halid Meşal Hamas'ın resmi üst düzey liderleri kadar etkilidir (Hroub 2004: 32). Çünkü örgütün siyasetini belirlemede politbüronun yetkileri geniştir. Ayrıca siyasi bölümden sorumlu olan kişi önemli kararlar alınırken Şura toplantılarına katılarak kendi görüşünü ortaya koymaktadır (Erdin 2002: 67).

Örgütün manevi lideri olan Şeyh Ahmed Yasin ile birlikte diğer kurucular Abdülaziz El-Rantisi ve Muhammed Taha Filistin toprakları boyunca etkili olmuşlardır.

Ayrıca Hamas'ın tüm eylemlerini denetlemek adına yapılandırılan İstişare Konseyi (Majlis al-Shura) Suriye'nin başkenti Şam'da grubun geniş bir politik ve karar alma organı olarak faaliyet göstermiştir. Şura Konseyi'nin altında yer alan komiteler de resmi kararlar alıp, sosyal refahı sağlamak adına medya ilişkilerini geniş bir yelpazede denetlemiştir (Janssen 2009: 16). Bunun yanında Şura Meclisi içinde gerçekleştirilen toplantılara önemli bölüm temsilcileri, kurucular ve din adamlarının katıldığı bilinmektedir (Erdin 2002: 68).

3.1.4. Hamas'ın radikal kanadı: Kassam tugayları

El Kasım (Al Kassam) Suriye'nin Lazkiye kasabasına bağlı Cebale köyünde doğdu. Genç yaşta Mısır'a gittikten sonra El Ezher Üniversitesi'nde İslam devrimi için mücadele eden bir topluluğa katıldı. Ona göre emperyalizm ve yayılışı İslam âlemi için büyük bir tehditti (Erdin 2002: 65). Suriye ve Lübnan'daki Fransız işgaline karşı olmasından ötürü Filistin'e sürgün edildi. Mısır'dan Hayfa'ya geldikten sonra Genç Müslümanlar Birliği'ne katılarak silahlı mücadele örneği sergiledi. El Kasım'a göre, İslam dininin insanları bir arada tutan önemli bir işlevi vardı. Bu yüzden Cihad ruhunu içinde taşıyan insanlara Siyonizm'e karşı organize olmalarını ve yöntemli bir silahlı mücadele sergilemelerini tavsiye etti (Boran 2011: 106).

El Kassam mücadelesini sürdürürken El Fetih'in fikir babası olan Hacı Emin El Hüseyini ile tanışma fırsatı yakaladı. Fakat onun ulusalcı düşüncelerinden uzak hareket ederek halkına dini değerlere dayalı ümmet bilincini aşlamaya çalıştı (Erdin 2002: 66). (Birbirlerine rakip olan iki örgütün [Hamas ve FKÖ] Filistin'in savunulması konusunda derin görüş ayrılıklarına sahip olmasının altında yatan gerekçelerden bazıları bu olsa gerek). Kassam modern Filistin tarihinde düşmana karşı silahlı direnişi başlatan ve Cihad çağrısında bulunan ilk lider olma özelliğine sahiptir. Büyük Filistin İsyanı'na sebebiyet veren olaylar neticesinde 1935 yılında İngilizler tarafından öldürülmüştür. Hamas'ın askeri şubesi bugün onun adını taşımaktadır (Abu-Amr 1993: 6).

Hamas'ın silahlı kanadını oluşturan İzzeddin El Kassam Tugayları 1984 yılında Şeyh Ahmed Yasin, Dr. İbrahim El Maqadema ve Şeyh Salah Şehada'nın

yaptıkları çalışmalarla şekillenmiştir. Fakat silah satın alma faaliyetlerini hızlandıran grubun üyeleri kısa sürede tutuklanarak silahları ele geçirilmiştir (<http://www.qassam.ps/tur/aboutus.html>, 25 Şubat 2013’de erişildi). Ardından Filistin Mücahitleri devreye girerek 1985 yılında El Maghraga Mücahiddun adında ilk hücrelerini açarak başına Yahya El Ghoul’u atamıştır. 1986 yılında oluşturulan Grup 44’ün başında ise Salah Şehada yer almıştır. Hücre 101 Muhammed El Saharatha tarafından yönetilmiştir. Tüm askeri hücrelerin “İslami Direniş” adı altında bir arada toplanması 1986 yılında gerçekleşmiştir (Chehab 2009: 47).

Askeri kanat, El Cihad ve Dava isimlerinin bir araya gelmesiyle oluşan Majd ortak adıyla biliniyordu (Chehab 2009: 48). 1991 yılında Majd ve Filistin Mücahitleri (Mücahit El- Filastini) bir araya getirilerek İzzeddin El Kassam Tugayları adlı askeri bir birlik oluşturuldu. Gizlilik ilkelerine ayak uyduran ve liderlik ruhuna sahip olanlar buraya dâhil edildi. Ayrıca örgüte gönüllü olarak katılacak kişilerin öncelikle sabırlı, dürüst, ahlaklı ve savaşçı niteliklerine bakıldı (<http://www.qassam.ps/tur/aboutus.html>, 25 Şubat 2013’de erişildi). Böylece Majd’ın şüphelendiği işbirlikçileri kaçırma faaliyetine Kassam Tugayları devam etti (Janssen 2009: 17). Örgütün silahlı direnişine devam etmesi işgalci gücün güvenlik ve askeri mekanizmasıyla Filistin halkına zarar vermesinden ötürüdür. Amaç direnişi Arap ve Müslümanlar arasında yayarak Cihad ruhunu Filistinlilere taşımak ve Siyonist işgal karşısında kutsal toprakları savunmaktır.

Kassam Tugayları’nın İsrail’e karşı askeri eylemlere girişmesi ABD doğumlu bir yerleşimcinin El Halil Camii’nde bulunan Müslümanlara yönelik saldırısının ardından gerçekleşmiştir (Hroub 2004: 23). Buna karşılık Hamas’ın paramiliter kolu İsrail ve Filistin topraklarında birçok saldırı planlamıştır. Kassam Tugayları 16 Nisan 1993’te Batı Şeria’daki Mehola yerleşim bölgesi yakınlarında ve 6 Nisan 1994’te yine İsrail topraklarına arabayla girerek intihar saldırısı düzenlemişlerdir (Janssen 2009: 17). 1993 yılındaki ilk intihar saldırısından bu yana 500’den fazla kişinin hayatını kaybettiği söylenmektedir. İsrail askeri varlığına yönelik 2005 yılından bu yana gerçekleştirilen saldırılar küçük ateşli silahlar, roket ve havan topları ile olmuştur. Gelişigüzel gerçekleştirilen eylemler maddi hasarların yanı sıra askeri personel ile sivillerin ölüm ve yaralanmalarına sebebiyet vermiştir.

Tugaylar gizlice organize edilen saldırılar konusunda uzmanlaşmış, İsrail içinde adam kaçırma ve suikast faaliyetlerine girişen kişilerdir. Hamas'ın askeri kanadı ideolojik hedeflere bağlı olmasına rağmen, politik yapıdan farklı ve ayrı oluşturulmuştur. Buna göre Tugayların karar verme aşamasında bağımsız hareket ettikleri noktalar vardır. Onların asıl amacı İslam egemenliği altında Filistin topraklarının bir araya getirilmesi olduğundan siyasi bir varlık olarak İsrail'in yok edilmesi gerekmektedir. Fakat İsrail'in askeri kaynaklar açısından güçlü bir donanımına sahip olması nedeniyle Tugaylar küçük taktiklerini devreye sokarlar. Bu bağlamda en meşhuru Filistin halkının F-16'sı olarak nitelendirilen intihar saldırılarının yapılmasıdır (http://www.nationalsecurity.gov.au/agd/www/nationalsecurity.nsf/Page/What_Governments_are_doing_Listing_of_Terrorism_Organizations_Hamas, 17 Şubat 2013'de erişildi). Ancak İsrail karşısında gücü zayıf olan örgüt üyeleri acımasız işkencelere maruz kalmıştır. Üyelerinin çoğu ya hapsedilmiş ya da öldürülmüştür. Örgütün sekiz yüzden fazla mensubu El Aksa İntifadası'ndan (Eylül 2000) bu yana yaşamını kaybetmiştir (<http://www.qassam.ps/tur/aboutus.html>, 25 Şubat 2013'de erişildi).

Grubun askeri ve ekonomik açıdan varlığını devam ettirebilmesi ancak yabancı ülkeler ve kuruluşlardan aldıkları yardımlar sayesinde olmuştur. Ekonomik açıdan, Hamas bir dizi resmi ve özel kaynaktan fon elde etmektedir. Geleneksel olarak yapılan yardımların büyük çoğunluğu Suudi Arabistan ve İran kaynaklıdır (Davidson, 2006). Çünkü Hamas'ın Gazze içinde vergi toplama yetkisi ve Filistin Yönetimi'nin mali kaynaklarına erişimi sınırlandırılmıştır. Öte yandan Tugayların askeri eğitimi için İran kapılarını açmıştır. El Kassam Tugayları ile birlikte Filistinli İslami Cihad da bu alanlarda özgür hareket edebilme imkânı yakalamıştır. Tugayların Filistinli İslami Cihad üyelerinin planladığı eylemlere yardım sağladığı da söylenmektedir.

Tugayların niteliğini belirlemek kolay bir iş değildir. Hamas'ın 2007'de Gazze'nin kontrolünü sağlaması ve bir hükümet rolünü oynamasından sonra askeri kanat kısmen de olsa gelişmiştir. Bunlar Batı Şeria'da sınırlı temsil edilirken, Gazze Şeridi'nde ağırlıklı olarak faaliyet gösterirler. Uluslararası Kriz Grubu 2009 yılında örgütün yaklaşık tam zamanlı üye sayısının 7000 ile 10.000 arasında değiştiğini varsaymıştır. Saldırıları planlayan askeri ve güvenlik görevlerinin sayısı ise

bilinememektedir. 2002 yılından bu yana İzzeddin El Kassam Tugayları'nın lideri olarak Muhammed Deif görev yapmaktadır (http://www.nationalsecurity.gov.au/agd/www/nationalsecurity.nsf/Page/What_Governments_are_doing_Listing_of_Terrorism_Organisations_Hamas, 17 Şubat 2013'de erişildi).

2004 yılında iki önemli lideri Şeyh Ahmed Yasin ve Abdülaziz el Rantisi'yi İsrail kuvvetlerinin yaptığı hava saldırısı sonucunda kaybeden örgüt Gazze Şeridi, Suriye, Lübnan, Irak ve Körfez ülkelerinde faaliyetlerini devam ettirmiştir (Country Reports on Terrorism 2005: 98). Fakat gerçekleştirdiği eylemler nedeniyle 2005 yılında Avrupa Birliği tarafından terörist örgütler listesine dâhil edilmiştir³ (Official Journal of the EU 2005: 65). ABD ve Kanada gibi ülkeler tarafından da bu etiketlenmeye maruz kalan örgüt politik bir parti konumuna eriştikten sonra üzerinden bu kılıfı atmak için yoğun çaba sarf etmiştir. Gazze Şeridi'nde bulunan Başbakan İsmail Haniye Hamas başta olmak üzere diğer Filistinli grupların terör örgütler listesinden kaldırılması amacıyla sık sık Avrupa hükümetlerine çağrıda bulunmuştur (Zion ve Rapkin 2012).

3.2. Birinci Filistin İntifadası Akabinde Hamas'ın Radikalleşmesi

Haziran 1967'de (6 Gün Savaşları) Arapların İsrail'e karşı aldıkları ağır yenilgi dolaylı yünden İlk İntifada'ya ortam hazırlamıştır (Janssen 2009: 14). Bütün Ortadoğu coğrafyasını etkileyen savaşın sonunda İsrail, topraklarını genişleterek büyük bir zafer kazanmıştır. İsrail'in Golan Tepeleri, Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Kudüs'ü ilhak etmesiyle yüz binlerce Filistinli mülteci konumuna düşmüş ve dışarıdaki topraklarda silahlı bir direniş için kendilerine alan yaratmışlardır (Ayhan ve Tür 2009: 81). 1967 Savaşı'ndan bu yana geçen 20 yıllık sürede Batı Şeria ve Gazze Şeridi içindeki Filistin nüfusu İsrail'in uyguladığı kurallardan memnun kalmayarak Kasım 1987'de büyük bir

³ AB'nin 21 Aralık 2005 Konsey Kararı: Belirli kişi ve/ya kuruluşlara yönelik olarak 2005/848/EC (2005/930/EC) sayılı karar ile terörizmle mücadele konusunda kısıtlayıcı önlemlerin alınmasına dair Madde 2 (3) ile 2580/2001 sayılı yönetmeliğin uygulanması: 10.Hamas (İzzeddin El Kassam Tugayları).

direnış örneği göstermiştir. Filistinlilerin taş ve sopalarla başlattıkları ayaklanma ardından silahlı direnişe dönüşmüştür (1987: First İntifada).

Filistin halkını direnişe götüren en büyük gelişme ise işgal gücünün Batı şeria ve Gazze şeridi'ni ilhak etmesiyle yaşanmıştır (Caroll 2005: 3). 1987 yılında başlayan ilk İntifada 1993'te yapılan Oslo Anlaşmaları'na kadar devam etmiştir (Janssen 2009: 7). İntifada zamanında yapılanan yeni direniş örgütü Hamas önemli bir aktör olmuş (Janssen 2009: 13) ve direnişin sürdürölmesi için üç temel ölçüt belirlemiştir. Buna göre, Filistin halkı mücadelede aktif olarak yer almalı, direniş Filistin toraklarıyla sınırlı tutulmalı, Arapların ve uluslararası camianın dikkati buraya çekilmelidir (<http://asimetriksavaşlar.wordpress.com/2011/04/03/hamas/>, 10 Aralık 2012'de erişildi).

Siyonistlerin işgaline meşruluk kazandıracağı gerekçesiyle siyasi bir çözümü reddeden örgüt ihtiyacı olan aktivist nüfusun hızla çoğalması için mücadele vermiştir. Bunun için İsrail karşıtlığı ve dini söylemler sıklıkla kullanılmıştır. Örgüt sosyal ağlar, camiler ve okullar üzerinden sağladığı bağlantılar ile toplumsal bir hareket olarak yayılımını sürdürmüştür (Caroll 2005: 25). Diğer yandan Hamas kullandığı bazı semboller ile Arap coğrafyasını ve Müslümanları etkilemiştir. Zaman zaman Filistin bayrağı ile kutsal topraklar yan yana gösterilmiştir.

Bu bağlamda onun ulus ötesi bir niteliğinden de söz edilebilir. Arap devletleri İsrail karşısında direnişini devam ettirmesi için örgüte siyasi ve finansal açıdan destek sağlamıştır. Ürdün'de faaliyet gösteren Müslüman Kardeşler'e bağlı kişilerle temas kurulmasının yanında Mısır, Suudi Arabistan, Sudan, Cezayir, Tunus ve Körfez ölkelerinden destek alınması bu görüşü açıklar (Abu-Amr 1993: 16). Fakat Filistin davasında dayanışmanın tam olarak sağlanamaması Arap Devletleri arasında aktif bir dış politika sorunu olarak da görölabilir. Arap Devletleri içinde halkın Hamas'a duyduğu sempati devletleri kimi zaman zor duruma düşürdüğünden bazılarını çeşitli önlemler almaya itmiştir (Caroll 2005: 27). Çünkü Filistin meselesi Orta Doğu'daki devletler için ciddi bir endişe kaynağı yaratabilir. Bunun için kimi devletler kendi ulusal çıkarlarını göz önünde bulundurarak Filistin sorununa destek sağlamak adına ortak bir çaba göstermemiştir. Özellikle Ürdün ve Mısır'ın İsrail ile süren barış anlaşmaları

dolayısıyla Hamas'ın politikasıyla ters düştüğü görülecektir (Caroll 2005: 64).

Öte yandan 1991 yılında Arap hükümetleriyle resmi yazışmalara başlayan örgütün Ortadoğu ülkelerini içine alan çeşitli toplantılara katılmasıyla birlikte sert çizgilerle örülü tavrı gün yüzüne çıkmıştır. Çünkü Hamas Filistin sorununun bölge için önemine dikkat çekerek bazı Arap ülkelerinin İsrail ile olan ilişkilerini koparmasını talep etmiştir. Filistinlilerin bağımsızlık hakkının savunulması hususunda Arap hükümetlerinin politikaları için normlar yaratan örgütün (Caroll 2005: 60), Ortadoğu devletleri arasında ileride siyasi bir aktör olmak için potansiyel yarattığının altını çizmek gerekebilir.

3.2.1. Filistin kurtuluş örgütü ve Hamas

Haziran 1964'te kurulan ve Filistin'in bağımsızlığı için mücadele veren şemsiye örgüt FKÖ'nün (Bölme ve Ulutaş 2012: 8) İntifada ile birlikte büyük bir başarı sağladığı söylenebilir. Çünkü FKÖ 1989 yılında sürgünde bir Filistin Devleti ilan ettiğini duyurmuştur. Bu gelişme Filistin halkı için önemli bir etki yaratmakla birlikte İsrail siyaseti içinde kırılmalara yol açmıştır. Hatta İsrail'deki sağ siyasetçiler bile Filistin halkı için toprak transferini düşünmeye başlamıştır. Likud Partisi'nin lideri Şamir her ne kadar FKÖ'yü tanımayacağını belirtse de, FKÖ dışından bazı temsilcilerle görüşmelerde bulunacağını sinyallerini vermiştir (Çalışkan ve Fahreddin 2000).

FKÖ'ye paralel güçlenmeye başlayan Hamas ise, İntifada eylemlerini gerçekleştiren birleşik liderlik yapısına dâhil olmayarak FKÖ ile ters düşmüştür. Bu yüzden Batı Şeria'nın Nablus ve Tulkarem kasabaları ile Gazze Şeridi içinde iki hizip arasında 1990'lardan beri tek tük çatışmalar yaşanmıştır (Kristianasen 1999: 24). Ancak iki örgüt arasındaki uyuşmazlık genellikle Filistin davasının çözümü konusundaki anlayış farklılıklarından ileri gelir. FKÖ'nün BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlara yumuşak bir tavır sergilemesi ile birlikte ayrılık belirgin bir şekle bürünmüştür. Bunun sonucunda Hamas FHKC ile işbirliği yaparak El Fetih'e karşı güçlü bir muhalefet oluşturmuştur. Son olarak, sürgünde kurulan Filistin Ulusal Konseyi'nde %40 oranında temsil hakkı talep eden örgütün teklifinin geri çevrilmesiyle Hamas kendisine ayrı bir

yol haritası çizmiştir (<http://asimetriksavaşlar.wordpress.com/2011/04/03/hamas/>, 10 Aralık 2012’de erişildi).

Sonrasında yapılacak barış görüşmeleri içinde kendisine yer bulamayacak olan örgüt belirli bir dönem için Ortadoğu’daki devlet sistemleri için bir tehdit kaynağı olarak algılanacaktır. Hamas’ın şiddet tekelinin İsrail, FKÖ ve Arap Devletleri arasındaki barış görüşmelerini kesintiye uğratması bu görüşü destekler niteliktedir. Buna karşılık, Filistin Yönetimi uluslararası anlaşmalar ve normlar aracılığıyla Batı Şeria ve Gazze Şeridi içinde barış sürecinin ilerlemesi için gerekli enstrümanları kullanacaktır (Caroll 2005: 29).

Diğer taraftan İsrail istihbaratı Hamas’ın lider kadrosuna yönelik çeşitli operasyonlar başlatmıştır. Buna bağlı olarak Hamas’ın kurucusu ve önderi olan Şeyh Ahmed Yasin tutuklanmış ve on beş yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu nedenle Dr. Abdülaziz El Rantisi Gazze Şeridi’ndeki Hamas komutasını devralmıştır (Abu-Amr 1993: 14). Ayrıca ABD’den Gazze’ye gelen Musa Ebu Marzuk Hamas’ı tekrardan örgütlemiştir (Boran 2011: 117). Batı Şeria’da ise üç önemli isim ön plana çıkmıştır. Bunlar Hüseyin Ebu Kuwi, Fadil Salih ve Hasan Yusuf’tur. Tüm bu isimler aslında 1999 yılında İsrail tarafından sınır dışı edilmiştir. Böylece Hamas bir müddet Şeyh Bassam Jarrar aracılığıyla bağlantılarını sürdürmüştür. Bu süreçte Filistin dışında harekete destek sağlayan önemli isimler Ürdün’de bulunan Muhammed Nezzal ile Tahran’da bulunan İmad El-Alavi olmuştur (Abu-Amr 1993: 14).

3.2.2. Körfez krizi ve Madrid zirvesi

1987’den 1991’e kadar Ortadoğu’da düzeni etkileyen iki önemli olay yaşanmıştır. Bunlardan ilki 1987’de başlayan ve beş yıl süren İntifada, diğeri de 1990 yılında Irak’ın Kuveyt’i işgal etmesiyle patlak veren Körfez Krizi’dir. Bu kriz uluslararası bir boyuta bürünerek tüm Ortadoğu coğrafyasını etkisi altına almıştır. Çünkü Sovyetler Birliği de dâhil olmak üzere ABD liderliğinde bulunan koalisyon güçlerinin desteğiyle Irak’a müdahalede bulunulmuştur (Cleveland 2008: 519). Krizin büyümesinin engellenmesi ve Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte Ortadoğu’da yeni

bir döneme girilmiştir. Bunun yanında hem bölgesel hem de uluslararası jeopolitik durum içinde köklü değişiklikler yaşanması devletleri çeşitli önlemler almaya itmiştir. 1990/1991 yılında Körfez’de yaşanan kriz sonrasında ABD bir fikir ortaya atarak Ortadoğu’da kapsamlı ve kalıcı bir barış inşa edilmesi ve birbirleriyle çatışan tarafların bir araya getirilmesini sağlamıştır.

Böylece Körfez Savaşı’nın ardından bölgede yürütülen yoğun diplomatik çabalarının ürünü olarak oluşturulan Madrid Çerçevesi üç temel unsuru ön plana çıkardı:

Açılış konferansı

İkili ve çok taraflı müzakere şartlarına başlamak için Madrid daveti bir açılış konferansı toplanması çağrısında bulunur. Konferans tüm katılımcılar için bir açılış forumu olarak hizmet vermek üzere tasarlanmıştır. 30 Ekim 1991 tarihinde açılan ve üç gün boyunca süren Madrid Konferansı ABD ve Rusya’nın işbirliğinde İspanya hükümetinin ev sahipliğinde gerçekleşmiştir.

Bu toplantılarda BM Güvenlik Konseyi’nin 1967’de kabul ettiği 242 sayılı karar ile 1973’te onayladığı 338 sayılı kararlara dayalı olarak Ortadoğu’da adil ve daimi bir barışın tesisini sağlayacak nitelikteki maddelerin güvence altına alınması hedefleniyordu. Böylece İsrail’in bölgede var olma hakkının tanınması ve barışın sağlanması ile birlikte bu ülkenin daha önceden işgal ettiği topraklardan geri çekilmesi sağlanacaktı. Özellikle Suriye’nin İsrail ile müzakerelerde bulunmaktan kaçınması geçmişte kopan ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Bu aşamada Arap devletleri ortak bir işbirliği girişimi yaratabilir. Fakat Suriye’nin çekinceli tavrı burada etkili olmaktadır (Developments in The Middle East Peace Process 1991–2000: 17).

İkili görüşmeler

İkili görüşmeler geçmişteki anlaşmazlıkları çözmek için yapılmıştır. İsrail ve Arap komşuları arasında ilk kez doğrudan görüşmeler Madrid Konferansı’nın akabinde

3 Kasım 1991 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Müzakerelerin resmi düzeyde gerçekleşmesi ise Washington'daki ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından sağlanmıştır. Bu görüşmeler aslında, ikili müzakerelerin dört ayrı şeklini ortaya çıkardı. İsrail ile üç Arap Devleti arasında yapılan görüşmeler (Ürdün/Filistin delegasyonu, Lübnan ve Suriye) neticesinde barış anlaşmalarına işlerlik kazandırılmaya çalışıldı. Asıl önemli olan İsrail ve Filistinliler arasındaki müzakerelerin iki aşamalı bir formüle dayandırılmış olmasıydı. Bu bağlamda Filistin'de 5 yıllık geçici bir özerk yönetim oluşturulacak, Batı Şeria ve Gazze'nin nihai statüsü belirli bir aşamadan sonra değerlendirilecektir.

Çok taraflı görüşmeler

Bu müzakerelerin amacı Ortadoğu'nun geleceğini inşa etmek ve taraflar arasında güven sağlamaktır. Görüşmeler Mayıs 1992'de Moskova'da açılmıştır. Beş ayrı forumun yer aldığı görüşmelere bölge ülkelerinin yanı sıra uluslararası toplum temsilcileri ve heyetler katılmıştır. Müzakerelerde su kaynakları, çevre, silahların kontrolü, mültecilerin durumu ve ekonomik kalkınma gibi bütün Ortadoğu'yu ilgilendiren konular üzerinde durulmuştur (The Madrid Framework 1999). Tahmin edileceği gibi Suriye çok taraflı müzakerelere katılmayı reddetmiştir. Çünkü Suriye yapılan çok taraflı görüşmelerde İsrail'in konumuna giderek meşruluk kazandırılacağı endişesi taşımıştır (Arı 2008: 662).

Konferansın sonuçları

Öncelikle İsrail hükümeti FKÖ ile doğrudan görüşmelerde bulunmaya karşı çıkmıştır. Bu nedenle görüşmelere FKÖ'nün resmi düzeyde katılmasının önüne geçmek adına bazı düzenlemeler yapılmış ve Filistinli temsilciler ortak bir yapıda bir araya getirilen Ürdün Filistin müzakere heyetinin üyesi olarak toplantılarda yer almışlardır (Developments in The Middle East Peace Process 1991–2000: 17). Filistin Ulusal Konseyi ise FKÖ'nün toplantılara resmi düzeyde katılımının engellenmesi ile Filistin Sorunu'nun bu aşamada çözülemeyeceğini bildirmiştir. Öte taraftan diğer Filistinli hizipler FKÖ'nün görüşmelerde bulunmasına zaten sert bir şekilde karşı çıkıyorlardı. Bu bağlamda istisnasız bağımsız bir Filistin Devleti kurulmasından yana tavır

sergileyen radikal Hamas grubuna Marksist yapısıyla dikkat çeken George Habbash'ın kurduğu FHKC ve 1983 tarihinde El Fetih'ten ayrılan Fetih İntifada grubu açık bir destek veriyordu (Arı 2008: 663).

Bir yandan Madrid süreci ileriye doğru atılan sembolik bir adımı nitelemektedir. Çünkü İsrail'in var olma hakkının tanınması halinde FKÖ yetkilileriyle doğrudan/resmi görüşmelerin yapılabileceğinin sinyallerini verdi. Önceleri FKÖ ile doğrudan temas kurmak adına karşıt tavırlar sergileyen İsrail Yönetimi'nin kademeli olarak bir değişim sürecine girmesi de burada etkili olmuştur. Hatta İsrail parlamentosu Knesset 1993 yılı Ocak ayında İsrailiiler ve FKÖ üyeleri arasındaki iletişimi yasaklayan yasayı kaldırmayı planlamıştır. İsrail Hamas ve İslami Cihad gibi militan İslamcı grupların yükselişinden endişe ediyordu ve bu nedenle pragmatik davranmak zorundaydı (Developments in The Middle East Peace Process 1991–2000: 18).

Bunun yanında FKÖ lideri Yaser Arafat'ın Körfez Krizi sırasında Arap Hükümetleriyle yaşadığı ihtilaftan sonra Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi Körfez ülkeleri örgüte yönelik bakış açılarını değiştirdiler. Bu tarihten itibaren iki devlet FKÖ'ye akan yardımlarını kesip Hamas'a aktardılar (Boran 2011: 117). Bu sayede Hamas'ın güçlenmeye başlaması İsrail'i oldukça rahatsız etti. Kassam Tugayları tarafından düzenlenen saldırılardan dolayı İsrail Hükümeti 415 Hamas yetkilisini güvenlik gerekçesiyle Lübnan'a sürdü. Sonrasında olaylar büyüyerek Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde huzursuzluğa yol açtı (Developments in The Middle East Peace Process 1991–2000: 18).

3.2.3. Oslo süreci ve Hamas'ın İsrail-FKÖ görüşmelerine bakışı

Yeni dönemde barış sürecinin sağlanması adına İsrail Yönetimi ve FKÖ için şartlar yeniden olgunlaşacaktı. Ancak Arafat'ın Filistinlilerin haklarını İsrail'e sattığını iddia eden (Kristianasen 1999: 22), Hamas ve İslami Cihad üyeleri İntifada'nın devam etmesi için mücadele vereceklerdi (Boran 2011: 140). Ancak 1992'de İsrail Yönetimi'nin başına geçen İzak Rabin'in faydacı bir tavır sergileyerek barış görüşmeleri adına güçlü sinyaller vermesiyle birlikte FKÖ ve İsrail arasında Oslo

görüşmeleri başlatıldı ve resmi olarak direniş sona erdi (Janssen 2009: 17). Anlaşma İsrail Başbakanı İzak Rabin ile FKÖ lideri Yaser Arafat arasında imzalandı (Boran 2011: 140). Norveç'te aylarca süren gizli görüşmeler ışığında Oslo Anlaşmaları temel olarak iki ana çerçeveye oturtuldu: a) Karşılıklı tanıma anlaşmaları ve b) İlkeler deklarasyonu (Arı 2008: 665).

İlk olarak 9 Eylül 1993 tarihinde Arafat ve Rabin mektup teatisinin verilmesiyle birlikte tanımayı gerçekleştirdiler (Developments in The Middle East Peace Process 1991–2000: 19). Böylece İsrail Hükümeti FKÖ'yü Filistin halkının tek yasal temsilcisi olarak kabul etti. Buna karşılık olarak, FKÖ İsrail'in devlet olarak varlığını kabul etmekle birlikte şiddet ve terörden uzak kalacağını bildirdi. Buna ilaveten örgüt Kuruluş Bildirisi'nden "İsrail'in yok edilmesi" gerektiğine dair maddenin çıkartılacağını taahhüt etti (Cleveland 2004: 551).

İlkeler deklarasyonu (Oslo I)

13 Eylül 1993'te Washington'da imzalanan ikinci anlaşmaya İsrail Dış İşleri Bakanı Şimon Peres, FKÖ adına Mahmut Abbas, ABD ve Rusya Dış İşleri Bakanları imza attılar (Arı 2008: 666). Bu anlaşma Gazze ve Eriha'daki Filistin bölgesinin özerkliğinin sağlanması adına beş yıllık bir plan ortaya koyuyordu. Bu bağlamda İsrail askerleri Gazze Şeridi ve Batı Şeria'daki Eriha'dan çekileceklerdi. Sonraki aşamada ise Filistin Meclisi Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde kontrolü ele alacaktı (Cleveland 2004: 551). Buradaki yönetim ve yapılar ise Yaser Arafat başkanlığındaki Filistin Yönetimi ve Gazze şehrinde bulunan seçilmiş Yasama Konseyi tarafından belirlenecekti. Öte yandan Filistinlilere eğitim, kültür, sağlık, sosyal refah, doğrudan vergilendirme ve turizm üzerinde otorite verilmesi kararlaştırıldı.

Filistin Yönetimi üçüncü ülkeler ile ekonomik, kültürel, bilimsel ve eğitim anlaşmalarını sonuçlandırma yetkisine sahip olsa da dış ilişkilerin sorumluluğu İsrail'in elinde olacaktı. İmzalanan anlaşma sınır sorunları, Filistin Devleti, Kudüs'ün statüsü ve İsraili yerleşimciler gibi daha karmaşık konuları da ara müzakerelere sevk etmişti (Developments in The Middle East Peace Process 1991–2000: 19). Ayrıca Gazze ve

Eriha'dan çekilmesiyle birlikte İsrail, dış güvenlik üzerindeki kontrolü elinde tutacak, Filistin Yönetimi kontrolü altında oluşturulan yeni Filistin polis gücü de kamu düzeni ve iç güvenlik sorumluluğunu üstlenecekti (Developments in The Middle East Peace Process 1991–2000: 20). Ancak yapılan anlaşmaların hemen netice vermesi beklenemezdi, çünkü anlaşmalar aşama aşama bir sonuca ulaştırılacaktı. Bu bağlamda en çok taviz veren tarafın FKÖ olduğu da bilinmelidir. Çünkü İsrail'e göre FKÖ sadece Filistinlilerin meşru temsilcisi olarak görülürken, İsrail Devleti'nin hakları tam olarak tanınmıştır (Cleveland 2004: 551). Bu yüzden Arafat Yönetimi FKÖ içindeki hiziplerin muhalefetine maruz kalmıştır. Ancak Ürdün'ün anlaşmalara olan desteğini yinelemesi ve ardından Clinton Yönetimi'nin FKÖ ile resmi müzakerelere başlayacağını duyurması ortamı biraz yumuşatmıştır (Janssen 2009: 17).

Gazze-Eriha anlaşması

25 Şubat 1994'te Batı Şeria'nın El Halil kentindeki İbrahim Camii'ne saldırı düzenleyen Baruh Goldstein isimli İsrailli yerleşimcinin 29 Filistinlinin ölümüne yol açması barış görüşmelerini baltalamıştı. Buna karşılık Kassam Tugayları birçok saldırı düzenlemişti. Afula (7 Nisan), Hadera (14 Nisan), Ramla (26 Ağustos), Batı Kudüs (9 Ekim) ve Tel Aviv'e (19 Ekim) düzenlenen saldırılar sonucunda 35 kişi ölmüş ve 135'den fazla kişi de yaralanmıştı. Ayrıca Kassam Tugayları'nın Batı Şeria kentinden Nahshon Wachsmann isimli bir İsrail askerini kaçırması ortamı daha da germişti. Çünkü Hamas fidye olarak Şeyh Yasin dâhil olmak üzere bazı esirlerin serbest bırakılmasını talep etmişti (Kristianasen 1999: 23). İsrail ise, Arafat'ın olaylara hemen müdahale etmesi gerektiğini bildirdi. Buna bağlı olarak, Filistin Yönetimi içlerinde Hamas'ın kurucularından olan İbrahim Yazuri'nin de bulunduğu 400 kadar aktivisti tutukladı (Kristianasen 1999: 24).

İsrail ve Filistin Yönetimi'nin birlikte hareket etmesi yeni bir anlaşma ortamı yarattı. İki taraf Gazze Şeridi ve Eriha Bölgesi Anlaşması'nı Kahire'de imzaladılar. Buna göre, beş yıllık bir geçiş süreci başlatılacak ve 4 Mayıs 1999'da sona erecekti. Anlaşma şartları uyarınca Filistin topraklarındaki İsrail askeri ve sivil yönetimi Gazze ve Eriha'nın kontrolünü Filistin Yönetimi'ne bırakacaktır. Ayrıca İsrail bölgenin

yeniden yapılandırılmasına yardım edecek ve sayıları yaklaşık 9,000 kişi olan Filistin polis gücü kamu düzeni ve iç güvenliğin sağlanmasından sorumlu olacaktır. Fakat anlaşmanın görünmeyen tarafında İsrail'in Batı Şeria'nın geri kalanını ve Yahudi yerleşim alanlarını koruması yatmaktadır.

29 Ağustos 1994'te İsrail ve Filistinliler eğitim, kültür, sağlık, sosyal hizmetler, turizm ve vergilendirme alanlarında ek bir anlaşmaya daha imza attılar. Fakat Filistinliler arasında iki anlaşmaya yönelik reaksiyon git gide değişti ve barış sürecine yönelik muhalefet arttı. Barış anlaşmalarına yönelik önceki süreci destekleyen hizipler Arafat'ın liderliğini bile sorgulamaya başladılar ve İsrail tarafından verilen özerkliğin öngörülenden daha az olduğuna kanaat getirdiler (Developments in The Middle East Peace Process 1991–2000: 20).

1994'ün sonbaharında Filistin Yönetimi ve İsrail hükümeti arasındaki ilişkiler İsrail'in yerleşim inşası nedeniyle bozulmaya başladı. Bu nedenle Hamas ve İslami Cihad tarafından İsrail askeri ve sivil hedeflerine yönelik saldırılar gerçekleşti. Yaşananlar karşısında koordineli hareket eden militanlar 11 Kasım 1994'te üç İsrail askerinin ölmesine neden oldu. Diğer taraftan Gazze'deki Filistin Camii'nde Filistin polislerinin kontrolünü kaybetmesi sonucu ortaya çıkan sivil savaşın sonucunda 14 kişi hayatını kaybederken, 270 kişi de yaralandı. Bu nedenle birçok Hamas taraftarı Filistin Yönetimi ve İsrail'i protesto etti (Kristianasen 1999: 24).

Filistin halkının haklı tepkisi yüzünden Arafat her ne kadar oyunun kurallarını değiştirmek zorunda kalsa da 2 Nisan 1995'te Gazze Şehri'nin Şeyh Rıdvan ilçesinde yaşanan olaylar gerginliği tekrardan tırmandırmıştır. Kassam Tugayları'ndan olan Kamal Kâhil'in yedi kişinin ölümüne yol açması Filistin Yönetimi'ni yeni önlemler almaya itmiştir. Yakalanan 200 şüpheli Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanmıştır (Kristianasen 1999: 25).

Geçici anlaşma

1995 yılında yeni müzakerelerin gerçekleşmesiyle Filistin özyönetiminin

genişlemesi üzerinde çalışmalar yapıldı. Bu amaçla 27 Ağustos 1995 tarihinde bir protokol imzalandı. Böylece emek, ticaret, sanayi, petrol, gaz, sigorta, posta hizmetleri, istatistik, tarım ve yerel hükümet gibi çeşitli alanlardaki ek yetkiler Filistin Yönetimi'ne devredilecekti. Yapılan görüşmeler sonucu 28 Eylül 1995 tarihinde Batı Şeria ve Gazze Şeridi üzerinde geçici bir anlaşma (Oslo II) imzalandı. Anlaşma şartları uyarınca İsrail Batı Şeria'nın altı kentinden (Beytüllahim, Cenin, Kalkilya, Nablus, Ramallah ve Tulkarem) çekilmeyi üstlendi. İsrail altı ay içinde de El Halil (Hebron) kasabasından çekilecekti (Developments in The Middle East Peace Process 1991–2000: 21).

Anlaşma İlkeler Bildirgesi'nde belirtildiği gibi, Filistinlilerin kendi özyönetimlerini sağlaması için ayrıntılı hükümleri barındırmaktadır. Batı Şeria'nın üç bölgeye ayrılması öngörülmektedir. *Alan A* diye belirtilen topraklar Cenin, Nablus, Tulkarem, Kalkilya, Ramallah, Beytüllahim ve Eriha ana şehirleri ile Filistin nüfusunun yaklaşık yüzde 26'sını kapsayacaktır. Bu alanda Filistin Yönetimi'ne sivil işleri sağlamada tam yetki ve iç güvenlik sorumluluğu verilmiştir. *Alan B* Filistin nüfusunun yaklaşık yüzde 70'inin bulunduğu çoğu Filistinli kasaba ve Batı Şeria'daki köylerden oluşacaktı. Alan A'daki gibi Filistin Yönetimi'ne tam sivil otorite ve kamu düzeninin sağlanması için sorumluluk verildi. Fakat İsrail askerleri bölgede kontrolü yeniden bulundurabilecektir. Son olarak, *Alan C* Batı Şeria'nın geri kalan az nüfuslu alanlarını kapsamaktadır. Bunlar özellikle Ürdün Vadisi'ndeki stratejik öneme sahip siteler ile Yahudi yerleşimleridir. Bu alanlarda İsrail güvenlik, kamu düzeni ve sivil konular üzerinde yargı yetkisi için tam sorumluluğa sahiptir. Diğer sivil alanlardaki sorumluluğu ise Filistin Yönetimi üstlenecektir.

Bu çerçevede, Filistinli bir başkanın seçilmesi ve 82 üyeli Filistin Yasama Konseyi için anlaşmaya varılmıştır. Yasama ve yürütme yetkisi de 24 üyeli Filistin Yönetimi tarafından icra edilecektir. Ayrıca İsrail Filistinli mahkûmların ve tutukluların üç aşamada salınmasını kabul etmiştir (Developments in The Middle East Peace Process 1991–2000: 22). Fakat FKÖ'ye getirilen en çarpıcı eleştiri, İsrail askerlerinin kontrolünün sürmesi ve Filistin Yönetimi'ne yönelik getirilen kısıtlamalardır (Cleveland 2004: 553).

Arafat liderliğindeki Filistin Yönetimi sınırlı yetkilerle işgal altındaki topraklarda bulunan halka sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler sunmaya devam etmiştir (Dalar 2009: 65). Bu nedenle barış süreci ekonomik refah yaratmaktan ziyade tam tersi sonuçlar vermeye başlamıştır (Cleveland 2004: 555). Filistin Yönetimi'nin içine düştüğü bu darboğazdan yararlanma fırsatı yakalayan Hamas zaten Oslo Anlaşmaları'na başından beri karşı çıkıyordu. Çünkü Filistin bölünmez bir İslam toprağı olduğundan bu topraklar üzerinde İsrail egemenliğini kabul etmek temel kuruluş prensiplerine aykırılık teşkil edecekti (Cleveland 2004: 556). Bu nedenle Hamas üç seçenek üzerine odaklanmıştı; i) sol görüşlü gruplarla birlikte geniş bir ret cephesinin oluşturulması, ii) İsrail'e yönelik şiddetin sürdürülmesi ve iii) Filistin milli otoritesi ile uzlaşma yollarının açık tutulmasıdır (<http://asimetriksavaslar.wordpress.com/2011/04/03/hamas/>, 10 Aralık 2012'de erişildi).

Yeni Filistin Yönetimi özellikle illegal silahlı direniş örgütleri üzerinde yetkinlik sağlayabilmek açısından Oslo Süreci'nden yararlanmıştır. Bunun için Hamas'ın radikal kanadı Filistinli mültecilerin hakları olan somut kazanımlar elde edilmeden silahlı mücadelenin asla bırakılmayacağını ve diyaloga girilmeyeceğini ifade etmiştir (Janssen 2009: 18). Hamas'ın yetkili isimlerinden Musa Ebu Merzuk, "İsrail ile ateşkes anlaşması yapılabilmesi için bu ülkenin işgal ettiği topraklardan çekilmesi ve yerleşim alanları yaratmaya son vermesi gerektiğini bildirmiştir. Aksi takdirde, yerleşim politikasından vazgeçmeyen ve işgal edilen toprakların bütünü Filistinlilere bırakmayan İsrail ile barış anlaşmaları yapılması Filistinlileri daha da geriye götürecek ve Filistinlilerin ileri sürebilecek haklarından vazgeçme ihtimalini gündeme taşıyacaktır," demiştir (Akt. Dalar 2009: 63).

Bunun yanında Hamas ve FKÖ arasında yaşanan gerginliğe bir son verilmesi için Musa Ebu Merzuk girişim başlattı. Ancak Hartum'da yapılan toplantının sonunda net bir sonuç alınamadı. Hamas Filistin halkının yegâne temsilcisi olarak FKÖ'nün görülmesine bir anlam veremiyordu. Ayrıca görüşmenin sağlanması için Hamas'ın net talepleri bulunuyordu. Mesela Filistin Ulusal Konseyi (FUK) içinden kendilerine %40 oranında temsil hakkı verilmeli, FKÖ'nün kabul ettiği BM'nin 242 sayılı kararı iptal edilmeli ve İsrail ile yapılan barış girişimleri sona erdirilmelidir (Kristianasen 1999:

22).

Diğer taraftan İşgal altındaki topraklardaki insanların barış sürecine olan desteği Hamas'ı pragmatik davranmaya itmiştir. Öncelikle halkın desteğinin Filistin Yönetimi'ne kayma tehlikesi ve iç savaşın patlak verme ihtimali Hamas'ı şiddetten bir süre uzak tutmuştur. Hamas'ın esnek davranmasını etkileyen en önemli olay 1994 yılında yaşanmıştır. Çünkü Şeyh Yasin, "İsrail'in topraklardan çekilmesi halinde bir ateşkesin (hudna) düşünülebileceği" çağrısında bulunmuştur (Janssen 2009: 18).

Filistin Yönetimi kendi meşruiyetini artırmak adına bir an önce Hamas'ı Oslo Süreci içine dâhil etmek istiyordu. Bunun için Gazze'deki şartlar iyileştirilerek Hamas'ın resmi yayın organı olan El Vatan'ın yasağına bir son verilmişti. Ayrıca Filistin Yönetimi tarafından Hamas'lı yetkililerle on altı maddelik bir anlaşmaya imza atıldığı fikri halka yansıtıldı. Ancak Hamas böyle bir anlaşmanın yapıldığını inkâr etmiştir. Gidişatı değerlendirmek adına Hamas'ın iç ve dış liderliği 4 Ekim'de bir toplantı düzenlemiştir. Ardından Filistin Yönetimi ile 20/23 Aralık tarihlerinde yapılan görüşmelerden sonra bir uzlaşa sağlanamadığı açıklanmıştır. Hatta ılımlı tavırlarıyla dikkat çeken İmad El Faluji Filistin Yönetimi ile girmiş olduğu yakın ilişkiler nedeniyle örgütten uzaklaştırılmıştır. Fakat dışarıdaki liderliğin isteklerine karşı gelenler sandık başına gitmişlerdir. Seçimlerin gidişatını etkileyen bu olayların nedeni ise, Gazze (iç liderlik) ve Amman (dış liderlik) arasındaki gerginliktir. Yaşanan bu kriz ortamı sonucunda Kassam Tugayları'nın baş aktörlerinden Yahya Ayyaş 5 Ocak 1996'da özerk Gazze merkezinin kalbinde Mossad ajanlarının düzenlediği saldırı sonucu yaşamını yitirmiştir (Kristianasen 1999: 28).

Öte yandan Hamas'ın intihar saldırıları, İsrail'in Filistin Yönetimi ile girdiği diyalog İsrail içindeki radikalleri de rahatsız ediyordu. Barış görüşmelerine sert muhalefet olan İsraili Ortodoks ve milliyetçiler Başbakan Rabin'i eleştiriyorlardı (Cleveland 2004: 557). Böylece 4 Kasım 1995'te Yahudi bir yerleşimcinin Başbakan Rabin'e düzenlediği suikast sonucu İsrail ve Filistinliler arasındaki müzakereler de sona erdi ([http://www.rabincenter.org.il/Web/En/Life Work/Thenightofthefmurder/Default.aspx](http://www.rabincenter.org.il/Web/En/Life%20Work/Thenightofthefmurder/Default.aspx), 25 Şubat 2013'de erişildi).

Barış görüşmelerinin karşısında olan Hamas'ın radikal kanadı, 25 Şubat 1996'dan 4 Mart 1996'ya kadar Kudüs ve Tel Aviv'e yönelik dört intihar saldırısı düzenledi. Bu nedenle İsrail Hükümeti Arafat'ı, bir kez daha Hamas ve İslami Cihad üyelerine baskı yapması konusunda uyardı. Böylece Filistin Yönetimi İslam Üniversitesi ile birlikte otuz kadar Hamas kurumuna baskın gerçekleştirerek 1200 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltında tutulan kişilere yönelik işkenceler yapıldı. Ayrıca Gazze'deki camiler Filistin Yönetimi'nin kontrolü altına girdi. Sonrasında Kassam Tugayları Gazze ve Batı Şeria'daki birliklerini bir arada tutmak adına bir bildiri yayınladı. Böylece Yahudilere karşı yapılan şahadet saldırılarına bir son verilecekti. Örgütün iki önemli lideri İbrahim Yazuri ve Muhammed Shamma 5 Mart günü saldırıların sona erdiğini duyuran basın toplantısı gerçekleştirdiler. Daha sonra Kassam'ın Gazze'deki elemanlarının, Filistin Yönetimi güvenlik şefi Muhammed Dahlan ile tüm silahlı operasyonları durdurmak için anlaşma sağladıkları ortaya çıktı. Ancak dışarıdaki liderlik anlaşmaya pek taraf değildi. Örneğin, Hamas'ın Ürdün'deki temsilcisi Muhammed Nezzal 10 Mart'ta yaptığı konuşmasında "İsrail'e karşı saldırıları durdurmak veya askıya almak gibi siyasi bir kararlarının olmadığına" dikkat çekti (Kristianasen 1999: 29).

Diğer taraftan Hamas sözcüsü Gazi Hamad yaptığı açıklamada, "sürekli olarak yapılan askeri operasyonların Hamas'ın davasını çözmede yeterli olmayacağını, örgüt üzerinde ciddi ve zararlı etkiler doğurabileceğini" bildirmiştir. Bu nedenle Hamas'ın etkili isimleri Musa Ebu Merzuk ve Abdülaziz Rantisi bir araya gelerek örgütün Amman ve Gazze kanatları arasında yakınlaşma sağlamak için çaba harcadılar. Amaç, Filistin Yönetimi ile iç çatışmaya girmeden İsrail ile ortak mücadele etmektir. Sonrasında Arap ve Müslüman ülkelerin desteği alınarak Hamas'ın diplomatik ve mali açıdan bölgesel bir oyuncu haline gelmesi sağlanacaktır (Kristianasen 1999: 30).

Hamas'ın kendi içinde bütünlük sağlama girişimi İsrail'i harekete geçirdi. İsrail gizli servisi Mossad 25 Eylül 1997'de Amman'da bulunan Hamas'ın politik büro şefi Halid Meşal'e karşı başarısız bir suikast girişiminde bulundu. Ardından Şeyh Yasin'in 1997 yılında serbest kalmasıyla birlikte Hamas çalışmalarına tüm hızıyla devam etti. Yasin 9 Şubat ve 24 Haziran 1998 tarihleri arasında bölgesel destek sağlamak için

Mısır, İran, Kuveyt, Katar, Suudi Arabistan, Sudan, Suriye, BAE ve Yemen ile görüşmelere başladı. Yasin'in Arap ve Müslüman dünyasından beklediği desteği bulması Oslo barış sürecine olan muhalefetin bir göstergesiydi (Kristianasen 1999: 31).

Ancak Hamas'ın güçlenmesini istemeyen İsrail 29 Mart 1998'de İzzeddin El Kassam Tugayları liderlerinden Muhiddin Şerif Ramallah'a suikast düzenledi. Aynı şekilde 11 Eylül 1998 tarihinde Kassam'ın iki önemli lideri İmad ve Adil Awadallah İsrail güçleri tarafından El Halil kentinde öldürüldü. Hamas'ın üst düzey liderlerinin yok edilmesi Batı Şeria'daki İslamcıları sokağa döktü. Bunlar Filistin polisi ve İsrail güçleriyle çatışmaya girdiler (Kristianasen 1999: 32). Wye Mutabakatları'nın devreye sokulacağı ana kadar Kassam Tugayları ve dolayısıyla Hamas'ın gücü gittikçe zayıflatıldı.

Wye nehri memorandumı ve Hamas

FKÖ ve İsrail arasındaki gerginliklere son vermek amacıyla ABD Başkanı Clinton'ın devreye girmesiyle 1998 yılında Wye Mutabakatları imzalandı. Bu anlaşmanın Filistinliler için en önemli kazancı, İsrail'in barış ve güvenliğin sağlanması için işgal ettiği topraklardan çekileceğini açıklaması olmuştur (Cleveland 2008: 560). Fakat İsrail Hükümeti içerisinde sürekli değişen koşullar ve aradan geçen zaman bu müzakereleri sonuçsuz bırakmıştır.

Wye Nehri Memorandumu için İsrail'in yükümlülüklerini yerine getirebilmesi, her şeyden önce Filistin Yönetimi'nin güvenliği sağlamasıyla mümkün olacaktır. Çünkü İsrail'e göre, Filistinlilerin önceki anlaşmalardan kalan ihlalleri mevcuttur. Filistin Ulusal Sözleşmesi'nin düzeltilme işlemindeki başarısızlık, düşmanca tahrikin sürdürülmesi, güvenlik önlemlerini yürütmedeki başarısızlık, Filistin polis gücünün etkisinin azaltılması, yasadışı silahların kullanılabilmesi ve şüpheli olanların eylemlerini sürdürmesi İsrail için kabul edilemez gelişmelerdir (Wye River Memorandum,1998). Bu bağlamda İsrail güçleri, güvenliğini tehdit eden bir durum söz konusu olduğunda Filistin Yönetimi'nin kontrolüne terk edilen topraklara girebilecek, kontrol noktalarında geçişleri engelleyebilecek ve Filistinli radikal eylemcileri istediği şekilde yakalayıp,

vurabilecekti (Ayman 2009: 50). Buna karşılık Filistin Yönetimi'nde İsrail karşısında somut tavizler verildiğine yönelik endişeler dile getirildi (Developments in the Middle East Peace Process 1991–2000: 31).

Wye River Memorandumu'nu imzalayan Filistin Yönetimi'nin bölgedeki statüsü gelişmiş oldu. Böylece Filistin Yönetimi ile ABD arasındaki ilişkiler arttı ve Filistin güvenlik yetkilileri CIA güçleri ile temas kurmaya başladı. Bu sayede Filistin Yönetimi çatışma içine düştüğü rakip Hamas'ın gücüne bir darbe indirme fırsatı yakaladı. İlk olarak Hamas'ın kurucusu Şeyh Ahmed Yasin ev hapsine çarptırıldı. Ardından Hamas militanları ofislerinde yakalanarak gazetelerine sansür uygulandı. Yaşananlar üzerine Hamas pragmatik bir tavır sergileyerek Filistin Yönetimi içine sızmaya çalıştı. Yasin ve onun üst düzey yardımcısı FKÖ Merkez Komitesi'ne katılma kararı aldı. Fakat Yasin'in bu kararı Ürdün, Suriye ve Lübnan'da bulunan Hamas liderleri tarafından eleştirildi. Çünkü organizasyon içinde Filistin Yönetimi ile uzlaşmaya istekli olan pragmatik (ılımlı) kanat ile İran tarafından desteklenen ve silahlı mücadeleye sadık kalmaya çalışan silahlı (radikal) kanat arasında derin bir ayrılık vardır. Radikal kanadın şiddet yöntemine başvurması Filistin Yönetimi ile ilişkilerine darbe vurmaktadır (Slonim 1999).

Bu yüzden Ağustos 1999'da Hamas'ın Ürdün'deki ofislerinin kapatılmasına karar verildi. Musa Ebu Merzuk ve İbrahim Ghoushe dâhil olmak üzere Hamas'ın dört üst düzey yetkilisi kralıktan sürüldü. Çünkü Ehud Barak İsrail'de başkan seçildikten sonra Ürdün'e yönelik baskılarını yoğunlaştırmıştı. Ancak Hamas'ın Kassam birimleri üzerindeki kontrolünü kaybetme tehlikesi üzerine İran ve Suriye gibi devletler Hamas temsilcilerini kendi topraklarında ağırlamaya hazır olduklarını bildirdiler.

Camp David zirvesi

ABD Başkan Bill Clinton'ın davetiyle İsrail Başbakanı Ehud Barak ve Filistin lideri Yaser Arafat Camp David'de bir araya geldiler (Malley, 2001). Bu zirve bitmekte olan Oslo Süreci ve filizlenen ikinci İntifada zamanında olması açısından değerlidir (Rosenberg 2011: 2). Öncelikle Clinton Filistinliler için yeni bir plan ortaya koydu.

Buna bağılı olarak, Filistinliler Batı Şeria'nın %90'ı ve Gazze Şeridi üzerinde tam kontrol sağlayacak, Kudüs Tapınak Dağı'ndaki Müslüman kutsal siteleri üzerindeki denetimi koruyacak ve önemli bir maddi tazminata sahip olacaklardı (Rosenberg 2011: 3). Arafat için pazarlık aşamasında iyi alternatif sağlayacak durumları ön planda tutmak gerekiyordu. Bunun için Filistin milleti tek bir varlık olarak tanınmalı ve Filistinli mültecilerin ihtiyacı olan geri dönüş hakkı (*haq al-'awda*) sağlanmalıydı (Rosenberg 2011: 4).

Toplantılar bir açmazla başlamıştı. İsrail sınırlarını kesin bir şekilde ortaya koyuyor ve asla taviz vermiyordu. Bu bağlamda İsrail Devleti 1967 öncesi sınırlarına geri çekilmeyecek, Doğu Kudüs'teki ve 180,000 Yahudi yerleşimcinin bulunduğu Batı Şeria'daki etkisini sürdürecekti. Filistin Yönetimi ise, İsrail'in Doğu Kudüs, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nden tamamen geri çekilmesini istiyordu. Ancak bu şekilde bağımsız bir Filistin Devleti kurulabilirdi (http://www.merip.org/palestine-israel_primer/camp-david-II-pal-isr-prim.html, 25 Şubat 2013'de erişildi). Görüşmeler sürerken Hamas liderlerinden Şeyh Ahmed Yasin İsrail ile yapılacak barış anlaşmasının reddedilmesi için Filistinlileri uyardı. Hatta İsrail ve Filistinliler arasında yapılacak Camp David Anlaşması'nın sonuçlarının olumsuzluklarına dikkat çekmek amacıyla muhalefet Gazze'de kalabalık bir yürüyüş gerçekleştirdi (<http://www.arabicnews.com/ansub/Daily/Day/000722/2000072213.html>, 25 Şubat 2013'de erişildi).

Hamas'a göre, Filistin Özerk Yönetimi lideri Yaser Arafat ve İsrail Devleti Başbakanı Ehud Barak arasında imzalanan Camp David II anlaşmasının Filistinlilerin haklarını çiğneyen nitelikleri bulunmaktadır. Hamas'ın böyle düşünmesine neden olan etmenler şu şekilde sıralanabilir;

- Öncelikle zirve ABD Başkanının isteğı ve/ya baskısıyla gerçekleştirilmiş, Filistin Davası'na ait dosyalar Siyonist güçlerin lehine kapatılmak istenmiştir.
- Camp David Zirvesi 1967 yılında İsrail Devleti tarafından işgal edilmiş toprakların nihai statüsü üzerine çerçeve bir anlaşma sunmakta ve İsrail güçlerinin işgalini meşrulaştırmaktadır. Zaten İsrail Başbakanı Ehud Barak "5 Hayır İlkesi"ni (1967 öncesi sınırlarına geri dönüşe hayır, Yahudi

yerleşim merkezlerinin ortadan kaldırılmasına hayır, İsrail ordusu dışındaki Filistin ordusuna hayır, Kudüs merkezli Filistin Devleti ve Filistinli mültecilere hayır) ortaya atarak tavrını açıkça belli etmiştir.

- Hamas Filistinlilere ait bir devlet sözünün daha önceki anlaşmalarda ve bu zirvede tekrar edilmesinin Filistin halkının gerçek çıkarları, emelleri ve direnişiyle bağdaşmayacağına dikkat çekmiştir. Çünkü ilan edilecek Filistin Devleti bağımsızlık haklarına sahip olmayacak, Siyonist işgal yönetiminin ve ABD'nin isteklerine göre yapılandırılacaktır (<http://www.vahdet.info.tr/filistin/dosya3/0672.html>, 24 Şubat 2013'de erişildi).

3.3. İkinci İntifada

Camp David'deki barış görüşmelerinin başarısız şekilde sonuçlanmasından sonra 2000 yılının Eylül ayında önemli bir gelişme yaşandı. Filistinlilerin yoğun protesto gösterilerine ve çeşitli ölümlere sebebiyet veren bu olay Likud partisi lideri Ariel Şaron'un polis koruması altında Müslümanlar için kutsal sayılan Kudüs'teki El Aksa Camii'ne yaptığı ziyaret ile başladı. Şaron'un provokasyona sebebiyet veren ziyaretindeki amacı, Kudüs'ün düşüşünü önlemek ve İslami yerleşimler üzerinde İsrail'in gücünü göstererek barış sürecini baltalamaktı (<http://terrorism.about.com/od/aroundtheworld/a/HamasIntifada2.htm>, 24 Şubat 2013'de erişildi).

İsrail ve Filistinliler arasındaki barış görüşmelerinin çökmesiyle birlikte Aksa İntifadası/II. İntifada⁴ başlamış oldu. İkinci İntifada birincisine göre farklı nitelikler taşıyordu. Öncelikle, burada hedef tam olarak belirtilmedi ve lider birinin etrafında örgütlenebilecek geniş çaplı halk katılımı yoktu. İlk İntifada'nın aksine, Aksa İntifadası

⁴ Pappé'ye (2007: 399) göre, 2.İntifada Filistinli azınlığın, İsrail'de o dönemde muhalefet lideri olan Ariel Şaron'un Kudüs'teki Harem El Şerif'e yaptığı davetsiz ziyaretin ardından başlayan çatışmalarda yer alan Filistinlilerle dayanışma gösterisi şeklinde başlattıkları ayaklanmanın adıdır. Bu ayaklanma Ekim 2000'de şiddetlenmeye başlamıştır (Pappe 2007: 399). Ayaklanmanın şiddetlenmeye başlamasının nedenleri ise, İsrail'in Oslo'daki vaatlerini yerine getirmeyip Gazze ve Batı Şeria üzerindeki Yahudi yerleşimlerine devam etmesi ve Arafat liderliğindeki Filistin Yönetimi'nin etkisiz yönetim anlayışı gösterilebilir (<http://terrorism.about.com/od/aroundtheworld/a/HamasIntifada2.htm>, 24 Şubat 2013'de erişildi).

hızlı bir silahlı çatışma haline büründü ve direnişte ön plana çıkan güçler radikal İslami gruplar olarak adlandırılan İslami Cihad ve Hamas oldu (Cleveland 2008: 564). Ayrıca ilk direnişin ortaya çıktığı 1987 yılında Filistin Yönetimi'nin varlığı İsrail için sorun teşkil etmiyordu. İkinci İntifada patlak verdiğinde, Filistin polisi ve İsrail ordusu arasında güvenlik sorunu ortaya çıktı ve İsrail tarafından Arafat militanlara destek vermekle suçlandı (Özkoç 2009: 190).

Yaşanan bu olaylar neticesinde Yaser Arafat'ın bir ikilem içinde kaldığı gözlemlenmiştir. Arafat Filistin halkının gözünde itibarını korumak için İsrail işgaline karşı tavır sergilerken, diğer taraftan barış görüşmelerinin tekrardan başlayabilmesi adına militan yapıların ortadan kaldırılması için uğraş verdi (Janssen 2009: 20). Bu bağlamda İkinci İntifada ile birlikte ABD, İsrail ve Batı'nın Hamas'a etkili bir şekilde ambargo uygulaması Arafat'ı çeşitli önlemler almaya itti. Böylece aralarında Mücemma el İslami'nin de (İslami Birlik) bulunduğu hayır kuruluşlarının Batı Şeria'daki on iki, Gazze Şeridi'ndeki otuz sekiz banka hesabı donduruldu (Doyran 2008: 95). Bunun yanında Hamas'ın fon kanalları bloke edilmiş, hareket ve üyelerinin istihbarat ve bilgi alışverişlerine sınırlamalar getirilmiştir. Arap Devletleri de kendi sınırlarında yer alan Hamas ofislerinin kapatılması konusunda üzerlerinde baskı hissetmişlerdir (Hroub 2004: 22).

Neticede Arafat liderliğindeki Filistin Yönetimi'nin kontrolü sağlayamaması, direnişin Batı Şeria'daki diğer bölgeler ve İsrail'deki Arap yerleşim yerlerine sıçraması İsrail'in güvenliği için büyük bir tehdit kaynağı oluşturdu. Bu nedenle İsrail ordusu gösterileri dağıtmak adına taarruz helikopterlerini ve tanklarını devreye soktu. Filistin Yönetimi'nin işgaller karşısında durabilecek askeri ve politik gücü bulunmadığından radikal gruplar eylemlerini artırdılar. Hamas (askeri kanadı: El Kassam Tugayları) başta olmak üzere, İslami Cihad, Filistin Halk Kurtuluş Örgütü, El Aksa Şehitleri Tugayı ve Fetih'in askeri kanadı olan Tanzim direnişi sürdürdü (Arı 2008: 728).

İkinci İntifada süresince Hamas, Filistinli İslami Cihad ve diğer grupların intihar saldırılarına başvurmaları örgütlere koordineli hareket etme imkânı sağlıyor ve İsrail ordusunun ezici gücüyle nispeten baş etme şansı veriyordu (<http://terrorism.about>).

com/od/aroundtheworld/a/HamasIntifada2.htm, 24 Şubat 2013’de erişildi). Halkın desteğini arkasına alan örgütlerin dayanışma göstermelerinin nedenini İsrail’in Filistin kasabalarına, köylerine, mülteci kamplarına, mülkiyet ve tarım arazilerine verdiği yıkım oluşturunuyordu. Böylece Hamas ulusal direniş projesini genişleterek militarizmi ile Fetih’in üzerinde bir yol kat etti (Hroub 2004: 26). İsrail saldırılarına caydırıcılık kazandırması açısından bazı yerleşim yerleri ve askeri tesislere yönelik ateşli havan topları, bombalar ve Kassam füzeleri kullanıldı. Örgüt, Mart 2002’de Netanya’da bir otele saldırı düzenleyerek 29 kişinin hayatını kaybetmesine neden oldu. Buna karşılık İsrail’in başlattığı geniş çaplı operasyonun ardından Hamas’ın önemli yöneticilerinden Salah Şahade yaşamını yitirdi.

İntifada’nın ikinci yılının sonunda Filistin Yönetimi’nin intihar saldırılarını durdurması neredeyse imkânsız görünüyordu. Ancak Suudi Arabistan, Ürdün ve Mısır’ın arabuluculuğuyla diplomatik yollarla çözüm yolları denendi. Ürdün Kralı Abdullah’ın 2002 yılında Başkan Bush’u Washington’da ziyaret etmesiyle “iki devletli çözüm taslağı” belirlendi. Öte yandan İsrail, ABD ve Filistin Yönetimi ile arası iyi olmayan Hamas’ı barış görüşmelerine çekmek adına Mısır’ın girişimlerine ihtiyaç duyuldu. Bölgesel bir aktör olarak Ortadoğu’da güvenliği sağlamak ve Arap kamuoyunun gözünde itibar kazanmak isteyen Mısır barış çabalarını destekledi (Hroub 2004: 26).

2002 yılında Mısır’ın liderliğinde başlatılan müzakerelerde öncelikle El Fetih ve Hamas arasındaki sürtüşme ele alındı. Ocak 2003’de on iki Filistinli hizip Kahire’deki toplantılara katıldı. Mısır kontrolünde olan Yeşil Hat içinde İsrailli sivillere karşı düzenlenecek bütün saldırılar barışa zarar verebilirdi. Bu yüzden barış çağrısının yapıldığı Kahire’de Filistinli grupların bir yıl için tek taraflı ateşkes (hudna) ilan etmesi öngörülüyordu. Fakat Abdülaziz el Rantisi askeri saldırıları sonlandırmak için yapılacak tek taraflı bir ateşkesi Ariel Şaron’un acımasız politikalarına boyun eğmek olarak değerlendirdi. Buna karşılık Kahire’deki yönetim, Hamas liderleri ve diğer gruplara yönelik olarak İsrail’in başlattığı saldırıların da duracağı garantisini verdi. Ancak İsrail belirtilen istekleri görmezden gelerek güvence vermekten kaçındı. Bunun nedeni İsrail tarafının ortada herhangi bir kanıt yokken Hamas ve İslami Cihad’ın Mısır’ın teklifini

reddettiğini iddia etmesiydi.

ABD'nin baskılarıyla süren barış girişimi Haziran 2003'te sonuç verdi ve Mısır, Hamas ve İslami Cihad'ı üç ay boyunca silahlı saldırıda bulunmama konusunda ikna etti. Böylece İsrail Filistin kasabalarına yönelik işgale son verecek ve Filistinli mahkûmları serbest bırakacaktı. Fakat anlaşmanın şartlarına uymayan İsrail ordusu büyük bir tutuklama kampanyası başlattı. Neticede Gazze'de bulunan üç yüzden fazla Hamas üyesi ve sempatizanına yönelik büyük bir kuşatma gerçekleştirildi. İsrail'in bu eylemleri sürerken Hamas ateşkesi bozmamaya gayret gösteriyordu. Filistin Yönetimi Dış İşleri Bakanı Nebil Shaath rehinelerin karşılıklı olarak serbest bırakılması ve ateşkesin süresiz uzatılması konusunu İsrail Dışişleri Bakanı Silvan Şalom ile 3 Ağustos'ta yaptıkları toplantıda görüştü. Fakat ateşkesin Filistin'in iç meselesinden kaynaklandığını belirten İsrail tarafı teklifi reddetti. Ardından 21 Ağustos 2003 tarihinde İsrail helikopterlerinin düzenlediği saldırı sonucu Hamas'ın ılımlı isimlerinden İsmail Ebu Shanab yaşamını yitirdi (Hroub 2004: 27). Hamas 14 Mart 2004'te İsrail'in Ashdod limanına saldırı düzenleyerek buna karşılık verdi (Özbek, 2004).

Ancak İsrail güvenlik güçlerinin Savunma Kalkanı Operasyonu'nu (Operation Defensive Wall) sürdürmesi Hamas'ı geri adım atmaya zorlamıştır. Çünkü bu geniş çaplı operasyon Batı Şeria'nın büyük şehirleri olan Beytüllahim, Cenin, Nablus, Kalkilya ve Ramallah'ı içine almış (Schachter 2010: 64), bu sayede İsrail kendi güvenliğini korumak için coğrafi ve siyasi genişleme alanı bulmuştur. Bu dönemde Arap Ligi'nden geçerli bir tepkinin gelmemesi de Filistinliler için durumu iyice zorlaştırmıştır (<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7165/seyh-yasinden-sonrasi.html>, 15 Ocak 2013'de erişildi).

Diğer gelişme, Hamas'ın 2004 yılında iki üst düzey lideri Şeyh Ahmed Yasin ve Abdülaziz el Rantisi'yi kaybetmesiyle yaşanmıştır. Buna bağlı olarak Hamas şiddet yöntemini kullansa da, yönetim kadrolarında yaşadığı kayıplar örgütü yeni taktikler (ateşkes, intihar saldırılarını azaltma) belirlemeye itmiştir. Savunma Kalkanı Operasyonu'nun intihar saldırılarını hem doğrudan hem de dolaylı yönden azalttığına örnek 2002 yılında sayısı 53 olan saldırıların, 2003'te 26'ya ve 2004 yılında 12'ye

düşmesidir (Schachter 2010: 65).

Şeyh Yasin'in ölümünün ardından örgüt içinde yapısal dalgalanmalar yaşanmıştır. Ancak yapılan gizli seçimlerle örgütün Gazze'deki liderliğine Yasin'in halefi olarak Abdülaziz el Rantisi getirilmiştir. Diğer yandan Suriye'de sürgünde bulunan politbüro başkanı Halid Meşal Hamas'ın en üst düzey lideri olarak görev yapmıştır (<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7165/seyh-yasinde-n-sonrasi.html>, 15 Ocak 2013'de erişildi). Ardından Yasin'e göre genç ve dinamik yapısıyla bilinen Rantisi'ye düzenlenen suikastın sonucunda Hamas'ın askeri kanadı büyük bir sıkıntıya girmiştir. Erken dönemde toparlanmaya çalışan örgüt Batı Şeria ve Gazze içindeki hayır kurumlarıyla işlemeyi sürdürdü (Hroub 2004: 33). Rantisi'nin yerine daha ılımlı bir pozisyonda görev yapan Mahmud Zahhar'ın görevi alacağı düşünülmüyordu (Hroub 2004: 31).

İsrail'in Hamas'ın iki önemli liderini öldürmesinin ardından Arap dünyasında kitlesel gösteriler artmış ve Filistin toplumuna yönelik öncesinde görülmemiş bir sempati oluşmuştur. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde yapılan bir ankette Filistin'in en popüler hareketi olarak ilk kez Hamas görülmüştür. Filistin Yönetimi karşısında Hamas'ın gücünü arttırmasını ilerisi için hoş görmeyen İsrail ve ABD, Hamas'ı küçültmek ve marjinal hale getirmek için uğraşmıştır (Hroub 2004: 21).

Diğer taraftan Filistin nüfusunun İsrail işgaline karşı göstermiş olduğu direncin ardından Gazze Şeridi'nin 38 yıllık işgali son bulmuştur. 2005 yılı sonunda İsrail'in Gazze Şeridi'nden çekileceğini açıklaması bir anlamda İkinci İntifada'nın da bittiğini gösterir. Ancak görünen o ki birçok Filistinli İsrail'in Gazze'den çekilmesini Hamas'a bağlamıştır. Bu sayede Hamas Gazze'deki egemenliğini güçlendirmiştir (Janssen 2009: 21).

3.4. 11 Eylül Olayları Sonrası Değişen Dengeler

3.4.1. Uluslararası ortamdaki yansımaları ve Hamas

11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan olaylar devletlerarası çatışmalar, iç savaş, terörist faaliyetlerin çoğalmas ve istikrarsızlıklara sebep olmuştur. ABD tarafından El Kaide ve onun nitelendirmesiyle diğer terör gruplarının eylemleri büyük bir tehdit unsuru olarak görülmüştür. Bu bağlamda ABD, Ortadoğu'nun problemli yapısını şekillendirmek ve düzene koymak için uğraş vermiştir (Özpek 2012: 184). Bin Ladin ve Afganistan'daki Taliban yönetimi arasındaki bağlantı ABD'yi bu bölgeye karşı harekete geçirmiştir (Roggio ve Joscelyn, 2011). 7 Ekim 2001'de Afganistan'a karşı savaş başlatan Amerikan güçleri, 12 Kasım'da Kabil yönetimini düşürmüş ve bundan böyle “küresel terörizm” ile mücadele olgusuna vurgu yapmıştır.

ABD tarafından (İslami) terörizmin ilk hortladığı yer Ortadoğu bölgesi olarak görülmektedir. Çünkü burada demokratik olmayan yapıda değerlendirilen Batı karşıtı yönetimler, İslami grupların siyasal sisteme katılımının da önüne geçmektedir (Özpek 2012: 185). Neticede politik sürece dâhil olmayan gruplar radikal eylemlerde bulunmaktadır. Bu yüzden ABD 11 Eylül saldırıları ve terörizmle mücadeleyi ön plana çıkartarak Irak, İran ve Suriye gibi devletleri “şer eksen” kategorisine dâhil etmiştir (The National Security Strategy of The USA). Çünkü Suriye ve İran gibi devletler Lübnan'da Hizbullah'a, Filistin'de Hamas'a maddi destek sağlamışlardır (Özpek 2012: 205).

11 Eylül günü New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne düzenlenen saldırılardan sonra Başkan Bush'un “terörizmle savaş” söylemi Filistin'de bulunan Hamas ve diğer grupları siyasal, sosyal, kültürel açıdan etkilemiştir. Özellikle Hamas'ın İslami değerleri ateşli bir şekilde kullanması Batılı liberal demokratik normlar ve sosyal düzen için bir tehdit kaynağı olarak algılanmıştır. İsrail'e karşı kutsal bir savaş (cihat) yoluyla Filistin'in kurtuluşunu sağlamak hedefinde olan örgüt bazı devlet ve çevreler tarafından İslami köktendinci intihar bombacısı bir hareket olarak tanımlanmıştır. Fakat Hamas İslam'ın gerçek ruhunu toplumuna aşilayarak kendi toprakları içinde bir Filistin

Devleti kurmak istemektedir. Bu amacı gerçekleştirmek kolay olmadığından dolayı örgütün İslami vizyonu ile milliyetçi/militan nitelikleri bir arada toplanmaktadır (Mishal 2003: 569).

Bu bağlamda 11 Eylül sonrası terörizme karşı savaşı içine alan Bush Doktrini Ariel Şaron liderliğindeki İsrail'e çeşitli avantajlar sağlamıştır. Şaron, uluslararası terörizmle Filistin direnişini eşit tutarak Hamas ile El Kaide arasında bağlantı kurmaya çalışmıştır (Hroub 2004: 26). Bu nedenle Hamas kendisine karşı geliştirilebilecek ağır tehditler ve yakıştırmalardan uzak durmaya çaba harcamıştır. Örgüt öncelikle ABD'nin yayınladığı terörizmle savaş ilanından sonra İsrail'e karşı sürdürdüğü saldırılarını düşük düzeyde tutmuştur. Ayrıca Usame bin Ladin'in yorumlarını ve masum insanlara karşı yaptıklarını kınamıştır (Davidson, 2006). Çünkü Bin Ladin ABD ve Batı karşıtlığıyla Filistin sorunu arasında bağlantı kurarak şiddete meşruluk ve yaygınlık kazandırmak istiyordu. Ona göre, İslam'a ve Araplara yönelik ABD'nin başlattığı haçlı seferleri Filistinlilerin haklarını da ortadan kaldıracaktı. Bu nedenle Hamas ve İslami Cihad'a üye birçok insan barış çabalarından uzakta İntifada'nın sürmesini talep ediyor ve ABD'ye güvenmiyordu (Seitz 2001: 6–7). Bu dönemde Filistin halkının güçlü bir şekilde şiddetten yana tavır sergilemesine rağmen, Hamas halkına göre daha duyarlı davranıyordu (Walther 2009: 62).

Çünkü Hamas küresel ölçekte bir cihadın peşinde koşmamaktadır (Davidson, 2006). Bu açıdan mücadelesini lokal yani kendi topraklarıyla sınırlı tutarak El Kaide gibi örgütlenmelerden ayrılmaktadır. Hamas'ın çıkarı kendi iç meselesi olarak kabul ettiği İsrail-Filistin çatışması üzerinden hareket etmektir. Bu iç sorun nedeniyle örgütün küresel cihada katılmak veya ABD karşıtlığı yapmak gibi temel hedefi bulunmaz (Walther 2009: 59). Zaten ilerde politik bir sürecin içine dâhil olacak olan örgüt Filistin'deki olayların gidişatını etkileme yeteneğine sahip güçlü bir aktör haline gelecektir.

3.4.2. Uluslararası barış çabaları ve 2003 yol haritası

11 Eylül saldırılarının gölgesinde Filistin Sorunu'nu görüşmek amacıyla Arap

Barış Girişimi ön plana çıkartılmıştı. Barış çabaları 2002 Mart'ında Beyrut'ta gerçekleşen zirve ve Suudi Arabistan Prensi Abdullah'ın yaptığı önerilerle genişletildi. Özelde Filistin-İsrail çatışmasına çözüm bulmak amacıyla gerçekleştirilen toplantıların arka planında Arap-İsrail anlaşmazlığına kalıcı bir çözüm bulma arayışı vardı. *Arap Planı* olarak da değerlendirilen görüşmelerde 1967 sınırları esas alınarak, İsrail'in Golan Tepeleri de dâhil olmak üzere işgal ettiği topraklardan çekilmesi öngörülüyordu. Bunun yanında Filistinli mülteciler sorununa adil bir çözüm getirilmesi ve bağımsız bir Filistin Devleti'nin varlığının kabul edilmesi üzerinde duruldu. Ancak İsrail, çıkarlarına ters düşen anlaşmanın şartlarını kabul etmeyeceğini bildirdi (Ayman 2009: 55).

Zaten İsrail 2002 baharından bu yana Batı Şeria'ya yönelik düzenlediği saldırılar sonrasında Filistin Yönetimi'nin altyapısını zayıflatmıştı. Bu sayede Arafat ve Filistin Yönetimi üzerinde denetim kuran İsrail Hamas ve diğer direniş hareketlerini bastırmak istemişti (Hroub 2004: 29). Neticede baskılara dayanamayan Arafat yönetimi yeni çözüm yolları bulmak için çaba harcadı.

İşte bu çabalardan biri 2003 yılında ortaya çıktı. Barış için çözüm yolları arayan Ortadoğu Grubu/Dörtlüsü (ABD, Rusya, AB ve BM) 2003 Nisan ayının sonunda yeni bir "Yol Haritası"nı gündeme getirdi. Yol Haritası üç aşamadan meydana geliyordu. İlk olarak, terör ve şiddet sona erdirilecek ve Filistin'de seçimler yapılacaktı. Arkasından geçici sınırlara sahip bir Filistin Devleti kurulacak ve son olarak da Kudüs'ün statüsü ile Filistinli mültecilerin durumu çözüme kavuşturulacaktı (Arı 2008: 758).

Bu arada ABD çatışmaya kapsamlı ve adil bir çözüm bulmak adına tüm tarafların sorumluluklarını hızlandırmaya çalıştı. Çünkü bölge ABD'nin küresel çıkarlarını gerçekleştirmek için öncelikliydi. Amerikan Yönetimi tüm diğer halklar gibi Filistinlilerin de kendi çıkarlarına hizmet edecek bir hükümet kurmaya ihtiyaçları olduğunu bildirdi. Fakat Filistinliler öncelikle yozlaşmayı ve terörü reddedip hukukun üstünlüğü ve demokrasiyi kucaklamalıydı (National Security Strategy 2002: 9). Bush'a göre, Hamas barışın önündeki en büyük engeldi ve onun tasfiye edilmesi gerekiyordu. Ancak bu sayede Filistin Yönetimi ile barış girişimleri sürdürülebilirdi (Hroub 2004:

29).

Böylece yol haritasına uyum sağlamak için 2003 yılının Mart ayında özerk Filistin Yönetimi'nin başbakanlığı makamı oluşturuldu. Arafat kendisine rakip olan Mahmud Abbas'ı bu makama atayarak yetkilerini bir nevi kısıtlamak durumunda kaldı. Çünkü bu aşama Filistin Sorunu'nun çözüme kavuşturulması için ABD ve İsrail başkanlarının isteği idi. Böylece özerk Filistin Yönetimi'nin başına geçen Abbas şiddetten uzak kalınacağına sözünü verdi. İlk olarak Yeşil hat içindeki askeri saldırıların durdurulması hususunda Hamas denetim altına alınmaya çalışıldı. Abbas'ın hedefinde Hamas'ın militan niteliğini kırıp sakinleştirmek vardı (Hroub 2004: 29). Fakat görevinin başından beri güvenlik aygıtının kontrolünü sağlama konusunda Yaser Arafat ile çelişen ve direniş örgütleri üzerinde etkin olamayan Abbas Eylül ayında istifa etmiş ve yerine hükümeti kurması için Ahmed Kurey görevlendirilmiştir.

Hamas ile baş edemeyen Filistin Yönetimi ise ABD'nin uluslararası topluma ve Arap Devletleri'ne yaptığı çağrıya kulak vermiştir. Çünkü İsrail bu tarihte tek taraflı olarak Gazze'den çekilme planını açıklamıştır. Bunun üzerine George Bush 14 Nisan 2004'te Ariel Şaron'a bir mektup göndererek kararı onaylamıştır (Hroub 2004: 30). Buna göre, Gazze'de bulunan Yahudi yerleşimlerinin 21'i ve Batı Şeria'dakilerin 4'ü yıkılacaktır. Ancak İsrail kendi kontrolünü ve güvenliğini sağladığı Filistin Devleti'nin kurulmadığı Gazze Şeridi'nden çıkacaktır. Aslında bakılacak olursa, İsrail buradan tek taraflı olarak çekilerek kendisine Batı Şeria bariyerinin tamamlanmasının yolunu açmış olacaktır (Ayman 2009: 56–57).

İsrail'in çekilmesinin ardından Mısır'ın güvenliği sağlamadaki rolüne dikkat çekmek gerekecektir. Bu noktada Mısır istihbarat başkanı Ömer Süleyman, Arafat ve Şaron arasında görüşmeler yapılmıştır. Sınır polisleri Hamas gibi Filistinli grupların sınır kaçakçılığını önleme konusunda anlaşmıştır. Hatta Mısır Devlet Başkanı Mübarek Filistinlilere yardım için gereken çabayı ve yükümlülükleri yerine getirmeye hazır olduklarını bildirmiştir. Yapılan bu anlaşmalar ve getirilen kısıtlamalar Hamas için endişe verici gelişmelerdir (Hroub 2004: 30).

3.4.3. Ulusal ortamda yaşanan gelişmeler

11 Eylül saldırılarından hemen sonra Yaser Arafat liderliğindeki Filistin Yönetimi İsrail işgali karşısında mücadele eden Filistin direnişini kontrol altında tutmak istiyordu. Bunun için Arafat hızla bir ateşkes çağrısında bulundu ve bunun uygulanması için elinden gelen çabayı gösterdi (Seitz 2001: 4). Sonunda ABD'nin arabuluculuğunda İsrail Dış İşleri Bakanı Şimon Peres ve Filistin Yönetimi lideri Arafat bir araya geldi. Yapılan anlaşmaya göre, İsrail Gazze Şeridi'ndeki ekonomik kuşatmayı kaldıracak, buna karşılık Filistinliler de İsrail'in güvenliğini tehdit etmeyecekti.

Anlaşma planına çoğunlukla Filistinliler uyuyordu. Hatta Arafat Gazze Şeridi ve Batı Şeria'da güvenliğin sağlanabileceğini gösterdi. Fetih militanları Beit Jala ve Refah'da ateşkes için şartları yerine getirirken, Hamas da gereken özveriyi sağladı. Diğer taraftan bazı olumsuzluklar da yaşanmaya devam etti. Gazze Şeridi'nde iki Filistinli genç İsrailli iki kişiyi öldürdü. Filistin Yönetimi bu saldırıyı kınarken, Hamas sözcüsü Mahmud Zahar da öldürülen iki İsrailli'nin sivil vatandaşlar olmadığını ve üzerlerinde silah taşıdıklarını bildirdi. Ayrıca bu dönemde ABD'nin Afganistan'ı işgal etmesini kınayan İslam Üniversitesi'nden birçok öğrenci Filistin polisi ile karşı karşıya geldi. Gösteri sırasında öğrenciler polisler taş atarken, Filistin polisi göz yaşartıcı biber gazı ile karşılık verdi. Bunun sonucunda üç kişi hayatını kaybetti (Seitz 2001: 5).

3.5. Politik Bir Aktör Olarak Hamas

Hamas Oslo Anlaşması çerçevesinde planlanan yasama seçimlerini reddetmesine rağmen, yerel veya belediye seçimlerine katılım konusunda istekli davranmıştır. Örgütün sözcüsü Mahmud Zahar notlarında şunlara dikkat çekmektedir: “Hamas sadece yapılması planlanan belediye seçimlerini destekler... Örneğin, belediyeler ve meslek kuruluşları gibi popüler kurumlar için seçimlerin yapılması, Oslo'da tanınan özerklikle alakalı değildir ve işgale meşruiyet kazandırmaz. Örgüt bu tip seçimlere katılacaktır” (Milton-Edwards 2005: 320). Bu bağlamda Hamas 1996 yılında yapılan yasama seçimlerini boykot etmesine karşın, bütün olarak bakıldığında

seçimleri ve parlamenter kurumların varlığını asla göz ardı etmemiştir. Örgüt, öğrenci ve sendika gruplarıyla bu platform içerisinde yer almayı sürdürmüştür (Janssen 2009: 21).

Seçimler, Filistin tarihinin ilk meclis ve başkanlık seçimleri olması bakımından değ er taşıyordu. Ancak seçimlere girmek bir nevi İsrail’in varlığını ve isteklerini kabul etmek anlamına gelecekti (Danış 2010: 81). Bu nedenle Hamas kendini sivil toplum örgütleri ve meslek kuruluşlarında ifade etti (Çubukçu, 2006). Diğer yandan Hamas’ın siyasi büro başkanı Halid Meşal, “Oslo’da doğ an 1996 parlamento seçimlerine dâhil olmamalarının gelecekte yapılacak diğer seçimlere katılmayacakları anlamını taşımayacağını” bildirdi. Ayrıca hem Halid Meşal hem de Rishak’a göre, 1996 seçimleri için verilen karar ideolojik değ il tamamen Filistin çıkarlarıyla ilgiliydi. Çünkü Oslo Anlaşması Filistin çıkarlarını karşılamıyordu ve başarısız olmaya mahkûmdu. Ayrıca Müslüman toprakları üzerinde müzakere yapılmasına karşı çıkan Hamas, yapılacak seçimin eş it koşullar taşıyamamasından ötürü çekinceli davranmıştır (Tamimi 2007: 211).

Filistin’de yerel seçimler Arafat 2004 yılında vefat ettikten sonra yapıldı. 24 Aralık 2004’te Batı Şeria’da yapılan ilk seçimlerde Fetih 135 sandalye ile çoğunluğu sağ larken, Hamas toplamda 75 sandalye kazanabildi (Janssen 2009: 22). Seçimlerin Şubat, Mayıs, Kasım/Aralık aylarında üç aş amalı gerçekleştirilmesindeki sebep ise, Hamas’ın seçimlerden güçlü bir şekilde çıkmasını engellemekti. Ayrıca parçalı seçim yöntemi sonuçların siyasi açıdan değ erlendirmesinin önüne geçebilecekti (Danış 2010: 82–83).

27 Ocak 2005 tarihinde Gazze’de yapılan seçimlerdeki sonuçlar Hamas’ı heyecanlandırmaya yetti. Örgüt 118 sandalyenin 78’ini alırken, Fetih sadece 30 sandalye toplayabildi. Bu sonuçlar Gazze Şeridi’nde Hamas’ın üstünlüğ ünü simgeledi (Janssen 2009: 22). Seçimlerin diğer ayağı olan Mayıs 2005’te, Hamas milliyetçi kampta yer alan Fetih’e göre 270.000’den fazla oy kazandı. Bu sonuçla Fetih belediye meclisi sandalyelerinin çoğunluğ unu elinde taşısa bile, Hamas seçim bölgesinde önemli bir güç haline gelmeyi başardı (Milton-Edwards 2005: 320).

Hamas'ın 2005 yerel seçimlerinden bu denli güçlü çıkmasının hem dış hem de iç nedenleri bulunmaktadır. Oslo barış sürecinin başarısız olması ve seçimlerin düzenlendiği sırada İsrail'in Batı Şeria'nın %60'ını işgal altında tutması dış nedenler olarak görülebilir. İç politikaya baktığımızda, El Fetih'in devletin kaynaklarını tekeline alması ve yolsuzlukta bulunması Hamas'ın başarısını etkilemiştir. Çünkü Hamas, dernekleri ile eğitim ve sağlık hizmetlerini halka ulaştırarak yolsuzluğun karşısında durmuştur (Danış 2010: 83). Bunun yanında Hamas'ın dini inanç ayrımı yapmaksızın ücretsiz sağlık hizmetleri vermesi daha çok parti kimliği olmayan kişilere hizmet imkânı sunan El Fetih karşısında örgütün halktan destek bulmasını sağlamıştır. El Fetih daha çok ticaretle uğraşan kişilerle bağlantı kurarken, Hamas adaylarını halkın sempatisini kazanan doktorlar, üniversite hocaları ve gazetecilerden seçmiştir (Danış 2010: 84).

Söz konusu yerel seçimlerin aksine, Hamas cumhurbaşkanlığı seçimlerini boykot etti. Neticede 15 Ocak 2005 tarihinde Mahmud Abbas Filistin Yönetimi'nin başına geçti. Abbas ilk iş olarak siyasi reformları hayata geçirmek adına mücadele verdi ve parlamento seçimlerinin 17 Temmuz 2005'de yapılacağını duyurdu (Janssen 2009: 22). Ancak Hamas'ın yerel seçimlerde elde ettiği başarının dışarıda ABD ve AB'yi, içeride ise İsrail ve El Fetih'i rahatsız etmesi yasama seçimlerinin ertelenmesine neden oldu. Alınan karardan sonra açıklama yapan Hamas sözcüsü Müşir El Masri, "seçimlerin siyasi arenadan Hamas'ı dışlamak adına ABD'den gelen talepler doğrultusunda ertelendiğini" iddia etti (Milton-Edwards 2005: 321).

Buna karşılık "Değişim ve Reform" başlığı adı altında seçimlere hazırlanan örgüt artık daha profesyonel, disiplinli ve organize hareket ediyordu. Bu amaçla Filistin topraklarındaki kent merkezleri afişlerle donatıldı. Organizatörler yeşil beysbol şapkaları takarak halka dini semboller içeren çıkartmalar dağıttılar (Janssen 2009: 22). Hamas bir yandan toplumsal huzursuzluğu sona erdirmek için çalışıyordu. Çünkü Hamas seçimleri kazandığı takdirde Filistinlilerin yasal temsilcisi olarak yönetimde yer alabilir ve uluslararası toplumun örgüte yönelik boykotunu sona erdirebilirdi (Tamimi 2007: 215).

Örgütün süreç itibarıyla faydacı bir yol takip edip İsrail'i yok etme gayesini bir

tarafa bırakması ve ılımanlaşması (Chehab 2009: 17), Hamas'ın seçimlere katılmasına karşı çıkan ABD, İsrail ve AB için şartların elverişli hale gelmesi demektir. Çünkü siyasal sistem içerisine çekilecek parti kuruluş aşamasında yer alan sert söylemlerini bir kenara bırakarak uzlaşmacı bir tavır sergileyebilirdi (Dinçer 2011: 255).

Neticede 2006 Filistin meclis seçimleri demokratik koşullar altında gerçekleşti. Uluslararası standartlara göre meşru bir zeminde oluşturulan seçimlerin koordinasyonunu Seçim Yürütme Kanunu (Code of Election Conduct) yerine getirdi (Dinçer 2011: 256). Yapılan seçimde Hamas 132 sandalyenin 76'sına sahip olurken, Fetih 43 sandalyede kaldı. Bu sonuç için yapılan en genel açıklama seçmenlerin Fetih'i cezalandırmak için Hamas'ı tercih etmesi olmuştur. Böylece Fetih Partisi içerisindeki yolsuzluk ve lüks yaşantının halkın gözünden kaçmadığı söylenilebilir. Bunun yanında Fetih liderliğindeki Filistin Yönetimi'nin halka yapılan yardımları günden güne azaltması ve İsrail ile müzakere yolunu tercih etmesi bunda etkili olmuştur (Janssen 2009: 22). Oysaki İsrail işgali karşısında dirençli tavrını koruyan Hamas informal yardım ağlarıyla Filistin halkının taleplerini karşılık beklemeden yerine getirmiştir. Böylece örgüt hem kadınlardan aldığı desteği artırmış, hem de gelir seviyesi düşük olan gruplarla yakın temas kurmuştur (Doyran 2008: 118–119).

3.5.1. Seçimlerin ardından gelen bölgesel ve uluslararası tepkiler

2006 parlamento seçimlerinde Hamas'ın El Fetih'e karşı nasıl bir üstünlük sağladığını gerek Oslo Süreciyle bağlantılı gerekse Filistin bölgesinde iki gücün rekabetiyle açıkladık. Her ne kadar bu yaşananlarla beraber İsrail Gazze Şeridi'nden çekilmiş ve seçim sonuçlarının ardından bölgede Hamas galip gelmişse de ilerde bazı kırılma ve tedirginliklerin yaşanacağına dair çarpıcı gerçekler bulunmaktadır. Çünkü Hamas'ın seçimleri kazanması içeride siyasal rakibi El Fetih'i memnun etmediği gibi aynı zamanda Ortadoğu üzerine demokratikleşme çabaları yapan büyük güçleri ve uluslararası toplumu da rahatsız etmiştir.

İsrail'in tavrı

Hamas'ın seçimleri kazanması İsrail Yönetimi'ni bir hayli rahatsız etmiştir. Seçim sonrasında İsrail Hamas'ı asla tanımayacağını ve silahlı bir terör örgütünün Filistin Yönetimi içinde rol oynamasını kabul etmeyeceğini bildirmiştir (Dinçer 2011: 260). Ehud Olmert liderliğindeki yeni ulusal birlik hükümeti uzlaşmaz bir tavır sergileyerek, Hamas, İslami Cihad ve Fetih yetkilileriyle bu şartlarda görüşmelerinin mümkün olmayacağını belirtmiştir (Milton-Edwards 2005: 320). İsrail'in bu şekilde davranmasında Hamas'ın seçim zaferi sonucunda hayrete düşen halkının tepkisi etkili olmuştur. İsrail'i tanımayı reddeden bir hareketin güçlenmesi İsrail halkının hiç istemeyeceği bir durumdur. Çünkü Hamas politik seçimleri kazanmasına rağmen roket atışları ve intihar saldırıları ile sivil halka korku yaşatmaya devam etmiştir (Janssen 2009: 27).

AB ve ABD'nin tavrı

Hamas'ın seçimleri kazanması Avrupalı devletler tarafından derin bir kaygıyla karşılandı. Çünkü Batı'nın gözünde Hamas uzun bir süredir İsrailli sivil halka karşı yürüttüğü intihar saldırılarıyla bilinmektedir. 2006 seçimlerini kazandıktan sonra Ramallah ve Gazze sokaklarında yürüyen eli silahlı göstericilerin İslami sloganlar atıp, yeşil bayraklar sallamaları ileride yaşanabilecekler adına Batı için güven verici bulunmamıştır (Long 2010: 131). Çünkü militan İslami nitelikteki hareketler, sahip oldukları anti-demokratik yapılarından ötürü hükümetlerin oluşturacakları yönetim kurallarına hemen uyum sağlayacak nitelikte değerlendirilmezler (Milton-Edwards 2005: 314). Bu bağlamda Hamas'ın güç paylaşımında bulunurken demokrasi yerine teokratik ve/ya otoriter bir rejim yaratmasından endişelenmişlerdir. Bununla birlikte Hamas'a seçimler sonrası İsrail ve Batı tarafından uygulanan yaptırım politikaları hareketin radikalleşmesine sebebiyet verecek niteliktedir (Dinçer 2011: 262).

Buna rağmen Hamas yönetim için iyi bir model yaratmak, “değişim ve reform” manifestosunu uygulamak adına çaba sarf etmiştir. Bu bağlamda Filistin halkının çıkarlarına en iyi hizmeti sunmak için istekli olduğunu ve bunu

gerçekleştirirken otoriter bir nitelikte bulunmayacağını vurgulamıştır. Buna ilaveten örgüt İsrail ile arasındaki tek taraflı ateşkesi de uzatacağını duyurmuştur. Ancak İsrail'in en önemli müttefiklerinden biri olan ABD Yönetimi politik seçimlere rağmen hiçbir şekilde tanımanın gerçekleşmeyeceğini bildirmiştir. Ayrıca Hamas bazı koşulları yerine getirmediği müddetçe yeni kurulacak Filistin Hükümeti ile diyalog ve mali yardım seçeneği kapalı tutulacaktır. ABD Yönetimi'nin Hamas'tan gerçekleştirmesini istediği üç koşul vardır; 1) Hamas İsrail'in var olma hakkını tanımak zorundadır. 2) Hamas öncelikle şiddetten vazgeçmeli ve akabinde silahsızlanmalıdır. 3) Filistin Yönetimi ve İsrail arasında imzalanan tüm resmi anlaşmalar Hamas tarafından da kabul edilmelidir. Fakat şaşırtıcı olmayacak bir şekilde, Hamas şartları asla kabul etmeyeceğini açıklamış ve ABD'nin İsrail'e şiddeti sona erdirmesi için baskı uygulaması gerektiğini dile getirmiştir (Janssen 2009: 25).

Diğer etmenler

Hamas bölgede kontrolü sağladıktan sonra onun kurumlarına yönelik uluslararası boykot çağrısı yapıldı. Örgütün zayıf yapısı sabote edilmek istendi (Milton-Edwards 2005: 311). Bu nedenle Hamas seçim zaferine destek veren Arap ve İslam dünyasıyla diyalog kurarak kendisine yöneltilen ekonomik ambargoyu kaldırmaya çalıştı. Ancak Hamas hükümeti yetkililerinin topladıkları paraları Filistin içine taşıması Filistin'e sınırı bulunan bazı ülkeler tarafından engellendi (Dursunoğlu, 2007). Diğer taraftan Rusya ve Türkiye'nin yanı sıra çok sayıda Arap ve İslam ülkesi Hamas ile görüşme yapmaya hazırды (Janssen 2009: 25). Örneğin, Hamas'ın seçim zaferinin ardından Ak Partili dış politika yapımcıları Hamas liderlerini Ortadoğu'da yeni bir yol haritası belirlemek adına Türkiye'ye davet ettiler (Dursunoğlu, 2007).

Hamas-El Fetih arasında yaşanan (siyasal) rekabet ortamı

Hamas'ın kuruluşundan beri İsrail'i reddeden tutumu ve çatışmacı niteliği onu diğer Filistinli örgütlerden ayırmıştır. Bunun yanında Hamas FKÖ Yürütme Kurulu'nun Filistin halkını temsil etmekten uzak kaldığı yönünde beyanlarda bulunarak hem FKÖ'ye hem de bu yapı içerisinde yer alan en güçlü örgüt El Fetih'e karşı zıt yönde

stratejiler izlemiştir. Neticede Ocak 2006'da gerçekleştirilen seçimlerde Hamas El Fetih'e karşı üstünlük sağlamıştır. Buna rağmen Hamas'ın sözcüleri ilk aşamada Fetih ile ortaklık kurmaya hazır olduklarını belirtmiştir (Janssen 2009: 24). Ancak Fetih bu düzeni ve oluşturulmak istenen birlik hükümetini reddetmiştir. Çünkü ABD ve AB Hamas'ın seçimleri kazanmasını bahane ederek, Filistin halkı ve Filistin Yönetimi'ne karşı ekonomik yaptırım uygulama yöntemini devreye sokmuştur. Filistin Yönetimi de demokratik haklarının zarar görmesinden çekinmiştir (Milton-Edwards 2005: 312). Bu nedenle Fetih Hamas'ın ulusal bir birlik hükümeti kurulması için şu iki şartı karşılaması gerektiğini bildirmiştir. Hamas artık İsrail'in var olma hakkını tanımalı ve Filistin halkının tek meşru temsilcisi olarak FKÖ'yü görmelidir (Janssen 2009: 25).

Hamas ve Fetih arasında oluşan rekabette dikkat çeken diğer dönüm noktaları ise şunlardır:

- Hamas'ın 2006 meclis seçimlerini kazanmasıyla hükümetin kontrolünü elinde tutma imkânı bulması ve devlet başkanlığı görevinin Fetih yanlılarından oluşmasıyla Filistin'in iki ayrı yapıya bölünmesidir (Erkmen 2009: 15). Bu iki başlılığın ortaya çıkmasına neden olan gelişme ise Hamas'ın yapılan görüşmelerden netice alamamasından sonra tek başına hükümet kurma yoluna gitmesidir. Böylece İsmail Haniye liderliğindeki hükümet 29 Mart 2006 tarihinde göreve başladığını açıklamıştır. Buna karşılık Mahmud Abbas Hamas hükümeti karşısında yer alan ve ona paralel işlev gösteren hükümet kurmanın yollarını aramıştır. ABD liderliğindeki uluslararası topluluğun mali desteğiyle beraber gücü arkasına alan Filistin idaresinin lider partisi Fetih, Hamas hükümetinin başarısız olması için mücadele etmiştir. Sonuç olarak iki hareket arasında devam eden sürtüşme her zamankinden daha geniş olmuş ve gerginlikler görülmedik boyutlara ulaşmıştır (Janssen 2009: 26).
- 2007 yılında Hamas'ın Gazze'yi askeri bir yöntemle ele geçirmesi sonucu sorunlar büyümüştür. Çünkü bu olayın akabinde Filistin'deki iki başlılık kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Fetih seküler ve milliyetçi bir hareket olarak Batı Şeria'yı etkisi altına alırken, İslamcılık ve milliyetçiliğin sentezi olan Hamas, Gazze'yi muhafazakâr bir hayat tarzıyla tek başına yönetmek

istemiştir (Erkmen 2009: 15).

3.5.2. Ulusal birlik hükümeti ve sonrasındaki genel görüntü

Hamas demokratik seçimlerle işbaşına gelen bir parti konumunda bulunmasına rağmen, hem iç hem de dışarıdan gelen baskılar partinin Filistin halkını temsil etme görevini yerine getirmesine engel olmaktaydı (Doyran 2008: 120). Hamas özellikle dıştan gelen baskılarla politik ve demokratik sürecin dışında bırakılarak marjinal ve radikal bir zemin içine itilmek isteniyordu (Dinçer 2011: 268). İçeride ise, Fetih Hamas'ın iktidara gelmesinden sonra varlığını devam ettirebilmek adına Hamas'ı ve kurumlarını rahatsız ediyordu. Çünkü ekonomik olarak dışa aşırı bağımlı olan Filistin'de sorunlar yaşanmaya başlamıştı (Erkmen 2009: 17). Neticede bu sorunlar Fetih ve Hamas arasındaki iç çatışmayı gözler önüne serdi.

3.5.3. Mekke anlaşması

El Fetih ve Hamas arasındaki rekabet ve kaosa son vermek için Filistinli liderler Suudi Kralı Abdullah bin Abdülaziz aracılığıyla Mekke'de bir araya geldiler. Yapılan görüşmeler sonucu Mekke Anlaşması taraflarca kabul edildi (Janssen 2009: 27). Hem Hamas hem de Filistin tarihi açısından dönüm noktası olan anlaşmanın önemi, Filistin'deki iç çatışmayı sona erdirecek olması ve ulusal bir birlik hükümeti kurulacak olmasından kaynaklanır. Böyle bir anlaşmanın yapılıyor olması İran dâhil bütün bölge ülkelerini memnun etmiştir (Dursunoğlu, 2007). Arap Birliği Genel Sekreteri Amr Musa yeni kurulacak hükümetin ardından uluslararası toplumun Filistinlilere uyguladıkları ekonomik yaptırımını ortadan kaldırmaları gerektiği çağrısında bulunmuştur (<http://www.cnnturk.com/2007/dunya/03/15/haniye.kabine.listesini.abbasa.sundu> 315909.0/index.html, 05 Mart 2013'de erişildi).

Antlaşmanın ardından 17 Mart 2007'de Ulusal Birlik Hükümeti'nin kurulacağı ilan edildi (Dinçer 2011: 266). Oluşturulacak olan birliğin en büyük hedefi, Filistin'e karşı sürdürülen uluslararası ekonomik yaptırımların önüne geçmektir. Ayrıca bu yeni hükümet, İsrail her ne kadar inandırıcı bulmasa da, geçmişte yapılan tüm anlaşmalara

saygılı olacağını bildirdi (Dinçer 2011: 267). Fakat yeni kurulacak birlik hükümetinin lideri ve Filistin'in de facto Başbakanı İsmail Haniyeh yaptığı açıklamada İsrail'i asla tanımayacaklarını bir kez daha dile getirdi (Çiftçi 2009: 34). Bunun karşısında İsrail yönetimi de yeni kurulan Filistin kabinesiyle görüşmeyi reddetti. İsrail'in Başbakanlık sözcüsü Miri Eisin yaptığı açıklamada, "yeni kurulan Filistin hükümetini asla tanımayacaklarını ve görüşmeyeceklerini" bildirdi (<http://www.cnnturk.com/2007/dunya/03/15/haniye.kabine.listesini.abbasa.sundu/315909.0/index.html>, 05 Mart 2013'de erişildi).

Öte yandan Başbakan İsmail Haniye liderliğindeki yeni koalisyon hükümeti sayesinde Hamas yavaş yavaş izole edilmiş olan konumunu aşmak için çalışmalara başladı. Üst düzey kabine yetkilileri ile Hamas arasındaki ilişkilerin genişlemesi Batılı ülkelerin yaptırım politikalarını gevşetmesine sebep oldu. Böylece El Fetih ve Hamas hizipleri arasındaki sürtüşme de durma noktasına geldi. Fakat birçok Hamaslı aktiviste göre Fetih Hamas yönetimini engellemeyi sürdürmüştür. Bunun güvenlik sektörü üzerinde bir hegemonya arayışı olduğu söylenilebilir (Janssen 2009: 27). Yapılan iddianın açık kanıtları mevcuttur. Bakıldığında Filistin Yönetimi'ndeki temel kurumlar, güvenlik sektörü ve yargı dâhil Fetih Başkanı Mahmud Abbas'ın etkisi altında bulunmaktadır (Milton-Edwards 2005: 312). Ayrıca tüm bakanlıklar üzerinde El Fetih üyelerinin yetkileri üst düzeyde kalmıştır. Hamas hükümeti kursa da Filistin Yönetimi'nde ikili bir yapı ön plana çıkmıştır (Doyran 2008: 123).

Yukarıda sözünü ettiğimiz gelişmelerden ötürü Filistin'de tam anlamıyla bir birliktelik sağlanamadığı görülmektedir. Bu nedenle 2007 yılının ilkbaharında şiddetlenen çatışmaları sona erdirmek için Mısır devreye girmiş ve barış ortamının yaratılması için gruplara davet göndermiştir. Fakat çatışmaların alevlendiğini bahane eden Hamas görüşmelere katılmayacağını duyurmuştur (Erkmen 2009: 17). Sonunda rakip taraflar arasındaki çatışma Filistinlilerin gözünde umutsuzluğa yol açmıştır. İki hizip arasında devam eden şiddet ise ulusal birlik hükümetinin yıkıldığının açık göstergesidir.

Barış umutlarını rafa kaldıran gelişme Haziran 2007'de Hamas'ın Gazze

Şeridi'nin kontrolünü askeri bir darbeyle ele geçirmesi sonucu yaşanmıştır (Dinçer 2011: 268). Hamas Gazze Şeridi içinde Fetih'e ait stratejik yerleri hedef almış ve Filistin Yönetimi'nin güvenlik tesislerini ele geçirmeyi başarmıştır. 14 Haziran 2007 gecesi Filistin Yönetimi lideri Mahmud Abbas'ın evinin de aralarında bulunduğu tüm yerleşim alanları Hamas'ın kontrolüne girmiştir. Bunun ikinci bir kurtuluş olduğunu iddia eden Kassam Tugayları zafer üzerine zafer kazanmıştır. Fakat Gazze'deki Hamas askeri darbesinden sonra, Mahmud Abbas hükümeti feshettiğini açıklayarak birlik hükümetinin yerine yeni hükümetin kurulabilmesi için Fetih siyasetçisi Salam Fayyad'ı görevlendirmiştir. Hamas 365 kilometrekarelik Gazze Şeridi'ni devraldıktan sonra Filistin Yönetimi buna karşı bir dizi önlem almıştır (Janssen 2009: 28). Böylece örgüt Gazze bölgesinde denetimi ele geçirmiş olsa da ekonomik yaptırımlar sonucu yoksulluk, işsizlik ve altyapı sorunu ile karşı karşıya bırakılmıştır. Bu nedenle 1,3 milyon Gazzeli Hamas'ın yönetimi ele geçirdiği bölgede ağır bir bedel ödemek zorunda bırakılmıştır (Janssen 2009: 29).

Çünkü Hamas Gazze'de denetimi sağladıktan sonra kimilerine göre bir Talibanlaşma süreci içerisine girmiştir. Jonathan Schanzer'a (Akt. Long 2010: 133) göre, Hamas Haziran 2007'de Gazze Şeridi'nde iktidarı ele geçirdikten sonra siyasi rakiplerini tutuklayarak ve işkence ederek otoriter bir İslami rejime dönüşmüştür. Bununla birlikte bölgede şeriat mahkemeleri kurularak gösteriler yasaklanmış, medya sansürlenmiş veya şiddetle bastırılmıştır. Öte yandan Filistin Yönetimi'ndeki Fetih de Batı Şeria'da bazı kısıtlamalarda bulunmuştur fakat Hamas'a karşı Batı ve İsrail tarafından desteklenen Fetih'in davranışları göze batmamıştır (Akt. Long 2010: 133).

Tartışmalardan biri de Hamas'ın bölgedeki Hristiyanlar üzerinde baskı oluşturabileceği söylentisidir. Fakat örgüt Hristiyan topluluğa yönelik yapılabilecek bu tür uygulamaları yalanlamıştır. Hamas'ın sürgündeki lideri Halid Meşal bu konuda bir açıklama yaparak "Biz herhangi bir şekilde insanlara bir dini veya sosyal davranışı zorla empoze etmiyoruz" demiştir. Bu nedenle Hamas fanatikler karşısında Hristiyanları korumuştur. Zaten Hamas hükümetinin içindeki birçok bakan çocuğu Hristiyan okullarında bulunmaktadır (Long 2010: 134).

Öte yandan Başbakan İsmail Haniye'nin danışmanlarından Gazi Hamad'ın yaptığı değerlendirmeler Hamas içinde derin iç ihtilafın yaşandığını gözler önüne sermektedir. Askeri bir darbeyle Gazze'ye hâkim olma meselesi Hamas'ın yönetici kadrosunda sorunlara neden olmuş, Gazi Hamad ve Başbakan müsteşarı Ahmed Yusuf istifa etmiştir. Gazi Hamad Gazze'ye hükmetme taktiğine karşı çıkmıştır. Çünkü Hamas, karşısında çeşitli kuvvetler, gruplar ve kurtuluş örgütlerini bulmuştur (http://www.ydh.com.tr/HD3915_iki-ates-arasindaki-hamas-ve-ic-ihtilaf.html, 23 Şubat 2013'de erişildi). Örneğin, İslamcı Hamas Gazze'de, daha radikal sayılabilecek bir örgüt olan selefi Cünd-ü Ensarullah ile karşı karşıya gelmiştir (Levitt 2009: 90). Bu bağlamda Hamas'ın yönetimdeki etkinliğine güvenerek yerel ve evrensel değerleri değiştirmeye çalışması hoş karşılanmamıştır.

3.5.4. Hamas'ın değişen söylemi ve örgüt içindeki çekişme

Hamas resmi tüzüğünde katı bir söylem kullanmış ve İsrail ile barış müzakerelerine en başından itibaren kapıyı kapatmıştır. Ancak 90'lı yılların sonu ve 11 Eylül olaylarıyla birlikte örgüt içinde bazı değişiklikler yaşandı. Askeri kanatta yaşanan değişim, 2006 yılındaki meclis seçimlerine kadar saldırıların azaltılması ile açıklanabilir. Ayrıca Hamas hafif bir dil kullanarak sosyo-ekonomik, güvenlik ve yönetim sorunlarına dikkat çekti.

Bu dönemde 1988 yılında yayınlanan resmi tüzükteki dini söylemden ve geleneksel tutumdan ziyade yasal terminoloji ile uluslararası hukuka dayalı açıklamalarda bulunuldu. İsrail'in 1967 yılında işgal ettiği topraklardan geri çekilmesini isteyen örgüt üyeleri uluslararası topluma işbirliği çağrısı yaptı. Bu gelişmeler Hamas içindeki değişimi ve pragmatizmi anlamak açısından önemlidir (Long 2010: 132). Çünkü yeni söylem siyasi iktidarı ele geçirmek üzere tasarlanmıştır. Ancak bu açıklamaların radikal ve ılımlı kanat arasında gerginliğe yol açtığı bilinmektedir.

Hamas içinde yaşanan bu sürtüşme 2006 yılı öncesine kadar götürülebilir. 2007 yılında Gazze'deki hükümetin başına geçen İsmail Haniye, 1996 yılında yapılan yasama seçimlerine katılımı savunarak örgüt içinde büyük bir tepki almıştır. Örneğin, ikinci

İntifada'nın öncesinde Hamas'ın kurucu lideri Şeyh Ahmed Yasin ateşkes için çalışmıştır. İsrail 1967 yılında işgal ettiği Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Doğu Kudüs'ten çekilmesi halinde Hamas on veya yirmi yıllık geçici ateşkese razı olacaktı (Long 2010: 138).

Hamas'ın fiili lideri olan Halid Meşal Suriye'de yaşadığı dönemde Gazze'deki liderler tarafından sıkça eleştirildi. Çünkü Meşal İsrail ile çatışma halinin sona erdirilmesini ve El Fetih ile masaya oturulmasını savundu (<http://www.gazeteboyut.com/İsrail-gazetesi-hamasta-ic-cekisme-var>, 23 Şubat 2013'de erişildi). Fakat Halid Meşal'in Şam'da yaptığı bir konuşmada söyledikleri önceki demeçleriyle derin tutarsızlıklar içeriyordu. Meşal, "Filistin Doğu'dan Batı'ya kadar işgalden kurtarılmadığı müddetçe direnişin süreceğini ve şiddetin Filistinlilerin topraklarını kurtarmak için tek stratejik seçenek olduğunu" ifade etmişti (Levitt 2009: 82).

Örgütün mesajlarında ve yaptığı eylemlerde düzensizlik söz konusu olduğundan Hamas'ı ifade etmek pek kolay değildir. 2006 seçimlerine giden süreçte 1967 sınırlarına dayalı iki devletli çözüm fikri tartışmaya açılırken, bazı üst düzey liderler bu fikri eleştirmiş ve İsrail'in var olma hakkının kabul edilemez olduğunu bildirmiştir. Bunun nedeni karar alma sürecinde radikallerin etkin rol oynamasıdır.

2006 yılında hükümetin Dış İşleri Bakanı olan Mahmud Zahar, Rantisi'nin çizgisinde yer alarak sert söylemler barındırmıştır. Ayrıca askeri kanatta yer alan kişiler Rantisi'nin düşüncesini takip edenlerdir. Hamas içinde ılımlı düşüncelere sahip olanlar (Ebu Şhanab, İsmail Haniye) azınlıkta kalmıştır. Bunun yanında İstişare Konseyi de muhafazakârlardan (intihar saldırılarını planlayan örgüt üyeleri, tugaylar) meydana gelmektedir. Karar alma süreci hantal ve tutucu işlediğinden esneklik göstermek ve yeni pozisyonlar belirlemek oldukça güçtür (Long 2010: 137).

BÖLÜM IV

4. 2007 YILINDAN BERİ HAMAS'IN GAZZE'DE SÜREN İKTİDARI, KARŞILAŞTIĞI ZORLUKLAR VE ARAP BAHARI İLE BİRLİKTE YAŞADIĞI DÖNÜŞÜM

4.1. Radikal Toplumsal Hareketlerin Niteliklerine Dayanarak Hamas'ın Gazze'deki Direncini Anlamak

Öncelikle dünyanın neresinde olursa olsun toplumsal düzen ve var olan uluslararası sistemin değişiminden yana olan kitleler, gruplar veya siyasi partiler belirli açıdan radikal hareketler olarak adlandırılırlar. Bunun yanında toplumsal hareketler içerisinde radikalizmi üreten dinamikler ve süreçler dikkate alındığında, tabandan başlayıp, genişleyen, karmaşık ve zorlayıcı olan yapısına dikkat çekilmektedir (Snow ve Cross 2011: 126). Bu bağlamda Ortadoğu'daki mevcut siyasi yapı ve ideolojik düşünce sistemi üzerinde Hamas'ın ulusalcı ve köktendinci karakteri ile alternatif olmaya çalışması kimilerini rahatsız etmiştir. Çünkü sistemden farklı bir duruş sergileyen radikal toplumsal hareketler yoğun hükümet incelemelerine maruz bırakılırlar (Dobson 2001: 6). Bu nedenle Hamas'ın uluslararası toplumdan dışlanması ve sürekli baskı altında tutulması Filistin içinde birliği ve ortak siyaseti engellemiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi, Ocak 2006'da yapılan parlamento seçimlerini kazanan Hamas El Fetih ile iktidar paylaşımı sorunu yaşamıştır. Çünkü Hamas karşısında El Fetih'in dış güçlerden destek bulması ve Hamas'ın yalnızlaştırılması Filistin'de bütünlüğün sağlanmasına sürekli engel olmuştur. Hamas ve Fetih arasındaki gerginlik Filistin'de kamplaşmaların atmasına neden olmuş, ayrılık aile ve aşiret seviyesine kadar taşınmıştır (Erkmen 2009: 19). Böylece Hamas özerk yönetimin dışına

sürüklenerek Filistin siyaseti iki ayrı yapıya evrilmiştir. Abbas'ın güvenlik danışmanı Muhammed Dahlan'ın Gazze'yi ele geçirmek için çalışıyor söylentileri ortamı daha da germiştir. Bunun üzerine Haziran 2007'de harekete geçen Hamas güçleri Fetih'in Gazze'deki bürolarını basmış ve askeri bir yöntemle Gazze'nin kontrolünü ele geçirmiştir. Bundan sonraki süreçte Filistin toprakları Gazze ve Batı Şeria olarak iki ayrı idari yapıya bölünmüştür. Böyle bir yapının oluşmasına zemin hazırlayan etmenler ise şunlar olmuştur;

- Hamas'ın İsrail'in desteğini arkasına alan El Fetih ile girmiş olduğu ekonomik ve siyasi güç mücadelesi,
- El Fetih'in Mekke Antlaşması ile kurulan birlik hükümetinin ardından Filistin Yönetimi içindeki kurumlarda baskın rol alması, bunun sonucunda otorite ve kanunun temsili konusunda belirsizliğin ortaya çıkması,
- İki hizip arasında devam eden iktidar mücadelesi nedeniyle halkın Filistin sorununa karşı duyarsızlaşması,
- Filistin davasına yönelik olarak uluslararası toplumun ilgisinin azalması,
- Arafat'ın ölümünün ardından Fetih içindeki siyasetçilerin İsrail ile uzlaşmaya dönük tavırları ve şimdiki liderlerin Filistin toplumunu sürükleyecek güç ve vizyondan uzak olmalarıdır (Çubukçu, 2008).

Yaşanan olaylarla birlikte Cumhurbaşkanı Mahmud Abbas ve Fetih'in önde gelenleri Ramallah kentine kaçmak durumunda kalmıştır. Bunun ardından Mahmud Abbas ulusal birlik hükümetini lağvettiğini açıklamıştır. Gazze'de sıkıyönetim ilan edilip, parlamentonun Ramallah kentine taşınmasından sonra ise, Mahmud Abbas Salam Fayyad'ı yeni hükümeti kurmakla görevlendirmiş ve Başbakan olarak atamıştır (<http://www.hasturktv.com/teror/181.htm>, 05 Mart 2013'de erişildi).

Diğer taraftan Gazze Şeridi'nde denetimi tek başına ele geçiren Hamas İsmail Haniye liderliğinde de facto yönetimi ile etkili olmanın yollarını aramıştır (İnsel, 2009). Ancak uluslararası toplum tarafından tanınmayan, sürekli ambargo ve sınırlamalara tabi tutulan Gazze'deki yönetim büyük zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Öncelikle buradaki birçok kabine üyesi İsrail tarafından gözaltına alınmıştır (Aras 2009: 14). Çünkü Hamas'ın Fetih'i etkisizleştirip Gazze'yi kontrolü altına alması İsrail'i oldukça

rahatsız ediyordu. Bu nedenle İsrail Gazze'deki Hamas otoritesini askeri yöntemle çökertme arayışına girdi. Ancak bu sayede Hamas'ın oluşturduğu kurumlar ve siyasi gücü sekteye uğratabilirdi (Erkmen 2009a: 9).

İsrail her ne kadar 2005 yılında işgal ettiği Gazze topraklarından çekildiyse de hukuki olmayan bir denetim ile bölgeyi fiili olarak her alanda kontrol altında tutmayı başardı. 2007 yılında seçimle işbaşına gelen Hamas hükümetine ambargo uygulayan İsrail, okullara ve hastanelere de saldırılarda bulunmuştur (Gazze Raporu 2012: 1). 19 Eylül 2007'de Gazze Şeridi'ni düşman bölge (hostile territory) olarak gösteren İsrail bölgeye yönelik oldukça sert yaptırım kararları almıştır (Topal 2012: 106). İsrail'in uygulamaya koyduğu yaptırım politikaları nedeniyle Gazze'deki yaşam koşulları daha da kötüleşmiş ve masum sivil halk zarar görmeye başlamıştır. İsrail'in hava saldırıları sonrası birçok insan hayatını kaybederken, Gazze'deki alt yapı sistemi (su, elektrik, iletişim v.b.) işleyemez hale gelmiştir (Dalar 2009: 111). Ayrıca bölgeye ekonomik yasaklar getirilerek elektrik ve yakıt tedariki kısıtlanmış, endüstri bölgeleri ve sınır geçiş kapıları kapatılmıştır. Gazze'de bulunan 1,5 milyon Filistinli İsrail ile Hamas arasındaki güç mücadelesinden ötürü rehine haline gelmiştir (Cordesman 2009: 7).

Yaşanan yıkımdan zarar gören Filistin tarafı düze çıkmak için yollar aramıştır. İsmail Haniye 2008 yılında yaptığı açıklamayla "Hamas'ın uzun vadeli bir ateşkesle birlikte 1967 sınırlarına dayalı Filistin Devleti'ne razı olacaklarını," belirtmiştir. Önceki dönemlerde, bu tür çatışmaları ve İsrail'in yıkımlarını sona erdirmek için Şeyh Ahmed Yasin ve Abdülaziz el Rantisi de benzer açıklamalarda bulunmuştu. Ancak ateşkes planının aslında Hamas'ın gücünü yeniden toparlayabilmesi için öne sürdüğü anlaşılmıştır (Cordesman 2009: 6).

Sonuçta Filistin ve İsrail tarafı Gazze Şeridi içinde sakin bir dönemin tekrardan başlayabilmesi için karşılıklı olarak anlaşmaya varmıştır. Mısır'ın arabuluculuğuyla İsrail ve Hamas arasında altı ay geçerli olacak bir ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Hamas lideri Mahmud Zahar, "ateşkes yürürlüğe girdiği andan itibaren İsrail'in en kısa sürede ticari geçişleri açacağını" söylemiştir. Bunun için Mısır, Gazze ile sınırındaki Refah kapısının açılmasını görüşmek üzere müzakerelere ev sahipliği yapacaktır

(Kershner, 2008). 18 Haziran 2008 tarihinde İsrail ve Hamas arasında yapılan antlaşmaya göre, Hamas Gazze Şeridi'ne silah ve askeri teçhizat kaçırmayı durduracak ve İsrail'e karşı saldırılarını sona erdirecektir. Hamas ateşkesin şartlarına uyduğu takdirde İsrail Gazze'deki operasyonlarını tamamen durduracaktır. Diğer yandan esirlerin takası ve Hamas tarafından kaçırılan İsrail askeri Gilad Şalit'in durumu görüşülecektir. Fakat anlaşma İsrail'in 4 Kasım 2008 tarihinde Hamas'ın sekiz ismini öldürmesiyle son bulmuştur (Dalar 2009: 112–113).

4.2. İsrail'in Dökme Kurşun Operasyonu

Hamas Gazze'yi ele geçirdikten sonra İsrail ve uluslararası toplumun bölgeye yönelik yaptırım politikası muhtemelen arttı. Hatta İsrail hava kuvvetleri Gazze'deki Hamas militanlarına geniş çaplı operasyonlar düzenledi. Hem kendisine yöneltilen tecridi kaldırmak hem de İsrail saldırılarına karşılık vermek isteyen Hamas kısa menzilli roket atarlarla direnmeye çalıştı (Ayhan 2008: 31). Bunun üzerine İsrail, 27 Aralık 2008 tarihinde Gazze Şeridi üzerinde “Dökme Kurşun Operasyonu” olarak adlandırılan büyük bir yıkıma başladı. Hedef, Hamas ve diğer Filistinli silahlı grupların İsrail'e yönelik roketli saldırılarını sona erdirmektir (Amnesty International 2009: 1). 4 Ocak 2009'da İsrail kara operasyonu başlatarak saldırılarını daha da genişletti.

4.2.1. İsrail'i Gazze operasyonuna yönelten sebepler

Siyasal nedenler

1) Öncelikle iç politikada yaşadığı tıkanıklığı aşmak isteyen İsrail, Lübnan'da Hizbullah ile verdiği mücadele sonrası kaybettiği caydırıcılığı ve olaylara yön verme niteliğini tekrardan geri kazanmak istemektedir (Ekmen 2009a: 7). Çünkü 2006 yılında Lübnan'da Hizbullah ile mücadele eden İsrail güç kaybetmişti. Lübnan'ın alt yapısını yıkıma uğratsa da Hizbullah'ı yok edememişti (Dalar 2009: 114).

2) İsrail Hamas'ın askeri kanadı ve alt yapısını zayıflatarak Gazze'deki iktidarına son vermeyi amaçlamıştır. Aksi takdirde Hamas Filistin halkının temsilcisi

konumuna gelerek El Fetih'in İsrail ve ABD ile yürüttüğü müzakere sürecine zarar getirebilirdi.

3) İslam ve İran yayılmacılığının Ortadoğu'da yükselmesi söylenilebilir. Bu gelişme İsrail için bir güvenlik tehlikesi olarak görülür. Çünkü İsrail'e göre, Hamas İran'ın bir uzantısıdır ve aralarında güçlü bir iletişim söz konusudur (Erkmen 2009a: 9). İran gibi devletlerin dış desteğiyle Hamas Gazze Şeridi'nde gücünü sağlamlaştırarak, sosyal hizmetlerini ve güvenlik kurumlarını işler düzeye getirmiştir (Byman ve Goldstein 2011: 1).

4) İsrail bu saldırısıyla ABD yönetiminin direniş cephesi olarak adlandırdığı (Hizbullah/Hamas ve Suriye/İran) yapıyla "dolaylı" yoldan yapacağı görüşmeyi engellemek istemiş olabilir (Erkmen 2009a: 12). Çünkü ABD'nin Ortadoğu'da kalıcı bir barış için resmi müzakerelerini devreye sokması Hamas'ı ileride bir aktör konumuna getirerek İsrail baskısından uzaklaştırabilir. Bu açıdan düşünüldüğünde ateşkes veya barış Hamas'ın kavgacı olmayan yönünü yani yönetim kapasitesini dünyaya göstereceğinden İsrail böyle bir gelişmenin yaşanmasını çeşitli yollarla önleyecektir.

Askeri nedenler ve güvenlik

Hamas'ın askeri kapasitesi: Hamas gün geçtikçe vasıflı askeri personel sayısını artırmaktadır. Çünkü yurtdışında eğitim almış eğitmenler ve askeri personeller gizli bir şekilde Gazze'ye getirilmektedir. Lübnan ve İran'da bulunan askeri yetkililerin vesayeti altında birçok Hamas üyesi yer almaktadır. Aynı zamanda daha gelişmiş dövüş tekniklerini öğrenmek için İran ve Suriye'ye giden yüzlerce Filistinli bulunmaktadır. Hamas'ın askeri kanadı olan İzzeddin el-Kassam Tugayları'nın İran ile olan sıkı bağlantısı bu görüşü desteklemektedir (Byman ve Goldstein 2011: 16).

Roket ve havan topları: Hamas ve diğer Filistinli gruplar İsrail'e 2005 yılında sekiz yüz roket ve havan topu saldırısında bulundu. 2007 yılına gelindiğinde bu rakam neredeyse ikiye katlandı. Roket saldırılarında ölenlerin sayısı düşük olmasına rağmen, İsrailli sivil vatandaşlar olaylardan psikolojik olarak etkilendi. Hatta Sderot kasabasına atılan roketlerden ötürü bazı ailelerin ve çocukların yoğun stres altında kaldığı açıklandı (Byman ve Goldstein 2011: 3). İsrailli yetkililere göre az da olsa Gazze'den atılan ve İsrail'in önemli ticaret kenti Tel Aviv'e ulaşan roketler gündelik yaşamı olumsuz

etkileyebiliyordu.

Öte yandan 2008 yılında Hamas'ın 23 kilogram taşıyan ve 40 kilometrelik menzile sahip 122mm Grad roketlerini istihdam etmesi İsrail için endişe verici bir gelişme olarak duyuruldu. 2009 yılında Sudan'dan kaçırılan İran yapımı Fecr füzeleri tehlikeyi daha farklı boyutlara taşıdı. Çünkü bunlar Gazze'den atıldığında Tel Aviv'e ulaşma yeteneğine sahip uzun menzilli füzeler olarak dikkat çekmektedir. Bu nedenle Gazze içinde kumanda edilebilen füzeler İsrail Savunma Gücü tarafından zorlukla kontrol edilebilir hale gelmiştir (Byman ve Goldstein 2011: 4). Böylece Kassam roketleri İsrail'e karşı propagandaları yürütmek, saldırıları desteklemek ve caydırıcılık kazandırmak için kullanılmıştır.

Tüneller: 2007 yılında iktidara gelen Hamas'ın açtığı tünel sayısı gittikçe büyümüştür. Tüneller Gazze içine mal ve insan taşıma amaçlı kullanılmıştır. İsrail'in Gazze'yi karadan ve denizden abluka altına alması nedeniyle Hamas tüneller açarak en başta gıda ihtiyaçlarını karşılamış ve İsrail tarafından yıkılan evlerini tekrardan onarmak için araç gereçler getirmiştir. Fakat İsrail açısından tünellerin tehlikeli olduğu bilinmektedir. Çünkü Hamas bu sayede Gazze'de imal edilemeyen uzun menzilli roketlere ulaşmış ve örgütün askeri eğitimini sağlamak için Lübnan ve İran'dan askeri personeller getirmiştir (Byman ve Goldstein 2011: 7). Ancak İsrail savunma gücü sık sık silah kaçakçılığı ve adam kaçırma faaliyetleri yapılan tünellere karşı önlemler almıştır. Örneğin, İsrail Beyt Hanun'da BM tesislerine ve okullarına aldırış etmeden bölgedeki tünellerin hepsini çökertmiştir (Levitt 2009: 82).

Operasyonun sonuçları: Öncelikle İsrail yürüttüğü operasyon ile Hamas'ın roket saldırılarını durdurmayı başardı. Böylece Hamas 2006 yılında Hizbullah'ın İsrail'e karşı gösterdiği başarıyı yakalayamadı ve yıkıma uğradı. Ancak halk ateşkes için uğraş veren Filistin Yönetimi yerine Hamas'a destek gösterdi. Ayrıca Gazze'deki direnişe destek için sokağa dökülen halka Filistin polisinin müdahale etmesi Batı Şeria'daki Filistinlilerin tepkisine yol açtı. Yaşanılan olaylardan sonra Hamas yetkilileri El Fetih'i İsrail ile işbirliği yapmakla suçladı (Byman ve Goldstein 2011: 14–15).

18 Ocak 2009'da ateşkes kararı alındığında savaşın bilançosu Gazze için büyük bir yıkım demektir. Fiziksel ve ekonomik zararın ötesinde sivil kayıplar bir hayli fazlaydı. İsrail Hamas'ı kara ve hava saldırılarıyla sürekli baskı altında tutmak için Gazze altyapısına büyük bir hasar vermişti. Bunun sonucunda toplam 1434 kişi hayatını kaybetmiş ve 5300 kişi de yaralanmıştı (Tristam, 2009). 27 Aralık ve 18 Ocak tarihleri arasında sadece 10 askerini kaybeden İsrail tarafında 4 sivil vatandaş ölmüş ve 84 kişi yaralanmıştır.

Filistin Yönetimi yaptığı açıklamada savaşın Gazze ekonomisine zararının 1,9 milyar dolar değerinde olduğunu iddia etmiştir. Savaşın sonunda Gazze Şeridi'nde tüm yapıların % 14'ü hasar görmüş, 20,641 bina kullanılamaz hale gelmiştir (Cordesman 2009: 62). Neticede Gazze'deki binlerce Filistinli yerlerinden edilerek, gıda yardımlarının Gazze'ye ulaşımı İsrail tarafından engellenmiştir. Sınır geçişleri sağlayan kapıların kapatılması sonucu ekonomik durum çökme noktasına gelmiştir. Sivil tesislerin zarar görmesi Hamas idaresi ile bağlantı kurulmasını engellemiştir (Cordesman 2009: 31).

27 Aralık 2008 tarihinde başlayan ve 18 Ocak 2009'da son bulan saldırılardan sonra geçen bir yıllık sürede Gazze'de ablukanın devam etmesi üzerine yaklaşık 1,5 milyona yakın insan zor şartlar altında yaşam mücadelesi vermektedir. Gazze'ye yardım ulaştırmak için yollanan konvoylar İsrail güçleri tarafından alıkonulmaktadır. Hamas'ın uluslararası toplum tarafından dikkate alınmaması nedeniyle tek sınır geçiş hattı Mısır üzerindeki Refah sınır kapısından sağlanmaktadır. Fakat ABD ve İsrail'in Mısır'a uyguladığı baskı nedeniyle Refah'taki geçiş sürekli hale getirilememektedir. Bunun yanında Gazze'ye geçişi sağlayan tünellerin yıkılması ve çelik duvar inşası bölgedeki yaşamı olumsuz etkilemektedir (Özcan, 2010).

4.2.2. İsrail'in Gazze saldırısına yönelik eleştiriler

İsrail'in Gazze saldırısını eleştiren devlet ve aktörlerin bakış açıları bölgedeki sorunları daha kaotik bir hale getirdi. İsrail'in hava saldırısı nedeniyle en büyük tepki Arap dünyasından geldi. Fakat Arap dünyasının ılımlı ve direniş cephesi olarak ikiye

ayrılması sorunlara çözüm bulma konusunda zorluklar yaşattı. Direniş cephesi olarak adlandırılan Hamas, Hizbullah, Suriye ve İran tarafı Gazze'deki durumdan kendilerine pay çıkardılar. İran ve Suriye çatışmadan İsrail'i sorumlu tutarken, Mısır ve Ürdün hem İsrail'i hem de Hamas'ı kınadı (Erkmen 2009a: 12). Bu bağlamda soruna çözüm bulmak amacıyla düzenlenen diplomatik girişimlerde de ayrılıklar yaşandı. Suriye ve Katar gibi ülkeler Arap Birliği toplantısı planlayıp Hamas'a aktif rol vermek isterlerken, Mısır ve Suudi Arabistan Fetih'i yanlarına çekip farklı bir çözüm yolu denediler. AB ülkeleri de soruna Fetih ile çözüm yolu bulma girişimini destekledi (Erkmen 2009: 19–20). Ayrıca İsrail'in hava saldırısı Avrupa medyası ve insani yardım kuruluşları tarafından eleştirildi. BM kuruluşları ve Kızıl Haç örgütü gibi organizasyonlar Gazze'de yaşananlara tepki gösterdiler. Amerikan medyası genellikle az bir eleştiride bulundu. Buna benzer tepkiler gelişmekte olan ülkeler ve Asya'dan geldi (Cordesman 2009: 30–31).

4.2.3. Direniş cephesi

Hamas

18 Ocak 2009'da İsmail Haniye yaptığı bir konuşmada İsrail güçlerini Gazze'den ayrılmaya zorladıkları için Hamas'ın zafer kazandığını iddia etti. Buna benzer bir açıklamayı Lübnan'daki Hamas temsilcisi Usame Hamdan, El Cezire televizyonuna yaptı. Ona göre, “eğer İsrail askerleri Gazze Şeridi'nde varlığını devam ettirseydi, işgal güçlerine karşı geniş çaplı bir direniş başlatılacaktı.” Diğer taraftan Hamas çatışmanın sonuçlarından yararlanıp uluslararası toplumdan yardım talep etti. Çünkü savaşı başlatan İsrail'di ve savaşın Hamas'ın ateşlediği roketlerle doğrudan bir ilişkisi yoktu. İsrail seçim kampanyasının bir parçası olarak Gazze'de çocuk, kadın, yaşlı herkesi hedef almıştı (Cordesman 2009: 71).

Ancak savaştan sonra Gazze'deki Hamas politikacıları arasında bazı bölünmeler yaşanmaya başladı. Gazi Hamad bu durumu Gazze-Mısır sınırında bulunan Associated Press muhabirine itiraf etti. Arap yardımlarının koordinasyonunu sağlayan Hamad, “artık uluslararası toplumun bir parçası olmak istediklerini açıkladı. Ona göre,

sürekli Gazze’de oluşan kaos ortamından çıkar elde etmek doğru değildi. Örgüt İsrail’in yıkılmasını talep etmeden 1967 sınırlarını içine alan bir Filistin Devleti arzulamalıydı.” Başka bir Hamas lideri Müşir El-Masri, “savaşı kazandıklarını, uluslararası toplumun artık baskıda bulunmaması gerektiğini söyleyerek, İsrail’in içinde bulunmadığı her ülkeyle diyaloga hazır olduklarını,” ifade etti. Buna karşılık Hamas’ın katı politikacısı Yehiel El Abadsa, “Fetih ile bir uzlaş yapılmadan Gazze’nin tekrardan onarılması gerektiğini” vurguladı (Cordesman 2009: 72).

Suriye

Suriye savaşın başlangıcından itibaren İsrail karşısında güçlü bir tavır aldı. Mücadele başladığı gün, Suriye Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada Gazze’de barbarca bir suç işlendiğini bildirdi. Çatışmaya çözüm bulmak amacıyla Suriye Arap Ligi’ne çağrı yaptı. Filistin halkına yardım ve barış götürme konusunda Suriye’nin çağrısına Katar da destek verdi. İsrail’i devlet terörü yapmakla suçlayan Suriye ateşkes sonrası, Devlet Başkanı Beşar Esad başkanlığında Filistinli grupların liderleri ile Şam’da bir toplantı düzenledi. Bu toplantıda Suriye’de ikamet eden Hamas’ın politbüro başkanı Halid Meşal, İslami Cihad Hareketi’nin Genel Sekreteri Ramazan Abdullah Şallah ve FHKC Genel Sekreteri Ahmed Cibril yer aldı. Görüşmede İsrail’in ölümcül silahlar kullanmasına rağmen, Filistin halkının verdiği haklı mücadele ve kararlılık desteklendi.

İran

İran şiddetle İsrail’in Gazze ablukasını kaldırmasını ve Gazze Şeridi ile Mısır arasında bağlantı sağlayan sınır kapılarının açılması gerektiğini savundu. Ayrıca İran Filistin Yönetimi karşısında yer alan muhafazakâr Hamas idaresini destekledi. Çatışmalar başladıktan sonra Gazze sorununun Arap kamuoyunda istismar edilmesini eleştiren İran, Suriye ve Hizbullah ile birlikte Hamas’a destek oldu. İran Devlet Başkanı Mahmud Ahmedinejad popülist açıklamalarda bulunarak, “Siyonist rejimle mücadele” olgusuna vurgu yaptı (Cordesman 2009: 73).

Hizbullah

İsrail'in Güney Lübnan işgali sonrasında Hizbullah'ın verdiği direniş mücadelesi Filistin halkı için umut kaynağı oldu. Çünkü pek çok Filistinli Hizbullah'ın silah ve şiddet yöntemini kullanarak verdiği mücadeleyi gördü ve kendi topraklarının kurtuluşu için zafere inandı (Forman 2010: 5). Bu bağlamda iki örgüt askeri ve lojistik düzeyde stratejik işbirliği yaptı (Erdin 2002: 7). Biri Sünni (Hamas) diğeri Şii (Hizbullah) olan iki hareket arasındaki politik ilişki ve İsrail işgali karşısındaki ortak tutumları Suriye, İran gibi ülkelerle girdikleri diyaloglar sayesinde olmuştur (Chehab 2009: 173). Çünkü Hizbullah ılımlı Arap rejimleri karşısında mücadele veren ve kendi konumunu güçlendirmeye çalışan bir yapılanmadır. Bu çabalarını Gazze'deki savaş boyunca devam ettirmiştir.

Hizbullah Genel Sekreteri Seyyid Hasan Nasrullah 28 Aralık 2008 tarihinde Al-Manar TV'de yaptığı konuşmada “İsrail ve ılımlı Arap rejimlerinin saldırgan tutumları karşısında birlik olmak için mücadele edeceklerini,” söylemiştir (Cordesman 2009: 74). Hizbullah, Hamas, İran ve Şii Hilali'nin önemine dikkat çeken Seyyid Hasan Nasrullah (Cordesman 2009: 77), Gazze'de sona eren İsrail saldırısından sonra Filistinlilerin gösterdiği direnişten ötürü Hamas'ın Siyasi Büro Başkanı Halid Meşal'i kutladı. Halid Meşal de Hizbullah'a Filistin halkının ve direnişinin yanında olmasından ötürü teşekkür ederek “direniş cephesi” nin gücünün önemini vurguladı (http://www.ydh.com.tr/HD6159_nasrullahtan-mesale-zafer-kutlamasi.html, 8 Mart 2013'de erişildi)

4.2.4. ılımlı cephe

Mısır

Çatışmaya ılımlı Arap devletlerinin tepkisi çok farklı oldu. Öncelikle Mısır Filistinlilere yapılan saldırının önlenmesi için Güvenlik Konseyi ve Dörtlü gruptan yardım talep etti. Mısır Hamas ve İsrail arasında bir arabulucu olarak hareket etmeyi kabul etti. Çünkü daha önce de barış için müzakerelerde bulunan Mısır, hükümetinin İsrail'e karşı düşmanca tavır almadığına dikkat çekti. Hatta Mısır'daki Müslüman

Kardeşler'e bağlı olan Hamas radikal bir hareket ve rejim için potansiyel bir tehdit olarak algılandı. Çünkü Gazze ile Mısır arasındaki sınırdaki radikaller silah kaçakçılığı yapmakta ve güvenliği tehdit etmekteydi. Bu nedenle Mısır kaçakçılık ile mücadele etmek için Gazze Şeridi ile olan sınırı boyunca daha fazla kamera ve yeni hareket sensörleri yerleştirdi.

Ürdün

Mısır, Suudi Arabistan ve diğer ılımlı Arap devletleri gibi Ürdün çatışmaya farklı bakan bir devlettir. Ürdün hükümeti en başta bloklar arasında barış çabalarını desteklemiştir. İsrail'in saldırısını kınarken, Hamas'ın roket atışlarıyla karşılık vermesini düşmanca bir davranış olarak değerlendirmiştir (Cordesman 2009: 78). Buna bağlı olarak Filistin Yönetimi'nin ve halkının zarar görmesinden çekinir. Bu yüzden Ürdün Kralı Abdullah barış için temaslarını sürdürmüş ve Şubat ayında ABD Başkanı Obama'nın yeni elçisi George Mitchell ile Amman'da bir toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantıda, Filistin-İsrail çatışmasına son vermek için iki devletli çözüm yolu ele alınmıştır (Cordesman 2009: 79).

Suudi Arabistan

İsrail'in Gazze saldırısını hoş karşılamayan Suudi Arabistan genel olarak Hamas'ı aşırılık yanlısı, radikal bir grup olarak görmüştür. Bu yüzden grubun yaptığı eylemler Filistin devletinin kurulmasını ve bölgesel istikrarı engellemektedir. Mısır gibi Suudi Arabistan da Hamas'ın roket saldırılarını kınadı ve ateşkesi savundu. Kral Abdullah ve Dışişleri Bakanı Suud el Faysal hem İsrail hem de Hamas'ı barış için bir araya gelmeye çağırdı (Cordesman 2009: 80).

Filistin yönetimi

Gazze'deki mücadele Filistin Yönetimi'ni güçlendirmede. Aksine, Filistinliler acılarından ötürü Hamas'ı desteklediler. Çünkü Hamas İsrail güçleriyle işbirliği yaptıkları gerekçesiyle Fetih yetkililerini suçladı. Fakat Filistin Yönetimi yapılan

açıklamalara karşı çıktı. Buna bağlı olarak Batı Şeria'daki Filistin medyası açıkça Filistin Yönetimi'nin Hamas'ın Gazze'deki mücadelesine ve acısına duyarsız kalmadığını belirtti. Hatta Mahmud Abbas mücadelenin dayanılmaz bir hale geldiğini ve bu nedenle Filistinlilerin birlik olması gerektiğini duyurdu. Ancak yakın bir zamanda bir birlikteliğin sağlanabilme ihtimali oldukça düşüktü. Çünkü İsrail'in tek taraflı ateşkes ilan etmesinden sonra Hamas bir gün içinde Gazze'deki El Fetih üyelerine yaptığı saldırıları hızlandırdı. Yaşanan olaylardan sonra Mahmud Abbas 1 Şubat 2009 tarihinde bir bildiri yayınladı. Ona göre, Hamas Filistin halkının tek yasal temsilcisi olarak Filistin Kurtuluş Örgütü'nün üstünlüğünü tanımalıydı (Cordesman 2009: 79). Böylece Filistin siyaseti bir belirsizlik içinde yeniden yapılanma ve yardım çabalarını görüştü.

4.2.5. Diğer arabulucular

Katar

Çatışma başlamadan önce genellikle Suudi Arabistan gibi diğer ılımlı Arap devletleri ile fikir ayrılığı yaşadı ve Hamas'a sahip çıktı. Bu yüzden İsrail ile diplomatik ilişkilerini dondurdu. Ayrıca Hamas'a destek sağlamak için Ocak ayının ortasında Doha'da bir zirve toplantısı planladı. Buradaki toplantıya Hamas ve İslami Cihad temsilcileri davet edildi. Fakat zirve Arap Ligi içindeki bölünmeyi gün yüzüne çıkardı. İlimli Arap devletleri toplantıya katılmadı ve bazıları da düşük düzeyde temsilcilerini yolladı (Cordesman 2009: 84).

Türkiye

Türkiye Gazze çatışmasından önce Müslüman dünya içinde İsrail'e en yakın ülkeydi. Fakat İsrail'in Gazze operasyonu iki ülke arasında ciddi sorunlara yol açtı. Ayrıca İsrail'in zamanlaması AB'ye katılım için uğraşan Türkiye'nin konumuna zarar verdi. Çünkü İsrail'in Gazze Operasyonu'na Türkiye çok sert bir tepki vermiştir. Bunun bir "insanlık suçu" olduğunu dile getiren T.C. Başbakanı Erdoğan, İsrail Başbakanı Ehud Olmert ile temaslarını askıya aldığını açıklamıştır. Çünkü saldırıdan beş gün önce

Türkiye'yi ziyaret eden Olmert ilişkilerin normal seyrettiği Gazze'de bir sorunun yaşanmayacağı sözünü vermişti (Bölme 2009: 10). Neticede yaşanan olaylardan sonra Türkiye Başbakanı Erdoğan saldırılar karşısında BM ve uluslararası kamuoyunu göreve çağırmıştır. Türk Dış İşleri Bakanlığı yaptığı açıklamalarla askeri operasyonun derhal durdurulmasını istemiş ve Filistinlilere yönelik acil insani yardım çağrısında bulunmuştur (Ayhan 2008: 34).

Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Lally Weymouth ile yaptığı röportajda, Suriye'nin talebiyle İsrail ve Suriye'nin birbirleriyle konuşmalarını sağladıkları bir dönemde Gazze olayının yaşanmasının olumsuzluğuna dikkat çekti. Ayrıca Erdoğan, İsrail ve Filistin arasında yapılan görüşmelerde Türkiye'nin önemine vurgu yaptı (Cordesman 2009: 82). Bu bağlamda bölgede süren çatışma ortamında ve soruna çözüm bulma noktasında Hamas açısından Türkiye arabuluculuk için ön plana çıktı. Çünkü ateşkes için Mısır'ın çabaları yetersiz kaldı. Fakat son dönemde Türkiye'nin İsrail'e yönelik tepkisinin artması, Türkiye'nin tarafsız arabulucu olma rolüne zarar vermiştir (Orhan 2009: 12). Hatta İsrail'in işlediği zulüm sonrası Filistin halkının yanında olduğunu açıklayan Türkiye Başbakanı Erdoğan yaklaşık bir ay sonra Davos'ta İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres ile tartışmıştır. Sonuç olarak Türkiye, Suriye ve İsrail arasındaki arabuluculuk faaliyetlerini askıya almıştır. İsrail Dış İşleri Bakanı Lieberman'da yaptığı açıklamada kendisinin görevde kaldığı müddetçe Türkiye ile arabuluculuk girişiminde bulunamayacağını belirtmiştir (Özcan, 2010).

Diğer taraftan 31 Mayıs 2010 günü Gazze'ye insani yardım götüren Mavi Marmara adlı yolcu gemisine Akdeniz'in uluslararası sularında İsrail askerleri tarafından silahlı saldırı düzenlenmesi ve 8'i Türk, 1'i Amerikan vatandaşı olmak üzere dokuz sivilin yaşamını kaybetmesi İsrail-Türkiye ilişkilerini neredeyse kopma noktasına getirmiştir. Bunun üzerine Türkiye BM Güvenlik Konseyi'ni göreve çağırmıştır. Ayrıca İsrail'in özür dilemesi ve tazminat ödemesi gerektiğini bildiren Türkiye, İsrail'in Gazze'ye uyguladığı ablukayı da tanımadığını belirtmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı).

4.3. Arabuluculuk Girişimleri, Arap Baharı ve Hamas'ın FKÖ'ye Katılımı

Mısır'ın Filistin'in iki önemli gücü El Fetih ve Hamas arasında arabulucu rolü oynama girişimi Mübarek rejimi dönemi ve sonrasında açıklanabilir. İlk olarak Filistin Sorunu'na çözüm bulmak amacıyla 2005 yılında Kahire Deklarasyonu imzalanmıştır. Burada İsrail işgaline karşı Filistin halkının direnişi ile yaklaşık beş milyon Filistinli mültecinin topraklarına geri dönüş hakkı ele alınmıştır. Bunu 2006 yılında yapılan Ulusal Anlaşma takip etmiştir. Dört ay sonra Hamas seçimleri kazanmış ve 2005 yılında yapılan anlaşmanın uygulanması için çağrıda bulunmuştur. İsrail kuşatmasının sona ermesinden sonra ulusal birlik hükümeti kurulması fikri güçlenmeye başlamıştır. Ancak 2006 parlamento seçimlerinin Hamas'ın elini güçlendirmesi El Fetih'i rahatsız etmiştir. Bu nedenle ABD, İsrail ve Batı desteğini arkasına alan El Fetih bölgede Hamas ile çatışma içerisine girmiştir. İki hizip arasında mücadeleyi engellemek amacıyla 2007 yılında Suudi Arabistan'ın arabuluculuğuyla Mekke Anlaşması imzalanırsa da bölgede bir birlik sağlanamamıştır. 2007 yılında Gazze'nin kontrolünü eline geçiren Hamas bu dönemden itibaren tek başına bir yönetim anlayışı benimsemiştir. Netice itibarıyla Filistin halkı biri Batı Şeria, diğeri Gazze Şeridi'nde iki ayrı hükümet ile uğraşmak zorunda bırakılmıştır (Howeidy, 2011). Böylece barış sürecini baltalamak isteyen İsrail Filistin'deki iki başlıklardan yararlanarak uluslararası alanda bir dayanak elde etmiştir. Uluslararası toplum tarafından terör örgütü listesinde yer alan Hamas çözüm süreci içine dâhil edilmek istenmemiş ve daha barışçıl bir tutum sergileyen El Fetih iktidarının zaaflarından yararlanılmıştır (Erkmen 2011: 11).

Öte yandan Filistin Sorunu'na çözüm bulmak amacıyla Hamas'ın siyasi kanadıyla temas kurma girişiminde olan Mübarek rejimi özellikle 2007 yılında Gazze Şeridi'nin Hamas'ın silahlı kanadı tarafından ele geçirilmesi ile zorluklar yaşamıştır. Çünkü Mısır lideri Hüsnü Mübarek Mısır'ın yasadışı muhalefet grubunun Hamas ile olan bağlantısından çekinmiştir. Bu bağlamda İslamcı bir grup olan Hamas'ın zafer kazanması İslamcı muhalefeti harekete geçirebilir ve rejim için ilerde bir tehdit oluşturabilirdi. Bu nedenle Hamas'a rakip olan El Fetih ve lideri Mahmud Abbas'a daha çok destek veren Mübarek rejimi Hamas liderleri tarafından eleştirilmiştir. Hamas'ın Mübarek rejimini suçlamasının en büyük nedeni ise Mısır'ın İsrail ile yürüttüğü gizli

görüşmelerde saklıdır.

Diğer taraftan İsrail ve Hamas arasında esir değişiminin sağlanması ve Filistin’de birlik hükümeti kurulması konusunda çalışmalar yürüten Mısır, çabalarının olumsuz sonuçlanmasının nedeni olarak İran ve Suriye rejimlerini görmüştür (Mueller, 2011). Ancak El Fetih ve Hamas arasında devam eden rekabetin sürece zarar verdiğini gören Kahire yönetimi 2009 yılında iki hizip arasında bir toplantı planlayarak 16 sayfalık bir uzlaşma anlaşması önermiştir. FKÖ’nün yeniden yapılanması, seçimler, güvenlik konularını içeren anlaşmanın şartları rakip partilere imtiyaz tanıdığı için her iki hizip tarafından da reddedilmiştir (Howeidy, 2011).

4.3.1. Arap uyanışı sonrasında yaşanan gelişmeler

2010 yılında Tunus’ta başlayıp tüm Arap Ortadoğu’su ve Kuzey Afrika’ya yayılan halk isyanları ekonomik, siyasal ve toplumsal sebeplerden ötürü bölgedeki otoriter ve diktatöryel yönetimleri hedef aldı (Ayhan 2012: 19). Bu bağlamda Arap Baharı veya Arap İsyanı Tunus’un ardından Mısır, Libya ve Suriye rejimlerini etkiledi. Bu isyan dalgasına karşı Suudi Arabistan, Ürdün ve Bahreyn kısmi tavizlerle iktidarlarını korumaya çaba gösterdiler. Halk ayaklanmasına karşı en güçlü direniş ise hala Esad güçleri tarafından sürdürülmektedir (Çevikalp, 2012). Tabi ki de bu süreçten ABD ve Batı desteğiyle 30 yıldır varlığını sürdüren Mübarek rejimi ve Mısır oldukça etkilenmiştir. Çünkü Mübarek rejiminin muhalefet karşısında yıllarca sürdürdüğü demokratik olmayan yönetim anlayışı, katı kurallar, işkence ve polis devleti uygulaması halk tabanından tepki görmeye başladı (Ayhan 2012: 93). Artık bundan sonraki zamanda Mısır, İsrail ile ilişkilerini sürdürürken halkının taleplerini ve Filistin halkının çıkarlarını daha fazla dikkate almak durumunda kalacaktır.

Yeni bölgesel dinamikler ve Arap Baharı Hamas’ın davranışında da değişikliği ön plana çıkardı. Mısır’daki rejim değişikliği arabuluculuk başarısının önemli bir nedeni oldu. Mısır ve Hamas Mübarek’in devrilmesinden sonra işbirliğini genişletti. Mısır’ın devlet başkanlığına geçici olarak atanan Mareşal Muhammed Tantavi ile Hamas yönetimi Hamaslı tutukluların serbest bırakılmasını öngören bir anlaşmaya imza attılar.

Bunun yanında insanların ve malların dolaşımını sağlayacak olan Refah sınır kapısının açılması ve Gazze Şeridi'ndeki İsrail kuşatmasının sona erdirilmesi planlandı. Bunun bir parçası olarak Hamas, militanların sızması ve silah kaçakçılığı gibi Mısır'a tehdit oluşturabilecek gelişmeler için istihbarat paylaşımı sözünü verdi. Ayrıca Hamas devrim sonrası Mısır'da yaşanan iç gelişmelerle birlikte meşru siyasi parti olarak Müslüman Kardeşler'in yeni rejimini memnuniyetle karşıladığını bildirdi.

Hamas'ın Mısır'ın arabulucu çabaları içine dâhil edilmesi Suriye'deki Esad rejimini sıkı önlemler almaya itti. Şam içinde merkez bürosu bulunan Hamas Esad rejimine çok şey borçluydu. Ancak Suriye içindeki ayrılık Hamas'ı rejim için tehlikeli bir noktaya yerleştirdi. Çünkü Müslüman Kardeşler'e finansal ve ideolojik açıdan bağlı olan Hamas Arap baharını destekliyordu. Bu bağlamda Sünni bir İslam grubu olan Hamas artık Suriye rejimine sırtını dayamak istemiyordu (Mueller, 2011). Dahası Hamas Suriye lideri Beşar Esad'a tavır alarak Şam'da bulunan ofisini başka bir ülkeye taşıma kararı vermiştir (Çevikalp, 2012). Suriye-İran hattında meydana gelen krizin etkisi ve Hamas'ın yeni dönemde El Fetih ile anlaşıp sistem içine dâhil olma isteği göz önünde bulundurulacak olursa, örgüt liderliğini Şam'dan Mısır veya Katar'a taşıyabilir (Çubukçu, 2012).

Fakat Hamas'ın Beşar Essad'ın arkasında durmayı reddetmesi İran'ın örgüte aktardığı mali desteğini gözden geçirmesine yol açabilir. Çünkü İran dış güçlerin bölgeye müdahale etmesine ve Suriye yönetiminin içişlerine karışılmasına karşıdır. Ayrıca İran ve Suriye, İsrail ile uzlaşmadan yana tavır sergileyen Mısır, Ürdün ve Suudi Arabistan'ın karşısında yer almaktadır (Mueller, 2011). Fakat 25 Ocak 2011 tarihinde Mısır'da gerçekleşen rejim değişikliği ve İsrail-Filistin Yönetimi arasında süren barış görüşmelerinin başarısızlığı Hamas'ı farklı yollar aramaya itmiştir.

Arap dünyasını kasıp kavuran değişim binlerce Filistinliyi sokaklara dökmüştür. Çünkü insanlar bölünmenin sona ermesini istiyorlardı. Fakat bunun için El Fetih ve Hamas'ın bir araya getirilmesi gerekiyordu. Bu amaçla Hüsnü Mübarek'in devrik rejimi sonrası Mısır, dört yıldır iki hizip arasında süren çatışmayı sona erdirecek bir girişime imza attı. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki fiili bölünmeyi sona erdirmeyi

amaçlayan sürece Türkiye de destek veriyordu. Bu amaçla Türkiye'yi toplantılarda Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu temsil edecekti. Geniş çaplı olması amaçlanan toplantıya FKÖ, İslami Cihad, Halk Direniş Komiteleri ve Hamas üyeleri katıldı. Ayrıca sürece destek için Çin, Rusya ve bazı Avrupa liderleri de törene davet edildiler (<http://setav.org/tr/hamas-ile-el-fetih-arasindaki-catisma-ve-muzakeresureci/yorum/897>, 10 Nisan 2013'de erişildi).

Nihayetinde 4 Mayıs 2011 tarihinde Kahire'de bir araya gelen Hamas ve El Fetih ulusal birlik sağlamak adına bir anlaşmaya imza attılar. Gazze, Ramallah, Lübnan ve Ürdün'deki Filistin mülteci kampları Kahire'de imzalanan anlaşmayı sevinçle karşıladı. Mısır İstihbarat merkezinde büyük bir kutlamaya sahne olan görüşmelere El Fetih lideri ve Filistin Yönetimi Başkanı Mahmud Abbas, Hamas'ın politbüro şefi Halid Meşal, Mısır'ın Genel İstihbarat Şefi Murad Mowafi ve Mısır Dışişleri Bakanı Nebil El Arabî katıldı. Filistinliler anlaşmalara sadık kalmak suretiyle üç belgeyi onayladı. Bunlar; Filistin Uzlaşısı için 2009 Kahire Belgesi, 2010 yılına ait Uzlaş Belgesi ve 2011 Nisan ayına ait Kahire'de imzalanan belgelerdir (Howeidy, 2011). Uzlaşma anlaşması El Fetih ve Hamas ile birlikte 13 Filistinli grup tarafından da onaylanmıştır (<http://yenisafak.com.tr/Dunya/?i=317464>, 9 Mart 2013'de erişildi).

Yapılan yeni anlaşmayla birlikte Batı Şeria ve Gazze Şeridi içinde bir yıl içinde birleşik ve ortak seçimler yapılarak geçici teknokratlar hükümetinin kurulması sağlanacaktır. 4 Mayıs 2012'de yapılması planlanan Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimleri, FKÖ'nün yasama organı olan Filistin Ulusal Konseyi'ni belirleyecek seçimlerle paralel gerçekleştirilecektir. Öte yandan Gazze ve Batı Şeria olmak üzere iki ayrı yapının olmasından kaynaklanan güvenlik sorunları yeni hükümet ile birlikte çözüme kavuşturulacaktır. Amaç, Filistin'de tek bir birleşik güvenlik gücünün oluşturulması ve Filistin'in sivil kurumları ile idari sisteminin bir araya getirilmesidir (Howeidy, 2011).

El Fetih ve Hamas arasında bölünmeye son vermeyi planlayan anlaşmanın ardından Filistin'deki yasaklamalara da düzenlemeler getirildi. Hamas'ın Gazze Şeridi'ni ele geçirdiği 2007 yılından bu yana Filistin televizyonlarında Hamaslı

yetkililere yayın yasağı getirilmişti. Anlaşma sonrası bu yasak kaldırılırken, Gazze'deki Hamas yönetimi, Batı Şeria'daki Filistin devlet televizyonunun Gazze'de yayın yapmasına izin verdi (<http://yenisafak.com.tr/Dunya/?i=317464>, 9 Mart 2013'de erişildi).

Gazzeliler ellerindeki El Fetih ve Hamas bayraklarıyla Filistin'in birliği için sloganlar attılar. Halkın bu denli bütünleşme göstermesinin nedeni aslında liderlerin oynadıkları rolle yakından ilişkilidir. Örneğin, El Fetih Devrim Komitesi üyesi Ebu Cuda El Nahhal ve Gazze parlamentosundaki Hamas üyeleri birlik çağrısında bulunmuşlardır. El Fetih lideri Mahmud Abbas anlaşma imzalandıktan sonra “iki taraf arasında dört kara yılın sona erdiğini” bildiren açıklamalarda bulunmuştur. Hatta Abbas İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun Filistinliler arasında yapılan uzlaşmaya karşı çıkmasına tepki göstermiş ve “İsrail'in sömürgecilik veya barış arasında bir seçim yapması” gerektiğini bildirmiştir. Öte yandan Hamas lideri Halid Meşal yaptığı açıklamalarla “Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde başkenti Kudüs olan, bağımsız ve egemen bir Filistin devleti kurulması” gerektiği fikrini yinelemiştir (<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1048252&CategoryID=81>, 9 Mart 2013'de erişildi).

Hamas ve El Fetih arasında pozitif yönde ilişkiler kurulsa da, bilindiği üzere birlik hükümetinin geleceği, güvenlik ve sınır sorunlarıyla alakalı olarak temel problemler henüz çözüme kavuşturulmamıştır. Hamas'ın etkili isimlerinden Musa Ebu Merzuk'a göre, Mahmud Abbas 2012 seçimlerine kadar Gazze ve Batı Şeria'daki iki ayrı yapının sürmesi ve statükonun korunması taraftarıdır. Yeni hükümetin kararı daha sonra verilecektir. Ulusal birlik hükümetinin önündeki diğer bir engel, Filistin Yönetimi'nin daha önce uyguladığı Oslo Anlaşmaları uyarınca direniş hareketlerinin Batı Şeria'da nasıl görevlendirileceğinin belli olmamasıdır. Çünkü bölgedeki direnişin tamamen silahsızlandırılması gerekmektedir. Filistin Yönetimi bir yıllık geçiş döneminde sakin bir atmosferin sürdürülmesi gerektiğini bildirse de, Musa Ebu Merzuk bunun tüm direniş örgütlerini kapsamayacağını belirtmiştir (Howeidy, 2011).

El Fetih ve Hamas arasında anlaşmazlığa neden olan bir diğer gelişme güvenlik

ve sınır sorunudur. Aslında Mısır, Fetih ve Hamas arasında 4 Mayıs 2011 tarihinde yapılan birlik anlaşmasına aracılık ederek bu soruna çözüm bulmak istemiştir (Mueller, 2011). Mısır, Gazze ile 14 kilometre uzunluğundaki sınırı paylaşmaktadır. Refah sınır kapısı dış dünya ile Filistinliler arasında bağlantı sağlayan ve İsrail tarafından kontrol edilmeyen bir kapıdır. Ancak Hamas Haziran 2007’de Gazze’nin kontrolünü ele geçirince Mısır sınırını kapatmıştır. Bu kapı Mübarek rejimi altında güvenlik nedeniyle haftalarca hatta aylarca kapalı tutulmuş, bölgeye gıda ve tıbbi malzeme transferi yasaklanmıştı. Ne zaman Mübarek devrildi işte o zaman Mısır Filistinlilere yönelik yeni bir politikayı devreye soktu. Kahire yönetimi, Filistinliler ile bir uzlaşma anlaşması imzalayarak Refah sınır kapısını açmaya hazır olduğunu Filistin Yönetimi Başkanı Mahmud Abbas’a iletti. Buna karşılık Mahmud Abbas sorunun Filistin Yönetimi ve İsrail arasında 2005 yılında imzalanan sınır anlaşmasına geri dönülerek çözüleceğini vurguladı. Çünkü Abbas’a göre başkanlığa bağlı muhafız üyelerinin, AB’ye bağlı gözlemcilerle birlikte sınırı denetlemesi İsrail’in Gazze’ye uyguladığı ablukayı hafifletebilecekti. Fakat ABD’nin aracılığıyla 2005 yılında yapılan anlaşma 2006 yılında sona ermiş ve yenilenmemiştir. Bu konuda daha ihtiyatlı bir yaklaşım benimseyen Abbas karşısında Musa Ebu Merzuk Filistinliler için daha fazla ağ geçidinin sağlanmasını talep etmiştir (Howeidy, 2011).

Üçüncü bir gelişme halkın desteğini arkasına almak isteyen Filistin Yönetimi’nin BM’ye üyelik konusunda tek taraflı bir girişim başlatmasıdır. Filistin Yönetimi’ne göre bunun birçok nedeni bulunmaktadır:

- a) İsrail’in müzakere süreci devam ederken yeni yerleşim yerleri inşa etmesi ve Filistin sınırının belirsizliği en temel nedendir. Bu nedenle Filistin Yönetimi’nin barış sürecinde geline aşamadan bir beklentisi kalmamıştır (Erkmen 2011: 11).
- b) Bush Yönetimi’ne nazaran Obama Yönetimi’nin Filistin sorununa daha çok eğilmesine rağmen, İsrail ile yakın ilişkileri ve barış sürecinin gidişatında asıl baskıyı Filistin tarafı üzerinde kurması Mahmud Abbas’ı böyle davranmaya itmiştir.
- c) BM’de Filistin meselesine olan genel desteğin ilerde bağımsız bir Filistin Devleti ile noktalanaacağına dair inanç bulunmaktadır.

d)Arap Baharı'nın yaşanması ile birlikte halk arasında meşruiyetini tekrardan ele geçirmek isteyen Mahmud Abbas devlet ilanı çabası ile iç politikada yaşadığı tikanıklığı aşmak istemiştir (Erkmen 2011: 12–13).

Abbas'ın tarihi BM konuşmasından önce Hamas liderleri O'nun tek taraflı olarak üyelik başvurusuna karşı çıktıklarını açıkladılar. Hamas lideri İsmail Haniye yaptığı açıklamada, "Filistinlilerin bir devlet için dilenmemesi gerektiğini, öncelikle topraklarının tamamını kurtardıktan sonra kendi devletlerini kurmayı düşünmeleri gerektiğini" söylemiştir. Ancak Abbas'ın BM'ye yaptığı girişim Filistinlilerce büyük destek görmüştür. Bu süreçte çoğu Filistinliye göre Hamas ulusal çıkarların ötesinde kendi çıkarlarını ön planda tutan bir muhalefet partisi olarak görülmüştür (Mueller, 2011). Ancak hem Arap Baharı'nın etkisiyle bölgede değişen koşullar hem de sürece Arap devletlerinin verdiği destek Hamas'ı Fetih karşısında geri adım atmak zorunda bırakacaktır.

Diğer taraftan kozların Fetih'in eline geçtiğini gören Hamas daha çok ulusal düzeyde itibar sağlayacak ve ses getirecek bir girişime ihtiyaç duymuştur. İsrail ile esirlerin değişimine yönelik olarak başlatılacak bir takas anlaşması tam da bu zamanda Hamas için büyük bir fırsat yaratmıştır. Buna göre, 2006 yılında Hamas'ın askeri kanadı tarafından kaçırılan İsrailli asker Gilad Şalid'e karşılık, İsrail hapishanelerinde bulunan 1027 Filistinli tutuklu serbest bırakılacaktır. İlk aşamada, 450 Filistinli mahkûmun serbest bırakılacağını öngören anlaşma 11 Ekim 2011 tarihinde uygulanacaktır (<http://www.haberturk.com/dunya/haber/678539-gilad-1027-filistinli>, 9 Nisan 2013'de erişildi).

Ancak burada esir takasının zamanlamasına dikkat çekilmesi gerekir. Çünkü Hamas kısa vadede bir zafer kazanıp Abbas'ın BM'de Filistin Devleti'nin tanınması hususunda yaptığı girişimin önüne geçmek istemiş olabilir. Neticede Abbas'ın BM diplomasisi planı ile bağımsız Filistin Devleti'ne yönelik somut adımları atamayışı, Filistin halkının gözünü silahlı direniş sonucu Hamas'ın elde ettiği başarıya çevirecektir (Mueller, 2011). Çünkü esir takasında yer alan isimler Filistin'deki tüm siyasi hareketler için önemlidir. Hamas anlaşmayı sağlarken bir yandan dini ve fikri farklılıkları dikkate

almaksızın birçok kişinin serbest bırakılması için uğraş vermiştir (<http://www.israhaber.com/askeri-uzmanin-gozuyle-hamasin-esir-takasindakibasari-lari-13313-haberi.html>, 9 Nisan 2013’de erişildi).

Bu süreçte Hamas liderlerinden Mahmud Zahar Batı Şeria’da işgalcilerle güvenlik işbirliğinin devam etmesinden yakınmıştır. Buradaki Hamas taraftarlarının tutuklanması, siyasi yasaklamaların sürmesi ve direnişçilerin cezalandırılması Hamas ve El Fetih arasında sürtüşmenin hala devam ettiğini göstermektedir. Bu nedenle Hamas’ın Siyasi Büro Başkanı Halid Meşal ve Filistin Yönetimi Başkanı Mahmud Abbas 24 Kasım’da Kahire’de tekrar bir araya gelmiştir. Böylece iki hareket için ilişkilerde yeni bir dönem başlamıştır (<http://www.israhaber.com/hamas-ve-fetih-misirda-ic-baris-gorusmelerine-devam-ediyor-13812-haberi.html>, 9 Nisan 2013’de erişildi).

İki hizip arasında devam eden husumeti sona erdirmek ve Filistin’de bütüncül bir yapı kurmak için Aralık ayında Kahire’de yeni görüşmeler düzenlenmiştir. Bu görüşmelere Hamas adına Musa Ebu Merzuk, Fetih adına Azam Ahmed katılmıştır. Dönem itibariyle grupların sürekli toplanmalarının arkasında yatan en önemli faktör, Arap Baharı’nın yarattığı değişim ve Filistin bölgesine yansması olmuştur. Böylece Hamas hareketi, İslami Cihad ve bazı bağımsız kurumlar uluslararası toplum tarafından Filistin halkının yegâne yasal temsilcisi olarak görülen FKÖ içine katılımı onaylamıştır (Osmanoğlu, 2011).

Fakat El Fetih başta olmak üzere birçok örgütü içine alan FKÖ’nün İsrail’in var olma hakkını tanıyıp tanımadığı sorun yaratmaktadır. 1987 yılından beri silahlı direnişi savunan Hamas’ın böyle bir durum karşısında ileride nasıl bir pozisyon alacağı belirsizliğini korumaktadır. Aynı zamanda Filistin’de kendisine sadece Mahmud Abbas iktidarını muhatap alan İsrail Hamas ile uzlaşma girişimlerine karşı çıkmıştır. İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu’nun sözcüsü Mark Regev’e göre, “uluslararası toplumun terör örgütü olarak nitelediği bir oluşumun böyle bir organizasyonun içine dâhil edilmesi bölgedeki barış şansının önüne geçecektir” (http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/12/111222_hamas_plo.shtml, 9 Nisan 2013’de erişildi).

4.3.2. Filistin’de birlik hükümeti çabaları

2006 yılından bu yana Filistin’in Batı Şeria ve Gazze Şeridi olarak iki ayrı yapıya bölünmesi Filistin içinde problemlere neden olmuş ve 2010 yılında patlak veren Arap Baharı sonrası bu duruma son vermek amacıyla Mısır başta olmak üzere çeşitli ülkeler (Türkiye, Suudi Arabistan, Katar) çözüm yolları aramıştır. Örneğin, Gazze hükümetinin Başbakanı olan İsmail Haniye Türkiye’yi ziyaret ettiği sırada, artık Mahmud Abbas yönetiminin İsrail ile dolaylı görüşmelerine bir son vermesini talep etmiştir (Çubukçu, 2012). Çünkü Filistin’in tek bir devlet olması Filistin’in geleceği için son derece önemlidir. Hatta Abbas’ın bu yolda BM’ye yaptığı başvurunun başarısız olmasının arkasında yatan temel sebep, Filistin’deki iki başlı yönetim ve ayrılıktır. Zaten İsrail de bu ayrılığı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır (Çevikalp, 2012). Bu sayede Filistin hareketi ikiye bölünerek zayıflatılacak, İsrail’in taleplerinin karşılanması kolaylaşacaktır (Çubukçu, 2012).

Bu ayrılığın yaratabileceği sonuçları fark eden Hamas ve El Fetih liderleri Katar’ın başkenti Doha’da bir araya geldiler. 6 Şubat 2012 tarihinde bağımsız isimlerin yer alacağı geçiş hükümetinin kurulmasını öngören Doha Anlaşması taraflarca imzalandı. Böylece Gazze’deki seçmen kütükleri Merkezi Seçim Kurulu tarafından güncelleştirilecek ve Batı Şeria’daki Selam Feyyad kabinesi geçici hükümetin kurulmasıyla görevine son verecektir (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=20596959>, 9 Nisan 2013’de erişildi). Yeni anlaşmada, kurulacak ulusal birlik hükümetinin Gazze Şeridi’ndeki seçim komisyonu çalışmaları ile senkronize olması gerektiği de vurgulanmıştır. Ayrıca anlaşmanın seçimlerden önce kamusal özgürlükler sorununu çözüme kavuşturması planlanmıştır (Al-Masri, 2012).

Ancak geçici kabinede yaşanan değişimler Hamashlı bazı yetkilileri tedirginliğe sürükledi. Bunun yanında Filistin yasasının Mahmud Abbas’a hem başbakan hem de devlet başkanı olmasına izin vermemesi El Fetih yetkililerini kızdırdı. Böylece Hamas ve El Fetih arasında ulusal birlik hükümeti kurulmasıyla ilgili yapılan görüşmelerde net bir sonuç alınamadı (<http://www.aksam.com.tr/guncel/hamas-el-fetih-gorushmelerinde-ilerleme-kaydedilemedi/haber-114081>, 9 Nisan 2013’de erişildi). Bu tıkanıklığı aşmak

için en önemli girişim Mayıs 2012’de Kahire’de gerçekleştirildi. Bu bağlamda iki rakip grup El Fetih ve Hamas Batı Şeria ve Gazze Şeridi’nde seçimlerin yapılabilmesinin yolunu açmak ve milli uzlaşî hükümeti kurmak için Kahire Mutabakatı’nı imzaladılar. Bu mutabakat aslında üç buçuk ay önce Doha’da imzalanan anlaşmanın devamı niteliğindedir. Buna göre, hükümet kurma girişimlerinin 27 Mayıs tarihinden itibaren Mahmud Abbas liderliğinde başlatılması öngörülmektedir. Hamas sözcülerinden Fevzi Barhum’a göre, Mısır anlaşma süresince her iki tarafın kararlılığını takip edecektir (Rudoren ve Akram, 2012). Fakat seçimler olmadan uzlaşma mümkün görünmemektedir. Diğer bir sorun Hamas’ın halen İsrail’in varlığını resmiyette tanımamış olmasında yatmaktadır, bu da dış baskıların etkisiyle süreci zorlaştırmaktadır.

Hamas’ın sergilediği tavır

Hamas’a göre Filistin’de uzlaşının sürekli ertelenmesinin nedeni El Fetih’in sorumluluklarını yerine getirmemesinde aranabilir. Çünkü Fetih hareketi kendisine yönelik İsrail ve ABD’nin baskılarından çekinip geri adım atmaktadır. Bu nedenle ulusal uzlaşının sağlanması için Mısır, El Fetih üzerinde denetimini yoğunlaştırmalıdır. Bunun yanında Fetih’in bir türlü hazır hale gelmemesi ve Batı Şeria’daki özgürlüklerin hala sınırlandırılıyor olması ulusal uzlaşının önündeki engellerden birini teşkil etmektedir (http://www.ydh.com.tr/HD10766_fetih--ic-barisin-gerceklesmesi-hamas-a-bagli.html, 12 Nisan 2013’de erişildi). Bu nedenle siyasi tutuklular dosyası gözden geçirilip, tüm Filistinli gruplar için siyasi özgürlükler garanti altına alınmalıdır.

Ayrıca Hamas başkanlık ve yasama seçimlerinin FKÖ Ulusal Meclisi seçimleriyle birlikte gerçekleştirilmesini istemekte ve diğer örgütlerle birlikte FKÖ içinde yasal olarak yer almayı talep etmektedir. Bunun için seçimlerin Doğu Kudüs dâhil, Gazze Şeridi ve Batı Şeria’da şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekecektir (El Menna, 2012).

El Fetih'in duruşu

Öncelikle El Fetih seçimlerin ertelenmesinin nedenlerini örgütsel ve yapısal sorunlarla açıklamaktadır. Seçimlerin yürütme sürecine olumsuz etki edeceğinden çekinen El Fetih iktidarı, özerk yönetimin idaresi hususunda Hamas ile ortak hareket etmekten kaçınmaktadır. Çünkü daha önce 2006 seçimlerinden galip çıkan Hamas'ın, nüfuzunu FKÖ içinde genişletmesinden korkulmaktadır. İlerde, FKÖ'nün kurumlarının yeniden yapılanması El Fetih'in tekelinin kırılmasına bunun karşısında Hamas ve diğer Filistinli örgülerin güçlerini artırmalarına neden olabilir.

İkinci bir neden olarak, Filistin Yönetimi ve işgal güçlerinin derin güvenlik önlemlerinin yer aldığı Batı Şeria bölgesinde Hamas'a özgürlük ortamının sağlanması, Hamas'ın doğal pozisyonuna kavuşmasına sebebiyet verecektir. Bu da Fetih'in asla istemeyeceği bir durum olsa gerek (El Menna, 2012). Bu nedenle Fetih hareketi zaman zaman Hamas'ı suçlayarak süreci uzatmaya çalışacak manevralar yapmaktadır. Örneğin, Fetih Hareketi Merkez Komite Üyesi Azam el-Ahmed "ulusal uzlaşa sağlanmadan önce Hamas'ın seçim komitesinin Gazze'de çalışmasına izin vermesi gerektiğini bildirmiştir. Ona göre, iç barışı engelleyen Hamas'tır ve örgüt ulusal uzlaşa konusunda tam olarak hareket etmediği müddetçe iç barışı sağlamak mümkün olmayacaktır" (http://www.ydh.com.tr/HD10766_fetih-ic-barisin-gerceklesmesi-hamas-a-bagli.html, 12 Nisan 2013'de erişildi).

İsrail'in sürece dönük eleştirisi

İsrail'e göre El Fetih ve Hamas hareketinin bir araya gelmesi öncelikle Arap Baharı sonrası Ortadoğu'da değişen dengelerden kaynaklanmaktadır. Çünkü Mübarek sonrası Mısır'ın desteğini kaybetmek istemeyen El Fetih ile Suriye'deki Esad rejiminin davranışlarından rahatsız olan Hamas oluşturulmaya çalışılan yeni birlik hükümetinde söz sahibi olmak isteyeceklerdir. Bu nedenle İsrail'i tedirginliğe iten sebep birlik anlaşması ile birlikte Hamas'ın Batı Şeria üzerinde denetim kurabileceği ihtimalidir. Hamas'ın Batı Şeria'da yönetimi ele geçirmesi İsrail'e yönelik saldırılarını artırması anlamına gelebilir (<http://www.ntvmsnbc.com/id/25207492>, 12 Nisan 2013'de erişildi).

Bu bağlamda İsrail, Hamas'ın Batı Şeria'daki Filistin Özerk Yönetimi kurumlarına girmesinin önüne geçmek için mücadele etmektedir. Aksi takdirde Filistin Ulusal Hareketi Batı Şeria ve Gazze Şeridi arasında bir bütünlük sağlarsa, Hamas ve diğer direniş gruplarının içinde olacağı birlik hükümeti yasal bir zemine kavuşabilir ve Filistin Devleti'nin BM'ye tam üyeliğini gündeme taşıyabilir. İşte bu nedenle İsrail hükümeti bazı zamanlarda Hamas ve diğer Filistinli gruplara silahlı direnişlerini sürdürmeleri için fırsat tanımaktadır. Böylece Filistin Devleti'nin BM'ye tam üyelik başvurusunun önüne geçilecek ve İsrail yeni yerleşim alanları kurma stratejisini sürdürebilecektir (El Menna, 2012).

Bu tür olumsuzluklara rağmen, bazı Filistinli uzmanlar ilerde ulusal uzlaşının sağlanma ihtimalinin yüksek olduğunu bildirmektedirler. Hatta Arap Baharı ve Mısır'daki değişim sürecinin buradaki katkısına dikkat çekilebilir. Çünkü Mısır son siyasi gelişmelerin ardından ulusal güvenliğinin bir parçası olarak nitelediği Filistin davasına artık samimi bir şekilde yaklaştığının sinyallerini vermiştir (http://www.zaman.com.tr/dunya_filistinli-uzmanlar-hamas-fetih-anlasmasindan-umutlu_1301909.html, 11 Nisan 2013'de erişildi). İran hükümeti de Filistin'i birliğe götürecek olan anlaşma için Mısır'daki yeni yönetimin oynadığı role dikkatleri çekmiştir. İran Dışişleri Bakanı Ali Ekber Salahi yaptığı açıklamada, "Siyonist güçlere karşı Filistinli mazlumların bir araya gelmesine vesile olan Mısır himayesindeki yeni anlaşmayı memnuniyetle karşılıyoruz," demiştir (http://www.ntvmsnbc.com/id/2520749_2, 12 Nisan 2013'de erişildi).

Diğer yandan İslam İşbirliği Teşkilatı⁵ (İİT) Genel Sekreteri Ekmeleddin İhsanoğlu, Filistin'de topyekûn seçime gidilmesi için El Fetih ve Hamas arasındaki anlaşmazlığın tamamen ortadan kaldırılmasının yollarını aramanın gerekliliğini vurgulamıştır (<http://www.haber7.com/guncel/haber/960753-ihsanoglu-bu-firsatta-hamas-ile-fetih-anlasmali>, 11 Nisan 2013'de erişildi). Çünkü İslam İşbirliği Teşkilatı, Kudüs meselesi dâhil olmak üzere Filistin sorununu kendisine amaç edinmiştir. İsrail'in

⁵ Örgütün kurulmasına sebebiyet veren olay 21 Ağustos 1969 tarihinde Church of God adlı tarikata üye Dennis Michael'in Mescid-i Aksa'yı kundaklama girişimidir. Böylece İslam İşbirliği Teşkilatı (eski adıyla İslam Konferansı Örgütü) 1969'da Fas'ın başkenti Rabat'ta toplanmıştır. BM'de daimi temsilciliği bulunan örgüt 57 üyeye sahiptir. Örgütün Genel Sekreterlik görevini Ekmeleddin İhsanoğlu yürütmektedir (Organisation of Islamic Cooperation, <http://www.oic-oci.org/home.asp>).

Filistin topraklarında yeni siteler kurmasına karşı olan örgüt, siyasi ve hukuki açıdan mücadele vermekte ve Müslüman ülkeleri zirve toplantılarına davet etmektedir (<http://turkish.irib.ir/makaleler/siyasi-makaleler/item/275255-islam-isbirligi-konferansi-ve-islam-dunyasi-sorunlarini-cozumleme>, 14 Nisan 2013’de erişildi).

Bu bağlamda Ortadoğu’da önemli bir güce sahip olan Türkiye, El Fetih ve Hamas’ı yakınlaştırmak görüşmelerde kilit rol oynamaktadır. Çünkü Türkiye sadece iki tarafın sorunuyla ilgilenmeyerek Filistin davasına bir bütün olarak bakmaktadır. Türkiye’nin Gazze halkına yönelik ambargonun kaldırılması için verdiği uğraş bunun bir göstergesidir. Ayrıca tüm taraflara eşit mesafede olması da onun arabulucu rolünün ne kadar değerli olduğunu gözler önüne sermektedir (<http://t24.com.tr/haber/turkiye-hamas-el-fetih-gorushmelerinde-buyuk-rol-oyynadi/200053>, 12 Nisan 2013’de erişildi). Bu amaçla Türkiye tavrını her yerde açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dışişleri Bakanı Ahmed Davutoğlu Filistin’de ulusal uzlaşının önemine dikkat çekerek “Birlik olun!” çağrısı yapmaktadır. Türkiye Filistin Devleti’nin 1967 sınırları içerisinde kurulmasını desteklemektedir (Karaaslan, 2011).

El Fetih ve Hamas’ın başta Mısır ve Türkiye’nin arabuluculuğunda sürekli bir araya getirilmesinin en önemli nedeni Hamas haricindeki bir oluşumun hem Filistin içindeki dengeler hem de uluslararası gelişmeler açısından mümkün olamayacağının anlaşılmasında yatmaktadır. Çünkü Arap ayaklanmalarının ardından güçlü çıkan İslami kökenli partiler ılımlı oldukları müddetçe politik sürecin içine dâhil edilmek isteneceklerdir. Hatta bu süreç ABD başta olmak üzere Batılı ülkeler tarafından artık normal karşılanmaktadır. Bu bağlamda Mısır’daki yeni rejimi ve Suriye halkının mücadelesini destekleyen ABD, kendine yeni bir strateji belirleyen Hamas’ın davranışını kontrol altında tutmak isteyecektir. Bu nedenle yeni dönemde Hamas Arap halklarının ayaklanmalarına direnen rejimlerle birlikte hareket etmenin mümkün olmadığını anlayıp, İran-Suriye-Hizbullah hattı yerine, Mısır-Türkiye-Katar hattına girmenin hesaplarını yapacaktır (Çubukçu, 2012).

SONUÇ

Radikal Toplumsal Hareketler siyasal ve sosyal hedeflere ulaşmak adına faaliyete geçen bireylerin içinde bulundukları alanlardır. Radikal Toplumsal Hareketler halkı buraya çekmek için bazı yöntemleri devreye sokar. Sosyal ve ideolojik ifadeler kullanılarak gerekli yapısal ve siyasal ortam hazırlanır. Medya ve iletişim araçlarının etkili kullanımı ile organizasyon güçlendirilir. Kolektif eylemde bulunacak kişiler aile ve arkadaşlık bağlarını kullanarak buraya katılırlar (Olesen ve Khosrokhavar 2009: 8).

Hamas Müslüman Kardeşler'in bir uzantısı olarak Filistin topraklarında kurulmuş (İslami) direniş hareketidir. 1987 yılına dek bölgede yaşanan siyasi gelişmeler ve artan İslami uyanışın etkisiyle Birinci Filistin İntifadası sonucu ortaya çıkmıştır. Seküler yapıda olan Filistin Kurtuluş Örgütü karşısında kendisini Filistin milliyetçiliği ve İslam senteziyle tanımlamıştır. Filistin direnişinde alternatif rol oynayan örgüt İsrail işgali karşısında askeri direnişini sürdürmüştür. Askeri-militarist yapısından ötürü "öteki" olarak yalnızlaştırılarak radikal bir hareket olarak tanımlanmıştır. Oslo Süreci ile birlikte sadece Filistin Kurtuluş Örgütü, İsrail başta olmak üzere ABD ve uluslararası toplum tarafından Filistinlilerin yasal ve tek meşru temsilcisi olarak kabul edilmiştir. İsrail ile yapılan görüşmelerin akabinde bağımsız Filistin Devleti'ne yönelik somut bir adım atılamayacağını öngören Hamas ise İsrail, ABD ve AB tarafından terör örgütleri listesine dâhil edilmiştir. Ancak örgüt toplumsal ve siyasi faaliyetleriyle halkının desteğini kazanmayı başarmıştır. El Fetih liderliğindeki Filistin Yönetimi'nin somut kazanımlar sağlayamadığı ve liderlerinin yolsuzluğa sürüklendiği dönemlerde İslami Direniş Hareketi, Filistin halkının temel ihtiyaçlarını ve taleplerini (eğitim, sağlık, beslenme v.b.) karşılayarak toplumsal hareket olma niteliğini ön plana çıkarmıştır. Örgütün halka bu denli sosyal hizmetler sunması popülaritesinin giderek artmasına neden olmuştur.

Bununla birlikte hareketin yapılanması çok çeşitli cereyan etmiştir. Askeri düzeyde faaliyetlerini sürdüren İzzeddin El Kassam Tugayları işgal güçlerine karşı şiddet yöntemini ön planda tutmuştur. Siyonist işgale ve yerleşime direnen Tugaylar gerçekleştirdiği eylemlerle maddi hasarların yanı sıra az sayıda sivil kişilerin ölüm ve yaralanmalarına neden olmuştur. Siyonist işgale meşruluk kazandıracağı gerekçesiyle siyasi bir çözümün uzağında kalan Kassam Tugayları örgütün radikal kanadını temsil eden bir niteliktedir. Hamas'ın askeri kanadı kendi potansiyelini artırmak için çeşitli gruplarla temas halinde bulunmuştur. İsrail karşıtlığı üzerinden hareket eden Hamas'ın Hizbullah ile kurduğu diyalog buna açık bir örnektir. Ortak bir amaç uğruna bir araya gelen militan (radikal) gruplar taban örgütlenmesinin desteğiyle şiddet kullanımını arttırmaktadır. Çünkü hükümetlerin kendi vatandaşlarının güvenliğini sağlayamaması ve zor kullanma yöntemlerine başvurması radikal grupların çoğalmasına ve birbirleriyle işbirliği yapmalarına ortam hazırlamaktadır.

Ancak 11 Eylül sonrası değişen dünya düzeninden Filistin coğrafyası ve Hamas da etkilenmiştir. Bu tarihten önce yaşanan İkinci İntifada ile birlikte güçlenen Hamas 11 Eylül sonrası ABD, İsrail ve uluslararası toplum tarafından yoğun baskılara ve terörizm suçlamalarına maruz kalsa da, örgüt küresel cihad veya Ümmetçilik gibi bir hedefinin olmadığını bildirmiştir. Bu bağlamda Hamas Filistin topraklarının ve kendi iç meselesinin peşinden gitmiştir. ABD, İsrail ve Batılı güçler her ne kadar Filistin sorununun çözümü konusunda kendilerine El Fetih örgütünü muhatap alsalar da, Hamas pragmatik bir davranış sergileyerek değişime ayak uydurmuştur. “Değişim ve Reform” sloganıyla ve Filistin sorununun çözümüne yönelik “müzakere” anlayışıyla yola çıkan Hamas 2005 belediye seçimlerinin ardından Ocak 2006'da yapılan parlamento seçimlerinde El Fetih'e karşı ciddi bir zafer kazanmıştır. Tabi burada El Fetih'in daha önce İsrail ile yürüttüğü görüşmelerin sonuç vermemesi etkili olmuştur.

Seçimlerin ardından Hamas'ın elde ettiği başarı İsrail başta olmak üzere ABD, AB ve uluslararası toplumu rahatsız etmiştir. Bunun yanında Suudi Arabistan, Mısır ve Ürdün gibi ılımlı kanattaki Arap rejimleri yeni oluşacak yapıyla ilgili tedirginlik yaşamışlardır. İsrail, Hamas'ı asla politik bir parti olarak görmeyeceğini ve bu örgütün Filistin Yönetimi içinde yer alması gerektiğini bildirmiştir. ABD ise Hamas ile

müzakere için üç noktayı şart koşmuştur. Öncelikle, Hamas İsrail'in var olma hakkını tanımak zorundadır. Şiddetten vazgeçmeli, silahsızlanmalı ve son olarak da, Filistin Yönetimi ve İsrail arasında imzalanan tüm resmi anlaşmaları kabul etmelidir. Aksi takdirde Hamas'ın 2007 yılında denetimi ele geçirdiği Gazze Şeridi üzerindeki ekonomik ambargo, kuşatma ve baskılar devam edecektir. Öyle görünüyor ki ABD ve İsrail bölgede kendi istekleri dışında bir yönetim anlayışını uygun görmemektedirler.

Diğer yandan Türkiye ve Rusya'nın yanı sıra uluslararası toplum tarafından direniş cephesinde gösterilen Suriye, İran ve Hizbullah Hamas ile görüşmelerini pozitif yönde sürdürmüştür. Ancak El Fetih ile yaşadığı siyasal rekabet ve askeri çatışma ortamı Hamas'ı bölgede yalnızlığa sürüklemiştir. Bundan sonraki süreçte Filistin'in Gazze Şeridi ve Batı Şeria olarak iki ayrı yapıya bürünmesi sorunları daha karmaşık bir hale getirmiştir. Hamas içeriden ve dışarıdan gelen baskılarla özellikle politik sürecin dışında bırakılmak istenmiştir. İçeride tıkanıklığı aşmak için Suudi Arabistan aracılığıyla 2007 yılında Mekke'de ulusal birlik hükümeti için anlaşmaya varılsa da barış umutları kısa sürmüştür. Haziran 2007'de Gazze Şeridi'nin kontrolünü ele geçiren Hamas hala iktidarını tek başına sürdürmektedir.

Fakat İsrail Hamas'ın Gazze'deki potansiyelini kırmak için 2008 Aralık ayında Dökme Kurşun adıyla bilinen bir operasyon düzenlemiştir. Sonuçta Gazze'deki halk ekonomik ve toplumsal açıdan büyük bir yıkıma uğratılmıştır. İsrail'in Gazze saldırısına yönelik eleştiriler ve tepkiler değişik boyutlarda olmuştur. Mısır, Ürdün ve Suudi Arabistan'dan farklı olarak, Suriye, İran ve Hizbullah çok sert tepki göstermiştir. Bölgede dengeleri korumak için büyük mücadele örneği gösteren Türkiye ise, İsrail işgalini kınamış ve Filistin mücadelesine bütün olarak yaklaşmıştır. Bunun için Filistin'in iki önemli gücü olan El Fetih ve Hamas'ın tek çatı altında bir araya getirilmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda başta Mısır ve Türkiye olmak üzere çeşitli İslam ülkelerinin oynayacakları arabuluculuk girişimleri bölgedeki sorunları çözüme kavuşturmak açısından etkili olacaktır. Aslında Arap Baharı sonrası yaşanan gelişmeler bunun sinyallerini vermektedir. Örneğin devrim dalgasından etkilenen Mısır'ın yeni rejimi,

Hamas'ı politik sistem içine dâhil etmenin yollarını aramaktadır. Çünkü Arap Baharı Hamas'ın tutumunda da değişikliği ön plana çıkarmıştır. Filistin Kurtuluş Örgütü içine katılma kararı alan örgüt El Fetih ile birlikte ulusal uzlaşı sağlamanın gayesindedir. İsrail'in karşı olduğu sürece Türkiye, Mısır, İran, İslam İşbirliği Teşkilatı ve İslam ülkelerinin çoğu destek vermektedir. Aslında bakılırsa süreçten tüm Filistin halkı ve direniş örgütleri fayda sağlayabilir. Böylece olası bir bütünleşme sonucu Filistin'in BM'ye yapacağı tam üyelik başvurusunun ve bağımsız Filistin Devleti'nin yolu açılabilir. Artık çoğunluk 1967 sınırlarına dayalı bir Filistin Devleti'nden söz etmektedir.

Fakat halen El Fetih ve Hamas arasında birlik hükümeti kurma noktasında sıkıntılar yaşanmaktadır. El Fetih gelecekte Batı Şeria bölgesi ve FKÖ'nün kurumlarında Hamas'ın güç kazanmasından çekinirken, Hamas Fetih'in bir türlü hazır hale gelmemesi ve Batı Şeria'daki özgürlüklerin kısıtlı olmasından yakınmaktadır. Bu tür olumsuzluklar yaşanmasına rağmen iki grup barışa ve birlik hükümetine eskisinden daha çok yakındır. Gelinecek noktada Hamas'ın sistem içine dâhil edilmesi tam olarak kimin veya hangi güçlerin fikridir? Bunun Ortadoğu'da değişen dengelerle birlikte doğal bir süreç olarak görülmesi gerekecektir. Çünkü yeni dönemde Hamas Arap halkının haklarına ve kendi halkının taleplerine bağlı kalacaktır. Bu nedenle örgütün İran-Suriye-Hizbullah hattının ötesinde farklı yollar arayacağı öngörülebilir. Hatta ABD, Mısır ve Türkiye'nin arabuluculuğunda görüşmelerde bulunan Hamas yönetimini kontrol altında tutmak isteyecektir. Dolayısıyla ABD Ortadoğu'da dengeyi sağlamak ve İsrail'in güvenliğini korumak için bunu isteyebilir.

Sonuç olarak, Hamas Filistin siyaseti başta olmak üzere çeşitli konularda etki sağlayabilecek politik bir aktör konumundadır. Örgütün bu duruma gelmesine sebep olan olayların başında ise 11 Eylül sonrası değişen söylemi ve son yaşanan Arap Baharı gelmektedir. Arap Baharı sonrası kurulacak yeni düzende İslam ülkelerinin, Filistin sorununu çözümleyen örgüte daha çok destek sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Abu-Amr, Z. (1993). Hamas: A Historical and Political Background. *Journal of Palestine Studies*, 22(4), 5–19.
- Al-Masri, H. (2012) *Fatah and Hamas Announce Progress on Doha Agreement* (<http://www.al-monitor.com/pulse/politics/2012/05/the-doha-declaration-is-back.html>, 09.04.2013 tarihinde erişildi).
- Amnesty International (2009) *İsrael/Gaza Operation “Cast Lead”: 22 Days of Death and Destruction* (<http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE15/015/2009>, 26.03.2013 tarihinde erişildi).
- Aras, B. (2009). Gazze Dramı ve Sonrası. *Ortadoğu Analiz*, 1(1), 13–20.
- Arı, T. (2008). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*. Bursa: Mkm Yayıncılık.
- Atak, M. (2005). Örgütlerde Resmi Olmayan İletişimin Yeri ve Önemi. *Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi*, 2(2), 59–67.
- Ayhan V. (2008). Ortadoğu Ülkelerinin Türk Dış Politikasına Bakışı: Gazze Savaşı Bağlamında Bir Analiz. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2), 31–51.
- Ayhan, V., Tür Ö. (2009). *Lübnan Savaş, Barış, Direniş ve Türkiye İle İlişkiler*. Bursa: Dora Yayınları.
- Ayhan, V. (2012). *Arap Baharı İsyanlar, Devrimler ve Değişim*. Bursa: Mkm Yayınları.
- Ayman, S. G. (2009). Filistin Çıkmazı Üzerinde Yeniden Düşünme Gereği. *Akademik Ortadoğu*, 2(3), 41–61.
- Boran, Y. (2011). *El Fetih, Hamas, Hizbullah Ortadoğu’da Direniş*. İstanbul: Siyah Beyaz Kitap.

- Bölme S. M. (2009). Gazze’de Katliam Türkiye, Ortadoğu ve Filistin Sorunu. *Seta*, 3, 3–18.
- Bölme S. M., Ulutaş U. (2012). Filistin’deki Siyasi Aktörler ve Partiler. *Seta*, 4, 1–90.
- Byman, D., Goldstein, G. (2011). The Challenge of Gaza: Policy Options and Broader Implications. *The Saban Center for Middle East Policy at Brookings*.
- Calhoun, C. (1993). New Social Movements of The Early Nineteenth Century. *Social Science History*, 17(3), 385–427.
- Carroll, W. (2005). *Hamas and the Arab State: A Transnational Terrorist Social Movement’s Impact on Regimes in the Middle East*. Unpublished Thesis, Philadelphia: Haverford College. Dept. of Political Science.
- Chehab, Z. (2009). *Militanların, Şehitlerin ve Casusların Anlatılmamış Öyküsü Hamas*. İstanbul: İkarus Yayınları.
- Christiansen, J. (2009). Four Stages of Social Movements. *EBSCO Research Starters*, 1–7.
- Christiansen, J. (2011). Narrative Social Movements. Salem Press (eds.), *Sociology Reference Guide Theories of Social Movements* (ss. 3–13) İçinde, Pesadena, California, Hackensach, New Jersey: Salem Press.
- Cleveland, W. L. (2008) *Modern Ortadoğu Tarihi*, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Cordesman, A. H. (2009). The “Gaza War”: A Strategic Analysis. *Center For Strategic and International Studies*.
- Country Reports on Terrorism 2004 (<http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/c14818.htm>, 17.02.2013 tarihinde erişildi).
- Çakır, R. (2009) *Kazanani olmayan bir savaş* (<http://www.rusencakir.com/Kazanani-olmayan-bir-savas/1071>, 15.04.2013 tarihinde erişildi).
- Çalışkan, K., Fahreddin, M. (2000). Yeni İntifada ve Filistin Sorununun Kısa Tarihi. *Birikim*, 140, 20–35.

- Çelik, Y. (2011) *Ümmet içerisinde diriliş dalgaları: İslami hareketler* (<http://www.sozvekalem.com/site-icerik/yazilar/kasimsayisi/216-uemmet-cerisinde-dirili-dalgalar-slami-hareketler>, 15.04.2013 tarihinde erişildi).
- Çetinkaya, Y. D. (drl.) (2008). *Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çevikalp, M. (2012) *Arap Baharı El Fetih ve Hamas'ı da dönüştürdü* (<http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-31773-173-arap-bahari-el-fetih-ve-hamasi-da-donusturdu.html>, 10.04.2013 tarihinde erişildi).
- Çiftçi, S. (2009). El Fetih Kongresi, De Facto Filistin Devleti ve Ortadoğu Barış Süreci. *Ortadoğu Analiz*, 10(1), 33–39.
- Çopuroğlu, Y. C., Çetin B. N. (2010). Yeni Sosyal Hareketler Paradigması Bağlamında Türkiye'deki Küreselleşme Karşıtı Grupların Birbirleriyle ve Dünyadaki Karşıtlarla Karşılaştırılması. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(13), 67–100.
- Çubukçu, M. (2006). Filistin, Hamas'la İslamileşiyor. *Birikim*, 202, 19–25.
- Çubukçu, M. (2008). Filistin: Sadece Duvar Yıkılmadı. *Birikim*, 226, 14–19.
- Çubukçu, M. (2012) *Filistin'de Yeni Bir Başlangıç* (<http://akademikperspektif.com/2012/01/14/filistinde-yeni-bir-baslangic/>, 10.04.2013 tarihinde erişildi).
- Dalar, M. (2009). *Gazze Savaşı, Filistin Direnişi, İsrail Yayılmacılığı ve Uluslararası Hukuk*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Danış, D. (2010). Filistin'de Belediyecilik: Hamas, Filistin Yönetimi ve İsrail. *Ortadoğu Analiz*, 13(2), 80–89.
- Davidson, A. (2006) *Hamas: Government or Terrorist Organization?* (<http://www.npr.org/2006/12/06/6583080/hamas-government-or-terrorist-organization>, 18.02.2013 tarihinde erişildi).
- Developments in the Middle East Peace Process 1991–2000.

- Dinçer, O. B. (2009). *Hamas'ın Kuruluşunda İsrail Faktörü* (<http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=809>, 18.05.2012 tarihinde erişildi).
- Dinçer, O. B. (2011). 11 Eylül Sonrası Terör ve Demokrasi: Hamas Örneği. S. Laçiner, A. C. Ekinçi (eds.), *11 Eylül Sonrası Ortadoğu* (ss. 229–280). İçinde. Ankara: Usak Yayınları.
- Dobson, C. (2001). *Social Movements: A Summary of What Works* (<http://www.citizenshandbook.org/movements.pdf>, 08.01.2013 tarihinde erişildi).
- Doyran, E. (2008). *Bir Direniş Hareketi Olarak: Hamas*. Ankara: Elips Kitap.
- Dönmez, R. Ö. (2010). Kesişen ve Ayrışan Etnik ve Dini Toplumsal Hareketler. R. Ö. Dönmez, P. Enneli, N. Altuntaş (eds.), *Türkiye’de Kesişen-Çatışan Dinsel ve Etnik Kimlikler* (ss. 23–48). İçinde. İstanbul: Say Yayınları.
- Dursunoğlu, A. (2007). *Hamas'ın stratejik vizyonu, yeni siyasi dili ve Mekke Anlaşması* (http://www.ydh.com.tr/YD220_hamasin-stratejik-vizyonu-yeni-siyasi-dili-ve-mekke-anlasmasi.html, 01.03.2013 tarihinde erişildi).
- El Menna, M. (2012). *Filistin Özerk Yönetimi Seçimleri...İhtimaller ve Beklentiler* (<http://www.dunyabulteni.net/file/2012/stratejik-ongoru.pdf>, 12.04.2013 tarihinde erişildi).
- Erdem, T. (2001). Nilüfer Göle, Sosyoloji ve Türkiye. *G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, 2, 141–158.
- Erkin, M. (2002). *Hizbullah ve Hamas*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Erkmen, S. (2009). Filistin’de İktidar Mücadelesi: Hamas-Fetih İlişkileri. *Ortadoğu Analiz*, 2(1), 14–21.
- Erkmen, S. (2009a). Gazze’de Savaş: İsrail Operasyonunun Nedenleri ve Olası Sonuçları. *Ortadoğu Analiz*, 1(1), 6–12.
- Erkmen, S. (2011). Filistin’in BM Macerası: İki Adım İleri Bir Adım Geri. *Ortadoğu Analiz*, 34(3), 8–21.

- Fitzgerald K. J., Rodgers D.M. (2000). Radical Social Movement Organizations: A Theoretical Model. *The Sociological Quarterly*, 41 (4), 573–592.
- Flynn, S. I. (2011). Types of Social Movements. Salem Press (eds.), *Sociology Reference Guide Theories of Social Movements* (ss. 26–36) İçinde, Pesadena, California, Hackensach, New Jersey: Salem Press.
- Forman, K. (2010). The Rising Support for Hamas and the Roots of its Success in Palestine. *The Palestine Center*.
- Gazze Raporu Mart 2012
- Hamas's Izz al-Din al-Qassam Brigades (http://www.nationalsecurity.gov.au/agd/www/nationalsecurity.nsf/Page/What_Governments_are_doing_Listing_of_Terrorism_Organisations_Hamas), 17.02.2013 tarihinde erişildi).
- Hannigan, J. A. (1985). Alain Touraine, Manuel Castells and Social Movement Theory a Critical Appraisal. *The Sociological Quarterly*, 26(4), 435–454.
- Harris, K. J. (2010). *Review: Disillusionment with Radical Social Groups*. Proceedings of the 1st Australian Counter Terrorism Conference (30th November, Perth Western Australia, ss. 31–39), Perth: Edith Cowan University.
- Howeidy, A. (2011) *Cairo unites the Palestinians* (<http://weekly.ahram.org.eg/2011/1046/fr1.htm>, 26.03.2013 tarihinde erişildi).
- Hroub, K. (2004). Hamas After Shaykh Yasin and Rantisi. *Journal of Palestine Studies*, (4), 21–38.
- İnsel, A. (2009) *Bitmeyecek Kanlı Oyun* (<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=915507&CategoryID=42>, 26.03.2013 tarihinde erişildi).
- Janssen, F. (2009) Hamas and its positions towards Israel understanding the Islamic resistance organization through the concept of framing. *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*, 1–99.

- Joscelyn T., B. Roggio (2011) *US designates Hamas operative linked to Iran, al Qaeda* (http://www.longwarjournal.org/archives/2011/09/us_adds_hamas_operat.php#ixz2Low9BHI8, 24.02.2013 tarihinde erişildi).
- Kara, İ. (2006). *Hamas Bir Direnişin Perde Arkası*. İstanbul: Ra Yayıncılık.
- Karaaslan, C. (2011) *1967 sınırları, bir insanlık borcu* (<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/12/20/1967-sinirlari-bir-insanlik-borcu>, 12.04.2013 tarihinde erişildi).
- Kershner, I. (2008) *Israel Agrees to Truce with Hamas on Gaza* (<http://www.nytimes.com/2008/06/18/world/middleeast/18mideast.html>, 26.03.2013 tarihinde erişildi).
- Kılıç, S. (2002). Çevreci Sosyal Hareketlerin Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sona Ermesi Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(2), 93–108.
- Kristianasen W. (1999). Challenge and Counterchallenge: Hamas's Response to Oslo. *Journal of Palestine Studies*, 3(28), 19–36.
- Kurt, S. (2011) *Bir başka açıdan Hamas hareketi* (<http://slymnkrt.blogspot.com/2011/04/bir-baska-acdan-hamas-hareketi.html>, 15.04.2013 tarihinde erişildi).
- Levitt, M. (2009). Hamas Ideological Crisis. *Current Trends in Islamist Ideology*, 9, 80–95.
- Long, B. (2010). The Hamas Agenda: How Has It Changed? *Middle East Policy*, 4(17), 131–143.
- Malley, R. (2001) *Fictions About the Failure of Camp David* (http://www.robatscl.net/content/NAD/negotiations/neg_camp_david/robert_malley.php23/12/2012, 25.02.2013 tarihinde erişildi).
- Milton-Edwards, B. (2005). Prepared for Power: Hamas, Governance and Conflict. *Civil Wars*, 7(4), 311–329.

- Mishal, S. (2003). The Pragmatic Dimension of The Palestinian Hamas: A Network Perspective. *Armed Forces & Society*, 29 (4), 569–589.
- Montgomery, E. B., Pettyjohn, S. L. (2010). Democratization, Instability, and War: Israel's 2006 Conflicts with Hamas and Hezbollah. *Security Studies*, 19(3), 521–554.
- Mueller, C. (2011) *Egypt's Recent Achievements in Conflict Mediation* (<http://www.e-ir.info/2011/10/31/egypt's-recent-achievements-in-conflict-mediation/>, 24.03.2013 tarihinde erişildi).
- Official Journal of the European Union (2005) L 340 (48) (<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:L:2005:340:SOM:en:HTML>, 17.02.2013 tarihinde erişildi).
- Olesen, T., Khosrokhavar, F. (2009). *Islamism as Social Movement*. Aarhus: Department of Political Science, Aarhus University Press.
- Organisation of Islamic Cooperation, (<http://www.oic-oci.org/home.asp>).
- Orhan, O. (2009). Gazze Operasyonu ve Sonrası: İsrail Açısından Bir Değerlendirme. *Ortadoğu Analiz*, 2(1), 6–13.
- Osmanoğlu, M. (2011) *Hamas ve Fetih birleşiyor Filistin baharı kapıda* (<http://yenisafak.com.tr/dunya-haber/hamas-ve-fetih-birlesiyor-filistin-bahari-kapida-27.12.2011-358750>, 09.04.2013 tarihinde erişildi).
- Özbek, K. (2004) *İkinci intifada 4 yaşında* (http://www.birgun.net/world_index.php?year=2004&month=09&day=26, 24.02.2013 tarihinde erişildi).
- Özcan, M. (2010). Gazze saldırısının ardından geçen bir yıl. *Mostar*, 60 (5).
- Özkoç, Ö. (2009). Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin-İsrail Sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 3(64), 167–195.
- Özpek, B. B. (2012). En Uzun On Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu. *Ortadoğu Etütleri*, 2(3), 183–215.

- Pappe, I. (2007) *Modern Filistin Tarihi*, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Rosenberg, R. L. (2011) *Why Camp David II Failed: a Negotiation Theory Perspective* (<http://www.hnrlr.org/2012/03/why-camp-david-ii-failed-a-negotiation-theory-perspective/>, 25.02.2013 tarihinde erişildi).
- Rudoren, J., Akram, F. (2012) *Palestinians Sign Deal to Set Up Elections* (http://www.nytimes.com/2012/05/21/world/middleeast/hamas-and-fatah-agree-in-cairo-to-begin-work-on-elections.html?_r=0, 10.04.2013 tarihinde erişildi).
- Schachter, J. (2010). The End of the Second Intifada? *Strategic Assessment*, 3 (13), 63–70.
- Seitz, C. (2001). Hamas Stands down? *Middle East Report*, 221, 4–7.
- Shapira, R. (2008) *Can We Comprehend Radical Social Movements Without Deciphering Leadership Changes? Leaders' Survival and USSR Reverence in Kibbutzim* (<http://www.transformingkibbutz.com/CanWeComprehendRadicalMovWithoutDecipher.pdf>, 09.01.2013 tarihinde erişildi).
- Slonim, O. (1999). The Hamas and Terror: An Alternative Explanation for the Use of Violence. *Strategic Assessment*, 3(2).
- Snow, D. A., Cross, R. (2011). Radicalism within the Context of Social Movements: Processes and Types. *Journal of Strategic Security*, 4(4), 115–130.
- Snow, D. A., Soule, S. A. ve Kriesi, H. (2004). Mapping The Terrain. D. A. Snow, S. A. Soule, H. Kriesi (eds.), *The Blackwell Companion to Social Movements*. (ss. 3–16) İçinde, Blackwell Publishing.
- Şahin, K., Türkkahraman, M. (2010). Türkiye’de Toplumun Radikal Hareketlere Bakış Açısı. H. Akdoğan, Y. Kahya, N. Altun (eds.), *Orta Doğu’daki Siyasal Gelişmeler ve Güvenlik*. (ss. 183–204) İçinde. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Şentürk, Ü. (2006). Küresel Yeni Sosyal Hareketler ve Savaş Karşıtlığı. *C.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 31–46.

- Şimşek, S. (2004). New Social Movements in Turkey Since 1980. *Turkish Studies*, 5(2), 111–139.
- Tamimi, A. (2007). *Hamas: Unwritten Chapters*. London: Hurst.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, (<http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-palmer-komisyonu-raporu-hakkinda-gerceklestirdigi-basin-toplantisi.tr.mfa>, 08.03.2013 tarihinde erişildi).
- The Intifada in Palestine: Introduction, (<http://www.intifada.com/Palestine.html>, 25.02.2013 tarihinde erişildi).
- The Madrid Framework 1999 (<http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace%20Process/Guide%20to%20the%20Peace%20Process/The%20Madrid%20Framework>, 25.02.2013 tarihinde erişildi).
- The National Security Strategy of The United States of America (2002).
- Tıǧlı, İ. (2011). Mısır’da Sosyal Hareketler Kifaye Hareketi ve Müslüman Kardeşler. *Dünya Bülteni Araştırma Masası-DÜBAM*, 1–62.
- Tilly, C. (2004). *Social Movements 1768–2004*. Boulder, Colorado, USA: Paradigm Publishers.
- Topal, A. H. (2012). İsrail’in Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Saldırısı. *MHB*, 1(32), 104–154.
- Tristram, P. (2009). *Gaza War of 2009: Final Casualty Figures* (<http://middleeast.about.com/od/arabisraeliconflict/a/me090423a.htm>, 26.03.2013 tarihinde erişildi).
- Uysal A. (2009). Toplumsal hareketler İçin Kaynak Yaratma ve Kullanma Stratejileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 217–238.
- Walther M. A. (2009). *Hamas Between Violence and Pragmatism*. Yüksek Lisans Tezi, Monterey, CA: Naval Postgraduate School.

- Wienclaw, R. A., Howsan, A. (2011). Major Social Movements. Salem Press (eds.), *Sociology Reference Guide Theories of Social Movements*, (ss. 37–45) İçinde, Pesadena, California, Hackensach, New Jersey: Salem Press.
- Wye River Memorandum 1998 (http://palestinefacts.org/pf_1991to_now_wye_agreement_1998.php, 25.02.2013 tarihinde erişildi).
- Yaylacı, F.G. (2011). Toplumsal Hareketler ve Kuramsal Yaklaşımlar. B. Kartal, B. Kümbetoğlu (eds.), *Yeni Toplumsal Hareketler* (ss.33–60) İçinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Zion, I. B., Rabkin N. (2012). *Haniyeh to EU: Remove Hamas From terror organization list* (<http://www.timesofisrael.com/haniyeh-to-eu-remove-hamas-from-terror-organization-list/>, 17.02.2013 tarihinde erişildi).
- 1987: First İntifada (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7381369.stm, 25.02.2013 tarihinde erişildi).

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.aksam.com.tr/guncel/hamas-el-fetih-gorusmelerinde-ilerleme-kaydedilemedi/haber-114081>, 09.04.2013 tarihinde erişildi.

<http://www.arabicnews.com/ansub/Daily/Day/000722/2000072213.html>, 25.02.2013 tarihinde erişildi.

<http://asimetriksavaslar.wordpress.com/2011/04/03/hamas/>, 10.12.2012 tarihinde erişildi.

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/12/111222_hamas_plo.shtml, 09.04.2013 tarihinde erişildi.

<http://www.cnnturk.com/2007/dunya/03/15/haniye.kabine.listesini.abbasa.sundu/315909.0/index.html>, 05.03.2013 tarihinde erişildi.

<http://www.diplomatikgozlem.com/TR/belge/1-7165/seyh-yasinden-sonrasi.html>, 15.01.2013 tarihinde erişildi.

<http://www.gazeteboyut.com/israil-gazetesi-hamasta-ic-cekisme-var>, 23.02.2013 tarihinde erişildi.

<http://www.haber7.com/guncel/haber/960753-ihsanoglu-bu-firsatta-hamas-ile-fetih-anlasmali>, 11.04.2013 tarihinde erişildi.

<http://www.hasturktv.com/teror/181.htm>, 05.03.2013 tarihinde erişildi.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=20596959>, 09.04.2013 tarihinde erişildi.

<http://www.israhaber.com/askeri-uzmanin-gozuyle-hamasin-esir-takasindaki-basarilari-13313-haberi.html>, 09.04.2013 tarihinde erişildi.

<http://www.israhaber.com/hamas-ve-fetih-misirda-ic-baris-gorusmelerine-devam-ediyor-13812-haberi.html>, 09.04.2013 tarihinde erişildi.

http://www.merip.org/palestine-israel_primer/camp-david-II-pal-isr-prim.html, 25.02.2013 tarihinde erişildi.

<http://www.ntvmsnbc.com/id/25207492>, 12.04.2013 tarihinde erişildi.

<http://www.qassam.ps/tur/aboutus.html>, 25.02.2013 tarihinde erişildi.

<http://www.rabincenter.org.il/Web/En/LifeWork/Thenightofthemurder/Default.aspx>, 25.02.2013 tarihinde erişildi.

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1048252&CategoryID=81>, 09.03.2013 tarihinde erişildi.

<http://setav.org/tr/hamas-ile-el-fetih-arasindaki-catisma-ve-muzakere-sureci/yorum/897>, 10.04.2013 tarihinde erişildi.

<http://terrorism.about.com/od/aroundtheworld/a/HamasIntifada2.htm>, 24.02.2013 tarihinde erişildi.

<http://turkish.trib.ir/makaleler/siyasi-makaleler/item/275255-islam-isbirligi-konferansi-ve-islam-dunyasi-sorunlarini-cozumleme>, 14.04.2013 tarihinde erişildi.

<http://www.vahdet.info.tr/filistin/dosya3/0672.html>, 24.02.2013 tarihinde erişildi.

http://www.ydh.com.tr/HD10766_fetih--ic-barisin-gerceklesmesi-hamas-a-bagli.html, 12.04.2013 tarihinde erişildi.

http://www.ydh.com.tr/HD6159_nasrullahtan-mesale-zafer-kutlamasi.html, 08.03.2013 tarihinde erişildi.

<http://yenisafak.com.tr/Dunya/?i=317464>, 09.03.2013 tarihinde erişildi.

<http://t24.com.tr/haber/turkiye-hamas--el-fetih-gorusmelerinde-buyuk-rol-oynadi/200053>, 12.04.2013 tarihinde erişildi.

http://www.zaman.com.tr/dunya_filistinli-uzmanlar-hamas-fetih-anlasmasindan-umutlu_1301909.html, 11.04.2013 tarihinde erişildi.